

Лекція 1

ФІЛОСОФІЯ, ЯК СПРОБА ОСМИСЛЕННЯ ДІЙСНОСТІ

*«Щасливі ті, які спізнають готові любов у
мудрості, а мудрість у любові».*

Олег Герман

*На обкладинці книжки представлено репродукцію моєї картини,
яку я назвав «Поміж».*

*Вдивіться уважно. Перед нами звичайний столяр, який уже
немало літ натрудженими руками дбайливо творить вироби із дерева
– від колиски до труни. Вони й стоять поруч у мить осмислення ним
сенсу життя. На столі зосталася гиблівка, а плоди його праці десь
понад і позад нього. Вони вже перетворилися у сліди світлого й
захмареного життя майстра. Саме таку мить роздумів на перехресті
долі відображено на полотні.*

*Цю картину я написав ще 30 років тому,
але поклик її думок відчуваю досі.*

*Питання густим лісом постають перед нами і можемо все життя
блукати поміж деревами у пошуках шляхів правди та істини.*

*Ось і зараз ми увійдемо в таку потаємну діброву, гай чи сад.
У гущавині знайдемо багато стежок, але які ж правильні?
Як побачити зверху цей лабіринт наших блукань?*

*Запрошую вас спільно зі мною рушати у дорогу роздумів
на сторінках цієї книжки, у рядках й поміж ними.*

Потреба любити, пізнавати і використовувати світ
виступає головною метою філософського осмислення та рішення.

Але... чи потрібне нам осмислення суцього та уява про майбутнє?

Ми починаємо інтенсивно думати, лише коли приходять
несподівані зміни до раніше звичного.

(Як було добре... Чому так сталося?... Що мене чекає?)

Наприклад:

Ви підійшли до дверей, вийняли ключа, починаєте відкривати, а...
замок не піддається...

Чому? Чи це мої двері? Чи це мій ключ? Що робити далі? ...Замислились...

Думає той, хто прагне себе вдосконалити чи просвітлити.

«Я світло світу цього» – казав Ісус Христос своїм учням.

Він навчав і спонукав їх думати.

Пояснюючи Божу суть, Ісус для ясності ілюстрував свої слова малюнками,
які робив прутиком на піску.

Коли закінчував оповідь – сандалею витирав написи та схеми.

Чому? Як гадаєте?

Поміркуйте. Висловіть свою пропозицію чи міркування.

Апостоли називали Ісуса Учителем.

Він через сяйво роздумів освічував розум учнів, тобто давав їм освіту.

Освічував і освячував кожного.

Чи завжди ми відрізняємо ясність від пітьми?

Чому темінь притягує нашу цікавість?

Чому світле губить інтерес? Яка ваша думка?

Вірити у кожне слово.

Приймати і втілювати його без сумніву та без заперечень дуже важко.

Цей стан називається вірою.

Віра є безальтернативне прийняття даного.

Довіра – перший крок віри.

Беззастережна довіра мало імовірна поміж людьми.

Вірити можна лише Богові. А людям?

Навіть при помилках та зраді вмій виправити ситуацію.

Доконче потрібен намір зрозуміти й простити.

Згадайте три зради апостола Петра.

Ісус простив його і всіх нас.

Людина ж дуже часто не може простити, бо не розуміє причини содіяння.

Пізнання – це шлях через терня до зірок.

Пізнання себе у світі й світу у собі.

Ось як учень Ісуса Фома роздумував про зраду Петра і Юди.

Юда виконував визначену йому місію, завдання,

бо про це ще було написано у Старому Завіті.

Отже його зрада оправдана? А Петрова? В чому ж різниця?

Різниця якраз у тім, що Юда зрадив Ісуса заради грошей,

а Петро - через людську слабкість віри.

Через це й назвав Ісус Петра скелею,

аби той став міцною основою Церкви –

місцем духовного єднання людей й розмов із Богом.

Так починається прихід до роздуму (до філософії).

Мудрих вчителів відтісняють примітиви.

Скільки разів ми чуємо стандартні й порожні фрази від

вчителів, батьків, друзів:

«А голову вдома не забув? Я все чую! Дзвінок не для вас, а учителя!!!

Розкажи всім і посміємося разом.

Може ти проведеш урок?!»

*Усе звучить монотонно, надривисто, нудно. Одні напучування.
Справжній вчитель навчає власним прикладом, а не набором цитат.*

*Мудрість дуже виразно бачиться на фоні примітиву.
Для багатьох (особливо керівників) мудрі підлегли є небезпечними.
Тому, традиційно, начальник підбирає своїх заступників
пониженого інтелектуального рівня.*

Як потрібно вчити дітей, школярів, студентів?

*Цікаво, нестандартно, зрозуміло для кожного,
не надто високопарно та занауковлено,
а доступно й інтригуюче.*

Настав час не догматичного, а творчого мислення.

Світ нині дуже змінився.

Потрібно володіти твітерізацією думок.

Нема межі довершеності.

Навчайтеся й вдосконалюйтесь повсякчас.

Не зупиняйтеся в цьому! До вершини ще далеко.

*Освіта, як річка – неспинна.
Зупинка вашого розвитку перетворює річку енергії
у болото байдужості.*

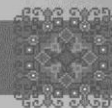
Ми стали жертвами механічного бездумства:

Ранок – будильник – підйом – ще п'ять хвилин полежати – бігом до туалету – ввімкнути світло – підняти кришку унітаза чи присісти на неї – звільнити тіло від перетравленої їжі та рідини – випустити воду – поставити кришку унітаза зворотно – вимкнути світло – помити руки – поголитися – помолитися – увімкнути телевізор чи радіо – спробувати зробити пару фізичних вправ – приготувати сніданок – поїсти – зібрати необхідне на роботу – одягнутися – вимкнути телевізор, воду, світло – закрити за собою двері.

Все здійснюється на рівні автоматизму, людина перетворюється у монотонного робота, життя стає сірим та нудним.

Творча уява гасне.

Уже нічого не тішить і ми переходимо до пошуку ризикованого: автоперегони, ігри на гроші, випивки, розпуста, наркотики, вбивство...

Коло замикається.

Часто чуємо подібні вислов:

«Навіщо тратити молодість?

Навіщо протирати штани в університеті?

Насолоджуйся кожною хвилиною!

Хочу все і зараз!!!»

Надзвичайно цікаве триєднання:

Три речі не повертаються назад: час, слово, можливість.

Три речі не варто тратити: спокій, надію, честь.

Три найцінніші речі: любов, повага, довіра.

Три зрадливі речі: влада, посада, багатство.

Три речі визначають нас: праця, чесність, досягнення.

Три речі гублять нас: вино, гординя, злість.

... Проте, часто це осмислюємо лише перед смертю.

Дивні люди: капостимо один одному, а просимо прощення у Бога.

Половину життя тратимо здоров'я на заробітки,

а другу тратимо гроші на повернення здоров'я.

Скажіть нарешті щось, аби я побачив вас.

*Людину пізнають не через марку авто, колір очей, ширину талії,
а через його думки та справи.*

Людину пізнають й бачать хто вона, послухавши її розмірковування.

Життя часто непомітно проходить мимо нас.

Ми не хочемо і не вміємо висловитися, відстояти, подякувати. А варто.

Інтелект завжди і в кожного виявляється через міркування та мову.

Хочу вас бачити. Скиньте з себе панцир безмовності! Станьте собою!

*Перелік правил життя йде від 10 заповідей Божих,
але ми щоразу порушуємо: і перше, і друге, і третє...*

Думки неможливо вповні викласти лише за допомогою слів.

*Рівно ж з тим, є дивна ситуація: кожен розуміє себе,
але не кожен здатен відкритися комусь.*

Не хоче, не знає як, не може.

*Кожен любить і прагне, аби його чули,
але не кожен хоче і вміє вислухати інших людей.
Життя показує, що цього конче треба навчитися.*

Слова – це лише контур, ескіз думки, це пригорща напою з прудкої річки часу.

*Ми часто попадаємо під чари розмірковувань Великих людей.
Прислухатися до них варто, але не для механічного сприймання,
а заради власного розвитку.*

Потрібно мати свою думку, особисту позицію, власну гідність.

*Думки несуть енергетику життя. Вони, як і слова, здатні матеріалізуватися.
Мозок складає приблизно 2% маси тіла, а споживає 10 % енергії організму.
При активному мисленні – 20-25 %.*

Мозок – скарбниця для запам'ятовування.

Ми раніше зазубрювали табличку множення, дати, події...

Нині маємо: довідники, пошукові системи, навігатори...

Це була лише механічна пам'ять, а наш мозок потребує творчості.

Ми зазубрюємо іноземні мови, але ж є перекладачі (тлумачники).

Чи не перетворимося ми із часом у придатки до машин та комп'ютерів?

і є філософією – праматір'ю усіх решта наук.

*Філософія допомагає кожному з нас думати, усвідомлювати, шукати істину,
прагнути довершеності й розуміти закони краси та гармонії.*

Вчить відрізняти минущість од Вічності.

Вчить мудрості та дає поради у час сумніву й вибору.

Філософам потрібна аудиторія та учні.

Навіть найкращий філософ гасне в самотині.

*Сократ збирав довкола себе сотні людей,
аби ті насолоджувалися його думками.*

Діоген із свічкою шукав людину. Ми часто самотні посеред натовпу.

Дитина чахне в самотності.

Їй потрібне спілкування.

Дітям нині комп'ютер і телевізор стали і за батька, і за няньку.

Двадцять років тому діти з батьками розмовляли в середньому 45 хвилин.

Сьогодні лише 6-7 хвилин. А завтра?

*Вчителька перевіряє твори учнів. Відкриває один з них й читає: «Боже,
зроби мене телевізором. Я хочу, аби мама і тато надавали мені стільки ж*

уваги, як цьому мертвому ящику. Хочу, аби вони так само переживали за моє здоров'я, як за нього при поломці. Хочу, аби вони сідали разом навпроти і слухали мене. Щоби бігли додому якнайшвидше, аби запитати про мої справи і довідатися останні новини. Щоби плакали і сміялися разом зі мною. Боже, зроби мене телевізором!»

До кімнати зайшов чоловік й побачив дружину в сльозах.

Вона простягнула йому твір.

Перечитавши – обурився: «Та хто ж ці безжальні батьки?!»

Дружина відповіла: «Це твір нашого сина...»

Філософ часто виглядає диваком і його не завше оцінюють при житті.

Потрібна відстань часу, аби побачити його велич.

*«Що є ЧАС?» Практик покаже на годинник, астроном на зорі,
дідусь на зморшки. А ви?*

Чи має час матеріальні виміри?

Сьогодні називають координати чотирьох безмірностей:

Бог, думка, всесвіт, інформація.

Кожен з нас стоїть на цьому перехресті.

*Одна дорога йде від миті першого крику, при появі на цей світ,
а з другого її кінця, до перехрестя часу й простору, йде світлий Янгол*

*з простягнутими руками, аби взяти на них вашу душу.
Якою є вона: світлою і легкою, чи обтяженою злістю, нечистивістю та
кривдами? Тоді Янгол не в силі буде нести отой тягар
і впаде душа ваша йому під ноги.*

Чи існує Істина?

*Чоловік нарікав на Бога, що той невчасно посилає вітри, дощі й спеку.
Бог віддав йому право зробити краще.
Було все ідеально, але пшеничне поле виростило з порожніми колосками.
Без вітрів вони не запилилися. Виходить – життя не може існувати
лише в ідилії, бо стає порожнім. Парадокс?
Ні – в тому захована одна із житейських премудростей.*

Життя складається з незапланованих справ і несподіваних рішень.

*Воно має подібність до явищ природи (тиші, грози, снігопаду, заметілі,
посухи, землетрусу тощо).
Людина вельми часто прагне на всі проблеми знайти єдиний рецепт,
єдину відповідь, називаючи її – істиною.*

Однак, істина завше недосяжна й ми лише спізнаємо напрямок руху до неї.

*Лиш той, хто прагне зрозуміти зв'язок поміж часом і подіями,
найближче підходить до неї, як до вершини пізнання.*

Немає єдиновірного рішення.

Воно вірне лише для вас, а не для решту.

Немає узагальненої людини, якоїсь середньо статистичної.

*Є реальні і різні люди: за характером, вагою, смаками, емоціями тощо.
Філософське пояснення одного й того ж явища має багато варіантів.*

І всі вони мають право на життя.

Ми всі різні. Не кращі і не гірші, а РІЗНІ!

*Таму погляди на одну й ту людину, її поступки, думки, слова
у кожного свої. Не позбавляйте права на неповторність.*

Не потрібно нав'язувати «єдинове́рне мненіє».

Ми РІЗні-РІДні-РІВні.

При цьому – зважайте на фактор сумніву.

*Ви беззастережно вірите? Чи існує щось непохитне,
яке не піддається сумнівам? Що саме?*

*«Не можна вірити нікому – навіть собі. Я ж хотів лише...» – бубнів чоловік
над ванною, знервовано перучи власну білизну.*

Не гнівайтесь за таку кострубату гіркоту його вислову.

Філософія має національну барву.

Орієнтовно у VI - V ст. до н.е. набирає широкого розповсюдження узагальнений стан розмірковувань, а людей, які виголошували певні узагальнення та постулати, стали називати мудрецями.

Від самої появи оті розмірковування носили національну колористику та глибинність.

Для української філософії притаманний романтизм (душевність, духовний досвід, мрії, сподівання).

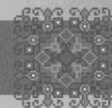
Саме такою була і є філософія Григорія Сковороди, Феофана Прокоповича, Тараса Шевченка, Івана Франка.

Не зраджували й не зраджують таким позиціям сучасні філософи Євген Сверстюк, Микола Руденко, Мирослав Попович.

Філософії притаманна індивідуальність.

Зголошувачами та творцями певних премудростей чи притч були поети й філософи різних епох і народів.

Широковідомі цитати Сократа й Езопа, Платона та Ніцше.

Існує авторська філософія: кантівська, гомерівська, аристотельська тощо.

Філософія - місток між релігією і наукою.

*Ніколи не потрібно протиставляти філософію релігії
чи заперечувати одну іншою.*

*Вони взаємодоповнюють світ пізнання і прагнення
вдосконалити людську сутність.*

***Філософія вивчає загальні закономірності,
яким підкорене буття;
наука про процес вивчення природи, суспільства, мислення тощо.***

Я і Моцарт. Я і Бог.

Молодий композитор гордо заявляв усім про свій талант словом «Я».

З часом він у своїх висловах говорить: «Я і Моцарт».

*Проходить ще більше часу пізнання музичної творчості
й композитор уже каже: «Моцарт і Я», а врешті: «Моцарт».*

Перед кожним постає проблема «Я» і «БОГ».

І перед вами теж.

В одних - у складний час життя, в інших перед смертю.

Докори сумління.

Чи вмієте відрізнити добро від зла?

Який зміст вкладаєте у слово «гріх»?

Чи відчували себе гармонійним поєднанням матеріального та духовного?

Чи відчували ви докори сумління

і чи усвідомлювали в цьому Боже попередження?

Філософія займається людинознавством.

Як виникло життя у Всесвіті, людина, в чому таємниці природи?

Для чого живу я і людство?

Чи не стане причиною загибелі усього живого

бездумна й ненаситна людська діяльність?

Як порятувати світ і себе?

Тема гуманізму, проблеми людини, ідея людських прав.

Усі ми ходимо під Богом.

Людина постійно перебуває поміж Богом і природою.

Філософські вчення.

*У філософії є перелік конкретних вчень,
що займаються розкриттям певних сторін дійсності,
а саме:*

***онтологія** – вчення про буття,
логіка – вчення про форми мислення,
епістемологія – вчення про пізнання,
інтуїція – інтелектуальний інстинкт,
аксіологія – вчення про природу цінностей,
естетика – наука про закономірності краси,
етика – наука про моральність та правила співжиття,
культурологія – наука про вивчення природи людської творчості.*

***Філософія допомагає пізнати загальні основи світотворення
та збагнути сенс людського життя
і мені, і вам.***

***У подальших лекціях
ми з вами контурно розглянемо
історичний шлях становлення й формування філософської думки***

у різні епохи, в різних країнах та через різних людей.

*Наступним блоком лекцій буде
філософське осмислення таких понять як час, простір, буття,
щастя, страх, творчість, правда, гармонія, краса та інше.*

*Завершальний блок лекцій включатиме філософське осмислення проблем
сьогодення, перспектив майбутності та представить своєрідну
скарбницю філософських премудростей.*

Лекція 2

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ ТА ФІЛОСОФІЯ ДРЕВНІХ ЧАСІВ

*- Істинну хто ви бо відкриє для нас?
- Час!*

Олег Герман

ФІЛОСОФІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ.

Відколи людина почала мислити – відтоді почався відлік філософії.

Ми спрощуємо все до примітивізму.

Людське життя бачимо лиш від пологового будинку до будинку печалі.

Але ж воно не так!

Якою буває вода? Холодною, мокрою, гарячою, брудною...

Все правильно, але є ще риси характеру води як і для людини:

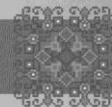
весела, знервована, тиха, запальна.

Ми не сказали якою буває вода... Ми випустили з уваги дуже значиме - вона перебуває у трьох видах: тверда (лід), рідка (течія), газоподібна (туман).

Ще одне питання до вас - вода жива? Вода є часткою природи, а природа жива.

А чи буває вода мертвою? Що їх відрізняє?

Коли ми ведемо розмову про людину, то в нашій уяві життя пролягає для людини між її першим та останнім подихами.

Чи так це насправді?

*Ми випустили з уваги цілий етап життя людини у плоді.
Від маленької молекули до повноцінного людського організму.*

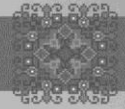
Плід – це перший етап людського життя.

*Потім наша поява з утроби матері супроводжується поєднання щастя і
болю, крові та насолоди.
Ми нарешті вдихнули земне повітря і опинилися на другому етапі нашого
життя.*

Тіло – це другий етап людського життя.

*Тут проходить підготовка кожного до наступного виміру життя.
Ця підготовка полягає у нашому збагаченні світом пізнання та відкриттям
можливості очистити своє тіло від поволоки спокус і випробувань.*

*Ми очищаємо своє єство від зайвини
з метою наповнення його духовним світлом та енергією.*

*Тілесна оболонка є тимчасовою, тому цей період теж короткотривалий.
Він нагадує світлинку, на якій зберігся маленький фрагмент або мить
Вічності.*

*Якщо наше тіло не наповнюється духовною енергетикою,
то воно нагадує повітряну кульку, з якої випущено повітря –
словом, ми стаємо порожнім капшуком.*

*Діти дуже тішаться наповненими повітрям кольоровими кульками,
але стають байдужими до капшуків.*

*Є ще інша крайність. Можна так наповнити своє немічне тіло духом,
що воно не витримує – лопає, як кулька.*

*Коли ж тіло гармонійно насичене духовністю,
то воно стає нетлінним, незнищеним.*

*І лише після цього ми переходимо до завершального за переліком
та безмірного у вимірі етапу людського життя – духовного.*

Душа – це третій етап людського життя.

Перший триває біля дев'яти місяців.

Другий вимірюється десятками літ.

Третій не має кінцевого виміру.

Задумайтеся над цим. Кожен з них є стартовою площадкою заради наступного. Кожному з нас дається шанс здобути вершину, але не кожен це робить:

одному ліньки, інший вважає, що тілесна насолода вартніша душевної, треті спотворюють духовний світ ілюзіями чи фантазіями.

І лише певна частина розуміє чому і заради чого живе.

Але для цього потрібно глибоко думати, прагнути, творити.

Без цього настає застій, болото, гниль.

Щоби час від часу нагадувати людині про її схильність до падіння та скочування до прірви у кожного з нас є внутрішнє гальмо, попереджувальний дзвіночок у вигляді сумління, совісті.

Якщо ми оглухли чи заглушуємо його – стається те, що чи часто бачимо в садах.

*Цвіте яблуня, наче наречена. Частина з квітів виявляється пустоцвітом.
Зав'язуються плоди і частина з них завмирає у розвиткові та опадає.
Наповнюються плоди, але частка з них вже загниває на гілочках
так і не дочекавшись досягання.*

***Й лише частка із того пишноцвітного древа доходить до свого
наповнення еліксиром життя.***

Кожна з квіток на яблуні – ми з вами.

*Чим станемо у великій мірі залежить від обставин, умов, політичної та
економічної погоди, від нашого вибору поміж вигодою та любов'ю.*

*На відміну від дерева, ми здатні самостійно виправляти власні хиби,
помилки, наvertатися до істини, очищатися від бруду й гріхів.*

*Наvertатися самим й допомогти в цьому іншим з покутою та смиренням
приступати до свого внутрішнього воскресіння.*

*А ще ми повинні вміти простити інших,
які заблукали у своїх забаганках та кривдах.*

***Це слід пам'ятати кожен раз і мені, і кожному з вас.
Над цими питаннями задумувалися іще далеко-далеко до наших часів.***

Вперше філософська наукова думка постає у Єгипті та Вавилоні.

*Вода для єгиптян була причиною життя, а для вавілонців – смерті.
Як таке може бути?*

*Причина несе одну й ту назву назву – «ріка». Вона для єгипетської пустелі
відроджувала можливість розвитку рослин, плодів, різної живності.
Вавілоняни ж у Межиріччі ставали жертвами повеней та потопів.*

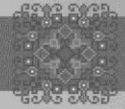
ФІЛОСОФІЯ ДАВНЬОЇ ІНДІЇ.

Філософія ведизму.

*В Стародавній Індії існували записи **Веди** (вірші, заклинання, афоризми),
Брахмани (розтлумачення їх текстів), **Упанішади** (трактати філософсько-
релігійного характеру).*

*Всі вони аналізують проблеми «Я», життя і смерті, реальності та ілюзій,
буття і душі.*

*В їх теорії життя безкінечне й **переходить** із однієї форми чи тіла в інше.*

*Основними житейськими факторами є: земля, вода, вогонь, повітря, ефір,
душа, розум, час і простір.*

*Теорія ведизму **заперечує існування Бога**, а сенс людського життя
вбачає у **насолоді душі й тіла**.*

*Чи не **продовжують жити** ці думки й нині, зараз, з вами?*

Філософія йогів.

*Мислитель Патанджалі розробив теорію та практику йоги.
Мета йоги – **звільнити себе** від фізичних та духовних надмірностей,
процес **самовдосконалення і виявлення можливостей** тіла й духу
людини, **медитації** та оволодіння диханням.*

А як ви ставитеся до йоги?

КИТАЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ.

У VII ст. до н.е. в Китаї появляються трактати «І-цзін» (Книга перемін), «Ші-цзін» (Книга пісень) та «Шу-цзін» - (Книга історій). В них аналізується комплекс питань: спільність і різність, випадковість і закономірність, душа і свідомість.

Мудрець Конфуцій.

Неперевершеним філософом древнього Китаю був Конфуцій.

«Висота людини вимірюється не від землі до маківки, а від голови до неба.

Горщик впав на камінь – біда горщику, камінь впав на горщик – біда горщику.

Чого не хочеш для себе – не роби іншим.

Тримай міцно в руках дві крайності, але використовуй золоту середину».

Етика Конфуція – це людяність, справедливість, обов'язок, ритуальність, знання, довіра.

Гуманність – найвища з цінностей життя вважав Конфуцій.

А ви як вважаєте?

Мислителі Ян Чжу та Ван Чун.

*Філософ Ян Чжу пропагував теорію насолоди
і миттєвого скористання нагодами.*

*У творі «Критичні міркування» мислитель Ван Чун
відкидає конфуційську ідею священності неба,
а на його думку, життя людини породжує кровообіг.*

Поза тілом немає ні душі, ані жодної сили.

Все у людині. Все має сенс, допоки ти мислиш.

Усе тлінне.

*А як же творіння людські, які пережили тисячоліття
(Піраміди Хеопса, Картини Леонардо да Вінчі) запитаю вас?*

Подумайте, зважте, скажіть свою думку.

АНТИЧНА ФІЛОСОФІЯ (VI ст. до н.е. до VI ст. н.е.)

Мілетська філософська школа.

Античний (стародавній) світ мав свою філософію.

Греки, взявши в користування ідеї країн Сходу (Вавілону, Персії, Єгипту),
стали розробляти свої **школи премудростей.**

Що є **першоосною світу** цікавило древніх мудреців.
Вода, повітря і апейрон – так вважали **Фалес, Аксімен, Аксімандр.**
Вони також визнавали **матеріальне походження життя.**

Ефеська школа.

Геракліт вводить нову першопричину життя – **вогнь (енергія).**

Відомі його вислови:

«Все тече, все міняється.

Причиною життя є вічна й незгасна боротьба супротивного.

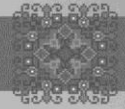
Постійний пошук, то дорога пізнання.

Знання думок керує всім».

Демокріт вважав, що світ складається з **атомів та порожнечі.**

Він вводить поняття **безкінечності та вічності** Всесвіту.

Діоген створює основи **виокремлення з філософії окремих наук:**
фізики, етики, музики, математики, риторики, астрономії.

Він також вводить поняття «другого Я».

Пригадуєте бочку Діогена й мудреця із свічкою в руках,

що серед білого дня «шукає людину»?

До нього ставилися як до дивака.

А ви якої думки про ефеську школу?

Елейська та Піфагорська школи.

Парменід вводить поняття «буття і небуття».

Вергілій вважав, що «Любов подолає усе!».

Піфагор написав три книги: «Про природу», «Про виховання», «Про справи общини».

Він вважав математику мистецтвом і вводить поняття містики чисел.

Горацій став автором співвідношення «золотого січення» 1:0,62 та висловів:

«Стислість – сестра таланту» і «Кожному своє».

Як бачите, афоризми великий філософів давнини живуть й донині.

*Чи відомі вам ще якісь **крилаті вислови давнини**? Подумайте, згадайте, скажіть.*

Софісти (мудреці).

Горгій, Протагор, Гіппій.

Протагор вважав, що «людина – міра всіх речей».

Горгій казав, що **нічого не існує**, якщо й існує, то неможливо його пізнати, а якщо й пізнаєш, то не зможеш передати й пояснити це іншому.

Софісти глибоко вивчали правила й **закони граматики, мови та риторики.**

Сьогодні безграмотність, мовне каліцтво і знуцання над почерком стали нормою. Чому?

Сократ та його учні: Платон, Антісфен й Евклід

Сократ переводить пізнання від матеріалістичного до ідеалістичного напрямку.

Відомі вислови Сократа:

«Краса і мудрість йдуть від Бога. Я вічно блукаю в лабіринтах думок.
Знаю, що нічого не знаю. Пізнай самого себе».

*В людей він цінував **доброчесність**, яка поєднує стриманість, мужність та справедливість.*

*Для бесіди він використовував **метод діалектики**
(пошуку істини шляхом діалогу).*

*Формами державного ладу Сократ вважав: **монархію, тиранію, аристократію, плутократію і демократію.***

Яка з цих форм, на вашу думку, підходить для нинішньої України?

Платон

засновує в Афінах філософську Академію.

*Матеріальний світ вторинний – **первинна Ідея.***

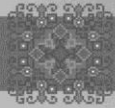
*Найвищі ідеї – **краса і добро.***

Написав книги «Політика», «Держава», «Закони».

Правильними формами влади він вважав монархію та аристократію, неправильними: тімократія (влада користолубців та чиновників), олігархія (влада багатіїв, злодіїв та злочинців), тиранія (влада сили і сила влади одного над всім).

Чи не відчувається перегук думок Платона із сьогодніням?

Арістотель – учень Платона і вчитель Олександра Македонського,

основоположник логіки, психології та політики. Засновник лікейської школи.

Він критикував Платона за його ідеалізацію життя:
«Платон мій друг, та істина дорожча».

Розробляє **основи класичної філософської науки**, а саме: закони, категорії та принципи діалектики, розробляє закони державотворення, розділив її суспільну, економічну та політичну складові, виступав захисником прав людини як індивіда, розвивав теорію Платона про форми державної влади, увів термін «розумна душа».

Ми кажемо про **розум душі й душевність розуму?**
Чи були ви творцями або свідками такого поєднання у своєму житті?

Епікур –

філософський матеріаліст та атеїст.

Надав атомам властивість ваги та запроваджує поняття **хаотичного руху**.

Однак, у 1529 році імператор Юстиніан закриває всі філософські школи, вважаючи їх шкідливими для держави і зайвими для народу, бо вони,
мовляв,

займаються словоблудством.

А нині не відбувається щось подібне?

Чому мудрих людей переслідують?

Боятися, аби народ не побачив дурість багатьох можновладців?

ДАВНЬОРИМСЬКА ФІЛОСОФІЯ

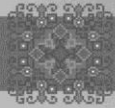
*Виникає в II-I ст. до н.е. Починається з того,
чим закінчилася грецька філософія – **еклектизму**,
тобто змішування та механічного поєднання суперечливих понять.*

Цицерон

*вводить поняття **розподілу влади на три складові**: «Повинні існувати в
мудрому поєднанні влада правителя (імператора), влада аристократів
(сенаторів)
і влада демосу (народу).
Це є **запорука миру й спокою в державі**».*

Лукрецій Кар

прагнув звільнити дух людини від пут марновірства.

Все виходить із законів природи.

*Людина є плодом і часткою природи. Головна цінність людини – її **розум**.*

Світ й думки безкінечні.

Смерть не вбиває матерію, а переводить в іншу форму.

Світ й час перебувають у вічному русі».

*Лукрецій досліджує **співвідношення душі, духу, розуму**.*

Відкидає ідею переселення душ.

А ви вірите, що вчора були травою, а завтра станете птахами?

Сенека.

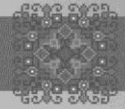
*Основною темою його праць була **моральна й практична сторона філософії**.*

*Він розділяє поняття **знання і мудрість**.*

Остання від Бога, а перша постає з розумності.

Знамените його розмірковування:

***«Розумний вийде з будь-якої критичної ситуації,
а мудрий ніколи не попаде в неї».***

А ще такі його вислови: «Мудрий ніколи не молиться на правила й рамки розумних, а прагне зламати їх.

Не може бути природи без Бога, а Бога без природи.

Кожне життя, як виставу, потрібно добре зіграти.

Людина пасивна, а доля активна.

Насильний раб нещасний, а добровільний раб – небезпечний.

Навчаючи – вчимося самі».

«Дивись, кому це вигідно».

У кожному слові Сенеки – глибина правди.

Може філософи й тим небезпечні для оманної влади?

Епіктет

писав: «Бажай лише того, що від тебе залежить.

Життя з нас робить акторів.

Ніколи не розмовляй з невігласами про мудрість.

Світ й природа розумні, бо пронизані світовим розумом (логосом),

який вносить у все порядок та закономірності.

Людина розумна й наділена свободою думки та волі.

Як же бути, коли тебе позбавляють стану свободи, тобто, заганяють у залежність, у рабство, у безмовну покору й виконання чужих забаганок?»

Марк Аврелій

теж залишив цікаві філософські думки:

«Вічна слава і пам'ять – суцця метушня. Це лише слід трьох-чотирьох поколінь.

Вічна любов є поняттям, а не почуттям.

Вічна любов переходить у... вічну пам'ять.

Все скороминуще, а все нове, це забуте старе».

Одні й ті ж слова з уст однієї людини змовлені для інших мають інший зміст.

Від самої людини залежить впасти у зло, чи ні.

Живи, ніби цей день останній.

Якщо зараз помреш, чим відзвітуєш Вселенському розумові про своє життя?

Життя моє чи когось із вас може обірватися в оцю ж мить. Як ми його прожили?

Як прожили цей рік, вчорашній день, останню годину?

А ще Марк Аврелій стверджував:

*«Успіх складається не лише із везіння, визнання та грошей.
Левову частину успіхові надають: терпіння, наполегливість, пошуки й
помилки, знання та порядок (дисципліна й організація праці).*

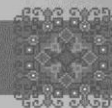
Для успіху потрібно:

*займатися любимою працею, бути нестандартним,
прагнути робити краще інших,
все аналізувати і брати для себе лише краще,
працювати над малим заради великого,
робити висновки з помилок, постійно вдосконалюватися й вчитися.*

Давайте і ми пофілософствуємо над цими вічними питаннями.

А на завершення цієї лекції наведу один приклад.

*Вчителька пропрацювала у школі до пенсійного віку і директор,
аби не звільняти її з праці, віддав найвідсталіший клас.
Все одно жодного толку не буде, але й ніхто не кине керівникові,
що скривдив стареньку.*

*Вчителька прекрасно зрозуміла такий тактичний хід керівника,
але не образилася. Для неї педагогічна робота була найкращим
подарунком.*

*Тому, прийшовши перший раз до геть запущеного класу,
вона почала розмову із наступного:*

«Любі діти. Я вже геть старенька, маю погану пам'ять, не добачаю.

*Тому, під час уроків, можу при поясненнях і записах на дошці
неправильно написати формулу, отримати невірний результат.*

*Хочу попросити вашої допомоги –
слідкуйте уважно що і як пишу.*

*При зроблених хибах – виправте, будь ласка, стареньку,
а то директор грозився,
що за допущені помилки
звільнить мене з роботи.*

Домовилися?».

Через три місяці цей клас став найкращим у школі.

До чого я це веду?

У цій книжці я свідомо чи несвідомо

*теж допускаю певні неточності й попрошу вас бути пильними
та виправляти їх.*

Звірте з іншими джерелами. Уточніть.

Гаразд?

А хто хиби віднайде – не залишиться без подарунку.

*Ми ж продовжимо далі мандрівку стежками
філософських роздумів.*

Лекція 3

ФІЛОСОФІЯ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ, ВІДРОДЖЕННЯ ТА НОВОГО ЧАСУ. НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ І МАРКСИЗМ

«Я пророк і тако ж кризу літа. Кризу мене – слово пророк і тако ж.»

Олег Герман

Кожна епоха своєрідна.

*Кожна квітка самобутня. Хіба ви критикуєте чи ганьбите квітку за це?
Філософський світ це своєрідний квітник ідей та міркувань.*

*Кожен має право на своє існування, на збереження й вияв своєї
самобутності.*

Тому знову запрошує усіх вас в цей дивовижний сад розмаїтих міркувань.

*Ми вже мали бесіду про філософів Стародавнього Сходу і Антики.
Згадаймо: Єгипетські книги живих і мертвих та індійські школи йогів,
Мудреців Конфуція і Геракліта, Демокріта і Вергілія, Піфагора та Горация,
Сократа і Платона.*

Ось ще одне із філософствувань Сократа про три сита.

Учень прийшов до філософа і з порога: «Про вас таке говорять! Хочете розповім?» Сократ посадив його й мовив: «Давай спочатку пересіємо твою вістку через три сита. Перше – ти впевнений, що почуте є правдою?» «Ні, але...» «Друге – ти віриш, що переказане приємне мені?» «Там лише бруд».

«Третє – твоя звістка має користь?» «Ні». «Тоді навіщо хочеш сказати те, що є обманом, неприємне та шкідливе?»

***Цицерон** розвинув ідею трьох гілок влади:*

влада імператора, влада сенату і влада народу.

*За ними йшла Давньоримська філософія, де **Лукрецій Кар** відкидав релігію, а визнавав закони природи. Головна цінність людини – розум.*

Світ перебуває в русі. Зв'язок душі, духу і розуму.

***Сенека** вважав, що знання від людини) і мудрість (від Бога), а життя, як виставу, потрібно добре зіграти.*

***Марк Аврелій** з ідеями вічної любові і вічної пам'яті.*

Живи, немов у останній день.

А тепер перейдемо до інших епох.

ФІЛОСОФІЯ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ.

(V – XVст.)

Притаманні цій епосі феодальний поділ земель, панування релігії та церкви,

схоластика, астрологія, хіроманія та алхімія.

Духовні опори перетворилися у інструмент залякування людей.

Настав час релігійного насилля: хресні походи, інквізиція, переслідування.

Релігія стала захистом і покаранням.

***Дорога християнства була такою тернистою,
як і страсна дорога Ісуса Христа.***

ОТЦІ ЦЕРКВИ.

*Григорій Нісський, Василій Великий та Августин Блаженний
закладаються основи церковного життя.*

Амбросій та Аврелій Августин уточняють тексти церковних книг.

Августин.

***Вводить поняття «історичного часу та епох», проводить межу
між наукою (земною) і мудрістю (Божественною).***

«Люди бачать все, окрім... самих себе» – писав філософ й мислитель

Тексти «Біблії» неодноразово переписувалися й уточнялись.

Чи можна вважати нинішній текст найбільш точним, досконалим і тим, що реально відображає життя і роздуми Ісуса?

Іоан Еріуген

хоче збагнути світовий космічний процес.

На його думку існує:

«перша природа» (абсолютна Божя суть);

«друга природа» (Божий розум);

«третьа природа» (світ чуття);

«четверта природа» (людина, яка пізнає Божу суть).

*Таким чином весь цикл є замкнутим, тобто безкінечним.
Шлях до істини лежить через пізнання й любов до природи.*

Росцелін та П'єр Абеляр.

Росцелін розвиває богословську ідею «святої трійці та триєдиного Бога».

*Абеляр відходить від релігійних догм та обирає розум,
як інструмент пошуку істини.*

*Він проводить **критичний аналіз текстів «Святого Письма»** і пропонує виправити суперечності в ньому, прагне урівняти теологію з філософією і розглядати їх, як дві теоретичні науки.*

*Вводить поняття «**двоїстої істини**», що яскраво відображено у його словах:*

«У кожного своя правда».

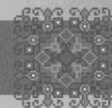
Роджер Бекон

вважав думки Абеляра гріховними.

*Визнавав теологію та філософію нероздільними й те,
що всі науки повинні служити одній теології.*

*Відстоював ідею неповторності кожного, природу індивідуального.
«Бог створив не людину взагалі, а Адама».*

«Я – це не ТИ», ТИ – це не Я».

Фома Аквінський.

запропонував класичні докази буття Бога:

1. *Оскільки все на світі рухається, то має бути той, хто розрухав усе, тобто Бог.*
2. *Всі явища і предмети мають причину свого виникнення й існування, тобто Бога.*
3. *Все у світі існує не випадково, а у взаємній пов'язі та необхідності, а ними є Бог.*
4. *Усі речі мають різні ступені досконалості, а мірою абсолютного довершення є Бог.*
5. *У природі все має певний сенс та доцільність. головною ціллю життя завжди є Бог.*

Фома розглядає людину, як істоту з неповторною людською душею.

Індивідуальність душі є при житті й зберігається після смерті.

Іоан Дамаскін –

видатний візантійський філософ сказав:

«Вчення – світло, а нецтво – пільма».

Авіценна (арабський поет і філософ)

мав дуже велику популярність поміж світської громади.

Світ створений з матерії, а не волею Бога.

Він також заявляв: «Без тіла – дух, до речі, в порожнечі».

У працях цього видатного філософа ставилося питання:

«Визначайся у власних стосунках:

хочеш бути правим,

чи щасливим?»

А ви?

ФІЛОСОФІЯ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ.

(XV - XVII ст.)

Настає епоха розвитку природознавства.

Микола Кузанський

висловлює здогад, що **Земля** є простою планетою, а не центром Всесвіту,
що вона **переміщується й обертається у просторі.**

**Він висловлює думку, що Всесвіт і є Богом,
а решту (природа і предмети) – плоди його діянь.**

Леонардо да Вінчі:

*«Знання виростає із досвіду. Природа вчить людину мудро діяти.
Досвід є вчителем мудрості».*

Цей прекрасний митець був і великим учителем, але...

Чому ж ми так не любимо своїх вчителів? Чому так нищимо природу?

З цього випливає ще одна думка:

«Історія вчить, що вона нічого не вчить».

Микола Копернік

*розробив геліоцентричну модель світу, поняття сонячної системи, про рух
по колу навкруг Сонця планет, про кульову форму Землі.*

Джордано Бруно

проголосив ідею єдності Всесвіту, де сонячна система є її часткою.

*Природа сама в собі має життя і є вічною. Цікавими є думки мислителя
про діалектику кінцевого й безкінечного,*

частини і цілого, індивідуального та універсального.

Відомий його вислів: «Істина є вищою ніж усі речі».

Людовік Вілес.

*Розробив теорію логіки та психології.
Притримувався ідеї про **необхідність існування Бога,**
безсмертя душі та наявності вроджених ідей.*

Нікколо Макіавеллі

*відхилив ідею Божественного посилання влади,
а стверджував, що вона є результатом борні земних сил.*

Вважав, що політика і мораль несумісні.

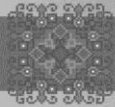
*Першим ввів у вжиток термін
«держав», як політично організований інститут суспільства.*

Томас Мор

Був соціалістом-утопістом.

Вважав приватну власність злом, яке породжує бідність.

*У праці «Утопія» змалював ідеальне суспільство,
де люди живуть у своє задоволення,
всі зайняті працею, яка дає їм засоби життя.*

***Ми стоїмо на порозі нових воєн: економічних, екологічних, голоду,
перенаселення, зміни клімату...***

Які це війни і чи можна їх оправдати?

Чи піддається оправданню вбивство людиною людини?

Томазо Кампанелла

виступав за соціальні рівність.

У світі відбуваються постійні зміни і поява нового.

Ми повинні це бачити, узагальнювати і робити мудрі висновки.

Бог – творець природи, людина її користувач.

*Розробив теорію соціально справедливого суспільства,
яке назвав соціалістичним.*

Галілео Галілей

Один із завершальних творців філософії Відродження писав:

«Розум і досвід – джерела нових ідей».

Доказав, що земля обертається навколо Сонця і власної осі.
«Релігія має справу з вірою, а наука з природою» – казав Галілей.

А ще: «І все таки вона крутиться!» – змовив при страті на вогнищі.

ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ (XVII –кінець XIX ст.)

Час творення машинного світу і розквіту мистецтва.

*Світ розглядається не як кругообіг подій, а як шлях розвитку й
вдосконалення.*

Починають виникати національні філософські течії.

Франсіс Бекон.

*Вводить методологічний спосіб дослідження, коли не лише вивчають дані,
але їх узагальнюють та систематизують за певними принципами.*

«Знання – це сила».

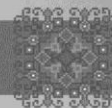
*Як емпірик, він вважав, що джерелом знань є досвід, а розум – джерело
помилки.*

Свідомість людини бур'янять ідоли авторитетів.

Ідоли засліплюють власні думки.

Потрібен порядок мислення і діяння.

Чи може все вирішити математичний аналіз та залізна дисципліна?

Рене Декарт і Давід Юм.

Рене Декарт був засновником гносеологічного раціоналістичного
мислення
та антиемпіризму.

**«Заперечуй усе! Визнавай лише те, що не підлягає сумнівам.
Світ розумово пізнаний є вищим, аніж світ емоційний».**

Декарт розділяє поняття **духовної та матеріальної культур.**

Розробляє шкалу аксіом, наприклад:

«З нічого не буває нічого», «Ціле більше від своєї частини»,
«Лінія складається з точок», «У всьому є причина та наслідок»,
«Сумнів є частиною мислення».

Давід Юм

вважав, що істина має бути вільною від протиріч.

Йому належать слова:

**«Ми сприймаємо не оточуючий світ, а враження про нього,
уяву та відчуття його».**

Шарль Луї Монтеск'є.

*Вчений відстоював ідею, що кожен народ і людина
мають свої специфічні умови існування.*

Влада повинна бути законодавча, виконавча і судова.

Чому ж теорія настільки далека від практики.

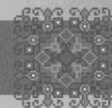
**Закони для окремих з умовою їх обходження та державні управління
стали розсадниками корупції.**

Суди настільки несправедливі, що в них ніхто не вірить.

Минуло вже стільки часу, а жодних змін.

Як це виправити?

Висловіться і ви з цього питання.

НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ

спирається на раціоналізм, діалектичний метод мислення та розробляє історичний об'єктивізм.

Іммануїл Кант

написав у 17 років: «Голодний чоловік не може оцінити краса природи. Потрібно бути ситим».

Його вважають засновником критичного ідеалізму.

Написав трактати «Критика чистого розуму», «Критика практичного розуму», «Критика здатності судження».

Вводить поняття: «речі для нас» і «речі в собі» й цим відділяє науку від релігії.

«Ідеї – це уявлення про мету, до якої прагне розум.

Пізнання є не споглядання, а діяльність.

Відчуття без понять – сліпі, а поняття без відчуттів – порожні».

Георг Гегель

вважається теоретиком абсолютного ідеалізму.

Вводить поняття «абсолютної ідеї, абсолютного духу та абсолютного розуму».

Вищою сходинкою абсолютної ідеї є абсолютний дух – людство та історія людства.

Світовий дух пізнає себе як творець духовної культури. Філософські ідеї Гегеля базуються на діалектичному аналізі.

Людвіг Фейєрбах

виступив з критикою вульгарного механічного матеріалізму та наївного ідеалізму, як його протилежної крайності.

Для Фейєрбаха людина – це психофізіологічна єдність душі і тіла, найдосконаліша частина природи.

Він вносить розподіл між людьми, як «об'єктами» і «суб'єктами» процесу.

*Німецька класика переросла у німецький порядок,
а з часом у фашистський нацизм.
Чому на вашу думку так сталося?*

МАРКСИСТСЬКА ФІЛОСОФІЯ

*Було б наївно відкидати вчення Маркса й Енгельса через те,
що ним прикривали свої нечистиві діяння більшовики.*

*Філософська система Карла Маркса та Фрідріха Енгельса
базувалася на нових поглядах на історичний розвиток суспільства
та розкриття ролі й місця людини в цьому процесі.*

***Маркс й Енгельс розробили теорію економічного розвитку суспільства,
політичної економії та теорії соціальної політики.***

*Тут нероздільно пов'язані матеріальне й духовне життя,
об'єктивна й суб'єктивна природа,
суспільне й людське мислення, духовні й економічні норми.*

Це вчення розвивалося паралельно зі становленням теорії

Дарвіна та введенням закономірного порядку

в систему природних елементів

(таблиці Менделєєва).

Усе назване розглядалося з позиції взаємозв'язку природи – людини – суспільства.

За словами Маркса:

«Як філософія знаходить у пролетаріаті свою матеріальну зброю, так і пролетаріат знаходить у філософії свою духовну зброю».

*Найбільші наукові праці Карла Маркса «Святе сімейство»,
«Німецька ідеологія», «Капітал».*

«Людина не лише актор, а й автор вистави життя».

*На противагу ідеалізації споглядання та духовної активності Маркс та
Енгельс*

*висувають концепцію предметно-чуттєвої
та матеріально-виробничої діяльності.*

*Вони вносять первинність матеріально-виробничої сфери
й вторинність духовно-свідомої.*

Однак задумаймося, чи варто ідеалізувати вчення Маркса?

*Практика її втілення в СРСР привела до голодоморів та сибірських таборів,
до колгоспного рабства і винищення інакодумства.*

***В чому ви вбачаєте одну із головних проблем та помилок
теорії марксизму-ленінізму?***

*Хибна сама теорія чи невмілі виконавці спотворили та спаплюжили
ідею рівності та справедливості?*

Як гадаєте?

Лекція 4

СУЧАСНА ЗАРУБІЖНА ФІЛОСОФІЯ

«Як паралітики всі від політики»

Олег Герман

Нині змінюється наше ставлення до буття і свідомості.

***У процес увірвалися квантова механіка, інформатизація, кібернетики,
генетики.***

Кам'ю якийсь виголосив сакраментальну фразу: «Світ – це абсурд».

Довкола нас не лише сонце й небо, а ями та бруд.

Мапа України нагадує простір, де є реальні й духовні квіти та бур'яни.

Для великого відсотку людей це стало нормою, звичкою, потребою.

Збочений та спаплюжений світ сьогодення.

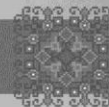
*Звичним стало приносити прикрість, зневагу, заляпати словами чи фарбою
душу людини чи стіну будинку.*

Потворне стало вважатися красивим.

Як же це пояснюють і що пропонують сучасні філософи?

Філософія свідомості.

**Яскраві представники цього напрямку - А.Шопенгауер, Ф.Ніцше,
О.Шпенглар**

А.Шопенгауеру належать думки:

*«Воля є абсолют. Безвольність - шлях згуби.
Жага і потреба влади народжує владу сили і силу влади».*

Ніцше писав:

«Я не вірю вже ні в що...»

Він висунув ідеї

«надлюдини без цінностей і кумирів.

**«Так сказав Заратуста» й «Жадання влади» –
дві знакові філософські праці Фрідріха Ніцше.**

*Тема добра і зла, ідея надлюдини та переоцінка цінностей є провідною у
них.*

Пропоную десять думок зі скарбниці його ідей:

- 1. Чи було б ти щасливим, Сонце, якби не мало кому світити?*
- 2. Для надлюдини звичайна людина є посміховиськом, місцем гріха й облуди,
обману й зла, як для нас мавпа.*
- 3. Людина – багно нечистот, а надлюдина – море чистої та живої води для гамування спраги й омивання від бруду.*
- 4. Людина ненаситна до гріха, а грішність – це любов до грошей.*
- 5. Коли я пропоную щастя – люди йдуть до мене, але коли я кажу чим треба пожертвувати заради нього – втікають від мене.*
- 6. Пастирі й проповідники повинні мати отару чи учнів, з якими спілкуються,
з якими живуть і помирають.*
- 7. Я хочу – я можу – я повинен: це три послідовні цінності людського духу.*
- 8. Не мир цінний, а перемога. Хоробрість не має милосердя.
Смерть у битві цінніша життя у багні.*
- 9. Часто, звалюючи ідолів, ми прагнемо стати на їх місце,
бо сліпота зверхності веде до прірви.*
- 10. Вчися помирати, готуйся до неминущого, впорядкуй все содіяне,
очисти від бруду своє місце для потомків.*

Ортега Гасет

виголосив наступні думки:

«Розумні стануть непотрібні рабам.

В болоті жити найспокійніше... жабам.

Інтелект може бути витіснений інстинктами.

Сучасним людям важко читати складні речення.

Шлях спрощення веде людину до примітивізму».

Зігмунд Фройд

вважав, що психічні мотиви та інстинкт визначають життя,

а ще: людська підсвідомість, задоволення інстинктивних потреб тощо.

ВОНО (хіть), Я (потреба), НАД-Я (сумління).

ВОНО проявляється у сексуальному потягові.

Я реалізується при самореалізації здібностей

і проявляється у діях.

НАД-Я відчуваємо як оцінку, контроль і висновки

опісля здійсненого.

Моя перша дисертація (О.Г.) згоріла у прямому й переносному значенні

через посилання на теорію Зігмунда Фрейда,
а точніше про вплив підсвідомого у творчості.

Тема дисертації була наступною -
«Місце естетичних норм у дизайнерській творчості».

Персоналізм та антропологія .

Головним предметом філософії має бути персона (людина).

Покликання, втілення і співпричетність до всього суцього.

Філософ Лакруа

підкреслював: «**Бог є смисл світу, світ є мова Бога, людина –
інструмент у руках Божих**».

**Драма сьогодення у масовій культурі, а точніше у обезкультуренні та
стандартизація життя.**

Чи має людина якусь цінність?

Скільки вона коштує?

Скільки коштує людське життя?

Ви не задумувалися над цим?

Екзистенціалізм та неотомізм.

Кам'ю

був одним з творців цієї теорії.

Він пише: самогубство – це не вирішення проблеми.

Вибір за кожним об'єктом, а істина суб'єктивна.

Ніхто, окрім Бога, не має прав дарувати чи забирати життя.

Ніхто!

Людина повинна шукати себе в собі.

Феноменологія.

*Дослідження **свідомості людини**, як внутрішнього зору (третього ока).*

*Феномен «**чистої свідомості**» та його місце у людському бутті.*

Відмінності між текстом (друкованим, виголошеним)

і змістом (продуманим, відчутим).

Проблема мови не лише у різності звучання, а й у іншому змісті,

який вкладено в іншу мову.

Людина через мовне спілкування втратила спілкування з природою.

Вона не чує й не розуміє голосу природи.

А вам знайома мова природи?

Позитивізм.

*Позитивізм це напрямок у філософії, який **мислення** заміняє **описом**.*

*Огюст Конт вважав, що у філософії головне **почуття, а не цифри**.*

Примітивізм вони вбачають у спрощеному ставленні до життєвських проблем.

З біди не робити трагедії, а прийняти за дань й змиритися.

Прагматики

рекомендують створювати бази даних і порад для швидкого успіху - практицизм й діловитість для них є джерело прогресу.

*Карл Поппер термін «істина» пропонує замінити словом «**виправданість**».*

*Зведення даних і **практична користь** є кінцевим продуктом філософії вважають прагматики.*

В цьому, на їх думку, і є істина життя.

Релігійна філософія (кінець XIX ст.)

утверджує беззаперечне визнання наявності Бога.

Пропонує поєднання двох ідей: «істини розуму» та «істини одкровення».

Сумління – це моральний цензор, або Боже застереження.

Земне життя має завершення, а духовне – ні.

Твітерізаційна філософія (1 половина XX ст.)

Розум захищає тіло, а віра – душу.

Зараз люди думають зовсім по-іншому.

Треба твітеризувати думки,

тобто включати допоміжних джерел інформації.

Навігатори у світі інформації та перекваліфікація.

Нині у фільмах нема співпереживання, а трупи – естетика екшену.

Почуття замінюються видовищами.

Мистецтво переросло у «шоу-бізнес».

Замість безкоштовної зарядки на природі – дорогі фітнес-клуби.

***Інформаційна філософія
(2 половина XX століття).***

Інформаційний бум ослаблює мислення. Мозок чахне.

Людина деградує, стає «нагромаджувачем грошей».

Нині відходять на далекий план: честь, порядність, повага, правда.

Ціниться лише те, що має фінансовий еквівалент.

Філософія цінностей та ілюзій (XXI століття).

*Цінності, які ще десять років тому вважалися непохитними,
зараз цинічно затоптуються й над ними панує насміх та наруга.*

***Те, що десяток років назад вважалося злочином чи безкультур'ям
зараз сприймається за еталон, за кітч, за драйв.***

Триває процес **технологізації почуттів**,
або стан «наповнення емоцій бокалами пива».

Ілюзія почуттів.

На заміну правдивим та чистим почуттям приходять сурогат і підробка.

Нині популярні рольові вправи інстинктів.

Ігрові автомати та комп'ютерний прогрес підміняють живі почуття.

Замість уст дівчини, ми цілуємо екран телевізора.

Філософія конечності й Апокаліпсу. (XXI ст.)

При такій зневазі до живої природи (води, землі, повітря, почуттів) –
людство на межі загибелі.

Невідома лише кінцева дата.

Передбачення мудреців збуваються?

Людство сьогодні зіткнулось із проблемами і конфліктами, прийнятне для
усіх вирішення яких поки що ніхто неспроможний запропонувати, —

***це доля технологічної цивілізації, драма сучасного гуманізму,
взаємовідношення суспільства і природи, екологічні проблеми та ін.***

*І не випадково, що саме в ХХ ст. з'являються нові філософські течії,
які намагаються теоретично (а іноді й практично) підійти до названих
питань.*

***Це насамперед філософія глобальних проблем (А-Печчеї, А-Кінг,
Л.Браун, Д.Форрестер та ін.) та філософія техніки (Х.Шельскі, Ф.Рапп,
Ж.Еллюль та ін.).***

*Філософія сьогодні прагне активно обговорювати і осмислювати ключові
проблеми розвитку цивілізації, зростає значимість і зацікавленість щодо
соціальної філософії, політичної філософії, філософії культур.*

***Світ практичного використання резервів планети й людини приводить
до виснаження й спотворення реальної суті.***

*Так, до прикладу, ми у великій мірі стали залежними від антуражу, іміджу,
реклами, які подають вельми часто спотворену інформацію.*

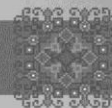

*Чудовий одяг із бомжа чи злочинця робить значиму особу,
а поношений одяг часто губить
високу інтелігентність думки.*

Чи можна зупинити засліплений споживацтвом рух людей до прірви?

Як?

Пофілософствуйте над цими питаннями.

Лекція 5

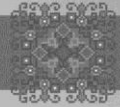

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ. (ДРЕВНІ СЛОВ'ЯНИ, УКРАЇНСЬКИЙ РЕНЕСАНС, ФІЛОСОФІЯ КИЄВО-МОГИЛЯНКИ)

«Щаслива мить така мала, але ви була вона... Була!»

Олег Герман

Древні слов'яни.

*Часи трипільської культури та «Велесова книга»
проклали дорогу для української філософії.
Так у «Велесовій книзі» (написана у IX ст.) закладено
**філософські трактування праці, життя
та утвердження древньоукраїнської народності:***

*«Йдемо до полів наших трудитися, як боги воліли кожному чоловікові,
Маємо істинну віру, що не потребує людської жертви,
Ми відважні, бо боремося за життя, а йдемо куди знаємо:
по землі нашій, в гори та у морську глибіню».*

*Витоки української філософії наповнені **духом віри, любові та надії,**
а вінцем цього духу є **прагнення до свободи.***

Київська Русь.

*Із впровадження у Київській Русі християнства
філософська думка набирає **нового змісту**.*

*Ще не згасло протистояння старовірів і християн,
що вносило елементи язичницької віри у християнські обряди.*

*Мислителі княжої доби акцентували увагу на **протистояннях**
природи духу й природи душі та тіла, Бога і Диявола.
В центрі уваги починає ставати людина.*

Нестор-літописець

*викладав свої роздуми у літописах й трактатах, проповідях і повчаннях.
Твором, який поєднав у собі історичні та філософські розмірковування
древніх русичів стала «Повість минулих літ».*

Вперше терміни «філософствування» та «філософія»

появилися саме у цьому творі.

*Філософське звучання притаманне і
«Слову про закон і благодать» митрополита Іларіона,
«Златоустові» Кирила Туровського
та іншим літописам княжої пори.*

*Філософія Київської Русі розвивалася як
етико-моральне вирішення світоглядних проблем,
як **філософський дух морального спрямування.***

*В соціальній філософії того часу домінувала патріотична ідея
єдності всіх руських земель,
необхідності розвитку культури та освіти.*

Український ренесанс.

*З часом у філософських працях появляється
ідея зверхності віри над знанням,
вищою метою пізнання проголошується Бог,*

а єдиним методом пізнання – Божественне одкровення.

Людина проголошується істотою, яка опоганена «первородним гріхом»

з тлінним тілом та безсмертною душею.

*У XI-XVI століттях у філософських роздумах починають звучати
голоси єретиків,
які розвивали думку про **свободу волі та потреби поширення освіти.***

*Гуманістичні ідеї Західної Європи принесли в українську філософію Юрій
Дрогобич,
Павло Русин, Станіслав Оріховський.*

Юрій Дрогобич.

*Юрій Дрогобич, який в певний період був ректором
Болонського університету в Італії,
звеличує силу **знання та велич розуму.***

*Він вважав, що **людина здатна пізнати процес світотворення,***

розкривши закони природи.

*Він стверджував, що Бог лише визначає напрям історичного розвитку,
а сам процес й історичні події творять люди та сили природи.*

Станіслав Оріховський

*проголошував основною людською чеснотою **самопізнання**,
що допомагає людині досягнути **внутрішнього духовного оновлення**
та **морального вдосконалення**.*

*Шлях до безсмертного життя у небі треба торувати на землі,
живучи розважно й побожно.*

*Він одним з перших у Європі став заперечувати божественне
походження влади і держави,
виступав проти підкорення світської влади релігійній,
вважав, що мир і спокій у державі настануть тоді,
коли люди житимуть у згоді із законами природи.*

Філософи пори українського відродження вважали за необхідне

*знати історичне минуле свого народу,
бо це є засіб пробудження гідності та гордості за свою минувшину,
розвитку патріотичних почуттів та любові до Вітчизни.*

Філософія Острозької Академії

*Наприкінці XVI ст. настає новий етап розвитку філософської думки в
Україні.*

*Важливу роль у цьому відіграла **Острозька академія** (час заснування 1617
р.) –
перша українська школа вищого типу.*

*Там уже читалися **курси діалектики та логіки**,
а при вивченні інших навчальних дисциплін панував
узагальнюючий філософський характер викладу матеріалів.*

*В основі оновленої філософії лежала **ідея обґрунтування необхідності
збереження і розвитку старослов'янської мови,
вимоги дотримання абсолютної точності при перекладах
на неї грецьких священних та богословських книг.***

Особливе місце мали твори мислителів того часу
Герасима Смотрицького, Йова Княгиницького, Івана Вишенського.

Іван Вишенський писав,
що завдяки самопізнанню
людина стає спроможною подолати свою земну форму
і увійти **у духовний контакт із вищим буттям.**

Хоча в його творах панує думка про гріховну сутність людини,
однак яскраво проглядається **віра в силу людського пізнання,**
яка в великій мірі залежить від щирості бажань,
наполегливості та волі людини.

Поява **недільних шкіл та братств**
дозволила доносити ідеї **острозьких філософів** до широкого кола людей.

В братствах панував дух національного утвердження,
розвивалися реформаторські та ренесансно-гуманістичні ідеї.

Визначний діяч Львівської та Київської братських шкіл **Ісайя Копинський**

у творі «Алфавіт духовний» досліджує з філософської точки зору життя людини.

Також цій темі була присвячена праця **Кирила Ставровецького** «Бог-світ», де він наближається до визнання гармонії душі і тіла.

Він створює вчення про чотири світи:

1. Світ невидимих духовних сутностей.
2. Макросвіт видимих тілесних речей.
3. Сама сутність людини.
4. Внутрішній світ людини, в якому панують сили зла.

Цікавими є філософські праці **Мелетія Смотрицького**.

Він надає, на відміну від попередників, самопізнанню не стільки моральне, як громадсько-патріотичне звучання.

Свої розміркування він будує на **логіко-дедуктивному методі досліджень**.

Вагомий внесок в українську філософську думку вніс **Касіян Сакович**.

Його праці «Аристотелівські проблеми, або питання про природу людини»

та «Трактат про душу» приділяють велику увагу **самопізнанню**.

Життєдіяльність людини він пояснює законами природи

й ідеєю природного провидіння,

яке заступає Боже втручання у природні справи.

Пізнання тілесного єства потрібне, щоб вивчивши закони природи, людина жила згідно їх вимог, управляючи собою та уникаючи того, що її шкодить.

Він також проголошує божественне начало душі.

*Усі напрацьовані думки філософія українського ренесансу в подальшому успішно **поєдналися у працях** науковців Києво-Могилянської Академії, що виникла у 1632 році.*

Києво-Могилянська Академія.

*Саме тут **вперше курс «філософії»** став читатися для студентів.*

Він поєднував у собі систему гуманітарних навчальних дисциплін.

Видатні професори вважали істину, як вище буття, тобто як Бога.

І.Гізель

розглядає процес перетворення через сприймання реальних образів у чуттєві.

Г.Кониський

вважав, що відображений образ у свідомості подібний відображеному об'єктові у дзеркалі. Важливим джерелом пізнання вони, на відміну від вітчизняних попередників, вважали чуттєвий досвід.

Феофан Прокопович

акцентує увагу на процесі споглядання та співставлення отриманого образу із аналогічними поняттями, які уже зустрічалися попередньо. Сутність методу пізнання він шукає у віднайдені невідомого через відоме.

Георгій Щербацький

у своїх філософствуваннях спирається на людський розум, усуває розрізнення розуму й душі (підсвідомого і свідомого). Визначаючи свободу волі, українські філософи надавали пріоритет розумові, який є ланкою вибору поміж добром та злом.

*Разом з тим філософи Києво-Могилянки акцентували на **механічній сутності руху**, як взаємного переміщення певних частин чи об'єктів.*

У філософській спадщині вчених Києво-Могилянки відзначалися наступні твердження:

- основою світу є природа, творець якої – Бог.*
- існує два рівні пізнавального процесу – чуттєвий і раціональний.*
- час і простір невіддільні від природних тіл.*
- роль людини у світі та в пошуках сенсу життя є визначальною.*
- проблеми держави і права потребують всебічного висвітлення.*
- етика поділяється на теоретичну та практичну (як треба будувати і як будуємо свою долю).*
- сенс життя розглядається через призму творчої праці задля особистого і громадського блага.*
- щастям вважається задоволення фізичних та духовних потреб людини.*
- в основі праці лежить вигода і користь.*

*Києво-Могилянська Академія підготувала і виховала
цілу плеяду всесвітньовідомих філософів,
що залишили знаковий слід у розвитку
та прогресі наукового осмислення дійсності.*

Лекція 6

ФІЛОСОФІЯ Г.СКОВОРОДИ, Т.ШЕВЧЕНКА, І.ФРАНКА. СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ФІЛОСОФІЯ

*«Куди не зглянь – звіршована стіна суцільним перерамлена балетом.
Поетикки з'являються щодня, але не кожен помира поетом»*

Олег Герман

Григорій Сковорода,

*вихованець Києво-Могилянської академії, поет і мандрівник,
посідає особливе місце в історії української філософії.*

*Ще за його життя про нього склалися легенди як про **українського
Сократа.***

*У 16 років він став студентом Київської академії,
певний час перебував у двірській капелі у Петербурзі,
мандрував країнами Західної Європи, знав 14 мов,
вивчав філософію,
був знавцем античної і патріотичної літератури.*

*Він завчасно передбачив місце й дату свого останнього земного дня.
Вже після смерті стають відомими цикли його філософських діалогів.*

***Бог і природа – це єдине ціле: кожна людина має в собі Бога,
він не існує поза людиною.***

*Головна проблема його філософії – це **проблема людини.**
Його філософія “практична” , оскільки філософа цікавить*

передусім моральна проблематика.

*У центрі уваги філософії “мандрівного філософа” – **релігійні і моральні проблеми.***

Г.Сковорода викладає їх мовою образів, символів, метафор.

*Методом розроблення цих проблем є **пошук і протиставлення протилежностей, суперечностей, антитез, тому цей метод називають антитетичним.***

*Для Г.Сковороди **весь світ є пронизаний протилежностями:**
життя – смерть, світло – тінь, безглуздя – мудрість, плач – сміх,
безчестя – слава, лютість – милість, початок – кінець тощо.*

*Усе в світі рухається між протилежностями у колі,
початком якого є відпадання від Бога,
а кінцем – повернення до нього.*

“Коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне, – то й усе світле, щасливе, блаженне. Оце і є філософія” , – стверджував Сковорода.

Бог створив три світи, вважав філософ:

перший – загальний світ, “де живе усе породжене”

*і який він назвав **макрокосм**;*

*другий світ – це **мікрокосм людини** – «все що складає тіло»;*

*третій – **символічний світ Біблії**, який веде думку нашу «до розуміння вічної природи» .*

Кожен із трьох світів має подвійну природу, одна з яких – видима (матеріальна),

друга – невидима, тобто божественна, – вважав Сковорода.

Серце – це “безодня” людської душі, через яку відкривається божественна “безодня” , тому “безодня кличе безодню” , а відповідно через пізнання себе людина пізнає Бога.

Серце, а не розум виступає джерелом бажань, почуттів і думок.

*Разом з тим людське серце є засобом пізнання,
саме у ньому повинні з'єднатися розум і віра, розум і воля людини.*

Українська філософія XIX – початку XX ст. представлена такими іменами, як

*Т.Шевченко, М.Костомаров, І.Франко,
П.Юркевич, М.Драгоманов та іншими.*

Т.Г.Шевченко

*Ідея «в своїй хаті своя правда, і сила, і воля» визначала його світоглядну
позицію.*

*В історичному минулому України його цікавили події і традиції,
пов'язані з визвольною боротьбою українського народу.*

*Поет-філософ високо оцінив Запорозьку Січ, яка відіграла важливу роль в
історії України і становить її славетну сторінку.*

Його особиста доля й доля його народу стають віддзеркаленням одне одного.

Ця філософія глибоко індивідуальна, особиста і, разом з тим, ґрунтувалася на національній ідеї українського народу, його ментальності.

Улюблений герой Шевченка – лицар народний, повстанець-гайдамака, козак-запорожець, що виступає оборонцем рідного краю, носієм народної правди і честі.

Вінець Шевченкової творчості – уславлення свободи, першої і неодмінної передумови людського поступу, добробуту й щастя.

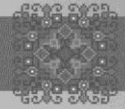
До найволелюбніших книг людства належить його “Кобзар” .

«Читаю Шевченка і лячно мені... У кожному слові – теперішні дні» - написав я на порозі ХХІ століття.

Бачу у цих словах підтвердження значимості, пророчності й величі Тараса Шевченка для минувшини, сьогодення й майбутності України.

М.Костомаров –

історик, етнограф, громадський діяч.

*Особливе значення при вивченні його соціально-філософських поглядів має праця **“Книги буття українського народу”**, у яких висвітлюється трагічна історія українського народу і виголошується впевненість, що він обов’язково **відродиться як самобутній культурний етнос.***

П.Юркевич

*був одним із визначних українських філософів ХІХ століття, ґрунтовним розробником самобутньої концепції **“філософії серця”**, як найглибшої основи і духовно-етичного джерела людського існування.*

*Філософ підкреслював, що **розум лише вершина, а не коріння духовного життя** людини.*

Знання ми отримуємо в результаті духовної діяльності; лише тоді, коли воно проникло в серце, де знання може бути засвоєним.

М.Драгоманов –

український історик, мислитель, громадсько-політичний діяч.

Основні його філософсько-соціологічні погляди викладені у двотомному виданні

“Літературно-публіцистичні праці” .

*Він переконаний у **безмежних можливостях людського розуму і науки пізнати навколишній світ.***

У своїх дослідженнях Драгоманов приділяє значну увагу проблемі методу, зокрема, для пізнання суспільного життя використовує соціологічний метод,

який передбачає аналіз основних елементів кожного суспільного явища, розкриття їх взаємозв’язку і взаємодії.

І.Я.Франко –

видатний український письменник, філософ, громадський діяч.

Закінчив філософський факультет Львівського університету (1880), мав вчену ступінь доктора філософії, яку отримав у Віденському університеті (1893).

На філософські погляди Франка

певний час впливали марксистські ідеї.

Він був знайомий з “Капіталом” К.Маркса, частину якого переклав на українську мову, твором Ф.Енгельса “Анти-Дюрінг” тощо.

Основою світогляду І.Франка є філософський матеріалізм.

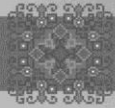
Свої філософські погляди Франко виклав в працях “Мислі о еволюції в історії людськості” , “Що таке поступ?” , “Про працю” , “Найновіші напрямки в народознавстві” та багатьох інших.

*В основі всього існуючого лежить **не ідея, дух, а матерія,**
яка вічна і не має ні початку, ні кінця.*

Її найважливішою властивістю є рух, зміна, плинність.

*Мислитель був переконаний, що життя, об’єктивна дійсність є
визначальним*

*у відношенні до свідомості, що свідомість – результат поступового і
складного розвитку матерії, що природа створила людину з її високою
організацією,*

а не якась Істота, як це твердять філософи-ідеалісти.

***Природа, на його думку, пізнавання, вона є своєрідною книгою,
яку людина повинна читати, щоб бути щасливою,
бо знання законів розвитку полегшить її життя.***

В теорії пізнання І.Франко віддавав перевагу її **чуттєвому етапу.**

*Він вважав, що людина може говорити, думати лише про те, що у формі
вражень дійшло до її свідомості. Однак відчуття ще не дають повного
знання.*

*Повнота його досягається **“критичним розумом,**
котрий спирається на детальне вивчення і порівняння фактів і явищ.*

***Однак із глибшим проникненням у світ філософії
І.Франко все більше наближався до пізнання Бога.***

***І.Франко розумів,
що процес пізнання складний процес
і його результати повинні підкріплюватися практикою.
Він вимагав розглядати явища в їх розвитку.***

Поет і філософ писав: “Хто каже “поступ” , той каже одним духом дві речі.

*Одно те, що все на світі змінюється, ніщо не стоїть на місці, а друге...,
що поступ веде до добра” .*

*І.Франко був близьким до розуміння причинного зв’язку матеріальних,
економічних відносин і сфер духовного життя суспільства.*

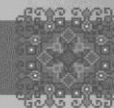
*Так, в статті “Найновіші напрямки в народознавстві” він підкреслює,
що суспільні і політичні установи є лише зовнішнім виявом, “надбудовою
продукційних відносин” .*

*Франко переконаний, що рівень духовного життя суспільства
залежить від стану його економіки.*

***Українська філософія у всі часи була і є
філософією українського духу тоа філософія правди.***

***Остання настільки вагома у житті кожного з нас, що цьому питанню ми
присвятимо подальший виклад нашої лекції.***

Антиподом правди є обман, як її протилежність.

Брехня завжди викликала у людей відразу, недовіру і спричиняла важкі моральні втрати.

Гадаю, кожному із вас приходилося зустрічатися з проблемою необхідності дещо прикрасити ситуацію, замінити оповідь реальну картину своїми фантазіями чи видумками.

ФІЛОСОФІЯ ПРАВДИ

*Єву спокусив змії сказавши неправду (напівправду),
підманув її, знаючи слабкість жіночої цікавості.*

Єва обманула Адама і свідомо підштовхнула його до гріха.

Чим ми кращі?

Перший раз збрехати дуже соромно.

Другий плавно переходить в десятий і це стає за норму.

Не збрешеш – не проживеш.

Дитина у 1 рік уже вміє брехати,

у 2 – бреше зі сказаного 20% , у 3 – 70%, у 4 – 90%

*Брехня в школі вчителеві і вдома батькам, брехня друзям і родичам,
брехня через телефон чи записи. Брехню використовуємо і як захист, і як*

оправдання,

*і як сховок своїх прогріхів, і як спосіб вимантити щось для себе,
як прикриття свого страху, як повтор батьківських уроків:*

«Скажи, що мене нема вдома!»

«О, знову ті вшиві родичі? Заходьте дорогі гості, ми вам такі раді!!»

Обман став звичкою, а то й потребою.

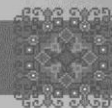
«О, манна! ... Омана...»

Брехня, це поріг до провалля зрад. Брехня це крок до злочину і гріха.

Брехня це крок до пекла. Збрехав і... не простив до смерті.

*Прожила щаслива пара 50 років разом і жінка не мала відваги признатися
чоловікові, що одного разу зрадила йому. Це мучило її й не дало
спокою.*

*Вона боялася, що обмовиться у сні й тому не могла спати,
що хтось принесе ту вістку*

*і тому стала відлюдькуватою й таким же зробила мужа.
Вона боялася сама себе, але отой вогонь вини не давав жити спокійно і
обпікав усе більше. Вона важко захворіла від того терзання власного
сумління.*

*Врешті набрала відваги і призналася.
Чоловік від почутого схопився за серце. Жінка від усвідомлення дістає
інфаркт і помирає. На її тіло падає мертвий чоловік.*

Правда може вбити.

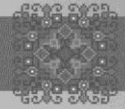
*Але ця правда почалася з брехні. І саме брехня з'їла любов, спопелила її
страхом.*

Кожен може схибити. Кожен буває обманником.

*Але кожному потрібно дати шанс оправдатися, зцілитися (зробити цілою
розбиту чашу душі), простити, бо лише Бог має міру кари.*

*Очищення від накипу, омиття від бруду обов'язкове для кожного з нас
і таким щорічно для нас стає час посту.*

Правда визволяє від пут страху, невпевнення, оглядки, застороги тощо.

Якщо я сказав правду чи живу по правді – чого чи кого я маю боятися?

Найвищий мій суддя – Бог, але я чистий перед ним.

Знайти, відшукати, відкрити в собі джерело правди через праведні слова й діяння.

Пригубивши напитек з того джерела, ми відчуємо, як він нас наповняє.

Ми завжди маємо потребу гасити спрагу.

Але чим?

Наша душа, як чаша наповнюється тим, що ми самі вибрали.

Що ж вибираємо?

Правда не завжди приємна. Це признання у своїх слабостях, немічності, гріхах, проступках, тайнах, обманах, у своєму бруді.

Правда змиває, очищує, просвітлює.

Це, як фільтр для води, що йде до вас за поживу.

Ваше сумління, совість й повинні бути таким фільтром очищення, але що станеться, коли самі фільтри повні бруду?

Перед вами декілька склянок.

Боже слово – це світла, животворна, джерельна вода для нашого життя.

Ще одна вода – освячена і сповнена енергетикою молитви та Божим благословенням. Одна краплинка освяченої води зробила її цілющою.

Є вода в якій є теж одна інородна краплинка – краплинка отрути.

Вона не звалить вас із ніг, але вона почне процес вашого псування.

В ще одній склянці дистильована, очищена, викип'ячена - мертва рідина.

*В іншій вода з джерела, яка наповнена мінералами,
запахом пластів землі, пройдена через пласти тисячоліть.*

*Ще одна має в собі каламуть і бруд, та й навіть гній, але в дозах,
які не надто вражають чи викликають відразу,*

Ще одна – це зачерпнута з калабані і повна багна.

Кожен з вас має можливість, право і нагоду вибору.

Бери й наповнюй свою душу. Вибирай вже і назавше.

*Посаджене добре дерево з доброго плоду потребує догляду, плекання,
виховання.*

Тоді воно гарно виросте, зацвіте і дасть добрі плоди.

Без цього - воно здичавіє.

*Дерево заразиться слабостями і його нищитимуть шкідники.
Вони лише ждуть, аби ви не доглядали дерево свого духовного саду.*

Діти і є маленькими деревцями вашого родинного саду.

*У вихованні таким способом догляду є увага та повага.
Виплекайте дерево і на старості будете їсти добрі плоди.
Лукавий підкрадається і насаджує зло, лінощі, байдужість.
Тоді ми вирощуємо пустоцвіття, червиві та гнилі плоди.*

*Бог справедливий, але і жорсткий. Він не приймає «і вашим і нашим».
Він не приймає пільми, бо є світлом.*

«Не дуріте самі себе» - писав Шевченко.

*За словами вирізняють нас з поміж інших,
але за ділами пізнають нас, хто ми є на правду.*

***Будь уважний, що проходить через твої уста,
бо за твої слова ти будеш оправданий чи осуджений.***

Будь уважний, що виходить з тебе (прокльони, матюки, вульгарщина, кривда, обман, осуда, наговір), бо у ньому – начало гріха.

Батьківська брехня через вуха дитини буде вищу брехню.

Неповага – вищу неповагу. Дідусь, батько і син обідають.

Батько і син за столом накритим вишитим рушником, а дідусь в кутку їсть з побитої алюмінієвої миски. «Чому дідусь не з нами?»

«У нього руки трусяться – пообляпує стіл. Хай там сидить».

«Тату, але як дідусь помре - не викидай миску».

«Чому?»

«А з чого ти їстимеш?»

Правду казати важко. Білий ангелик на праве вушко каже: «Признайся», а чорний чортик на ліве: «Збреши».

Кого ти потребуєш і з ким хочеш бути?

Важко сказати: «Тату, мамо – пробачте, я помилився і зробив ось таку прикрість.

Я буду старатися виправитися».

Але батькам треба не бештати за признання,

а обняти, поцілувати й змовити:

«От бачиш – ти в мене найкращий.

Я тебе дуже-дуже люблю і вірю тобі!».

*Діти нині вельми наповнені інформаційно,
але порожні духовно.*

Але порожнеча обов'язково чимось наповнюється.

На превеликий жаль вельми часто брудом.

Брак моралі діти прикривають розкутістю, а то й наглістю.

Духовна чистота вкрай потрібна дитині.

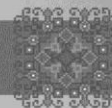
*Дітям не просто розрізнити правду й обман,
часто для них оголене добро не так приємне й бажане, як позолочене зло.*

Якщо котик нашкодить – він ховає, запарпує свій гріх.

Якщо дитина нашкодить – вона теж прикриває правду обманом.

Хай діти не стануть для вас просто забавкою.

Любіть дітей не словами, а серцем.

Подай руку дитині, а не бий по ній.

*Вона відвернеться, замкнеться і почне мурувати між собою і вами
стіну нерозуміння та відчуження.*

Не шкодуйте часу для дітей, для спілкування з ними.

Згадайте розповідь про хлопчика, який хотів стати телевізором.

Не продавайте свою чесність та не ображайте чесність іншого.

*Якщо він поступив чесно, признався чи сказав –
визнайте свою помилку.*

Чесність має за основу честь.

Не спокушайте до продажі чесності своїх викладачів.

Ваш крок може бути згубним і для педагога і для вас.

*Ви скажете, якщо я не дам хабар, то не буде доброю оцінка,
а звідси добрий диплом, робота і майбутнє. Неправда!*

Звідси йде заразна лавина корупції. Вбий її у собі – не давай і не бери.

*Здобувай чесно знання, а не купляй оцінки. Чого вартує куплений лікар,
який нічого*

крім хабарів не знав і не знає? Він лікує не вас, а свої кишені.

В брехні ви довго не проживете.

*Брехня породить іншу брехню, потім зраду,
а може закінчитися все тюрмою чи вбивством.
Брехня росте невпинно і не має звички зменшуватися.
Любов ніколи не може бути об'єктом торгу.
Це вже не любов, а розрахунок.*

Самообман повернеться бумерангом.

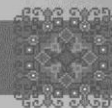
*На зло йому – вийшла заміж за іншого. Це злочин перед собою, коханим і
третьою особою. Жертвами стають всі троє. Це і є втрачене щастя.
Ти хотів(ла) доказати, що можеш все, а виявилось твоє безсилля.
Не загортайте проблеми у обгортки мовчанки.*

Ніколи не обманюйте тих, хто вам довіряє.

*Це – розбита чаша довіри.
Якщо відкриваєш серце людині,
то відкриваєш доступ до потаємностей.
Зрада – це потоптання святилища, скалічення душі.*

Душевний біль пекучіший й нестерпніший за фізичний.

«Не кидайте перла перед свинями». Вони їх затопчуть в болото чи з'їдять.

*Будьте уважними перед тим як відкрити душу
і пригляньтеся чи не поросяперед вами.*

*За справжнє щастя вельми часто треба боротися самому із собою.
Як добре жити коли нічого не болить, а особливо –коли не болить душа!*

Сповідь – ліки для душі.

*Правда це світло, яке проникає і відкриває пітьму, тобто обман.
Сонце теж світло, але воно часто ховається за хмари, в туман, за обрій.*

Його ніби й нема – але воно є! І правда теж є завжди.

Рано чи пізно вона появиться, стане видимою.

«Все тайне стане явним».

Несучи правду ти несеш світло, свічку в свою душу, оселю, державу.

От якби то розуміли державні мужі, державні брехуни.

*Вони ж свою владу та свої достатки, на жаль, будують саме на обмані,
на приниженні, на безчесті, на злодіяннях.*

Політика і влада - чи не найбрудніші моря на планеті.

Коли ти принесеш світло у хату, то від твого вогника

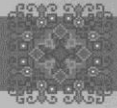
*засвітяться свічки в серцях всієї родини.
Коли президент принесе свічку у храм держави,
то яким щедрим сяєвом наповниться вона вся.*

*Ми кажемо, що корупцію важко викоренити. Неправда.
Її не хочуть викоренити, бо всі в ній погрузли.
Якщо я керівник чесний, то я знаю діяння
кожного із своїх менших керівників чи заступників.*

*Тут нічого ніхто сховати не може.
Якщо ж ти помітив нечестивість одного з них –
жени в шию і прилюдно покажи всім хто він є.*

*Якщо ж ти прикриваєш чи затінюєш його,
то сам таким же миром мазаний.*

Усе бере початок із найвищої державної вершини.

Не бійтеся президенти чи прем'єри звільнитися від нечестивців, бо завтра самі нечистими будете, втратите довіруй вас із тріском викинуть із престолів.

Так само на будь якому підприємстві чи установі.

А ще – не грайте роль святих і непорочних ангелів. Ви всі люди, які можуть помилятися, але мудрість й сила ваша у признанні та виправленні своїх помилок.

Рани від брехні потрібно не ятрити, а лікувати.

І ще, коли ти прилюдно когось обманув чи образив, то й прилюдно вибачся.

На жаль, розумні думки приходять часто тоді, коли вже нерозумне зроблено.

Людина в одній руці повинна тримати свій розум, а в другій – здоров'я.

Коли ти бачиш, що заплутався – проси допомоги.

Ніхто сам себе за свої шнурівки не витягне із болота.

Ми часто боїмося шукати правди тому, що боїмося почути її про себе. Аби не висвітлити власні проблеми, боїмося починати правдиву розмову.

Тому часто в одній хаті живуть дві неправди.

Щоби казати правду комусь, навчімося казати правду собі.

Щоби повчати – навчися сам.

Йшли троє і побачили за селом чоловіка.

Один каже: «Він хоче пограбувати когось».

Інший: «Та ні, він підстерігає за жінкою чи не зраджує».

Третій промовив: «Він чекає нас, щоб допомогти».

Чим самі наповнені, те й кажемо про інших.

Подумайте над цим.

І ще одна розповідь.

Чоловік нарікає на всіх, що не знає для чого живе.

Прийшов Бог і той йому теж говорить: «Навіщо я живу?»

Бог каже: «Твоя місія в тому, що ти колись маєш підказати чоловікові де є таке-то кафе. А там чоловік познайомиться з дівчиною, потім вони одружаться і народять генія людства. Отже твоя місія – допомогти появи генія».

Якщо ви комусь збрехали, той навряд чи повірить вам вдруге.

Коли ви когось не хочете вислухати – ви байдужі, жорстокі.

*Вас завтра не захочуть вислухати теж. Будьте люблячими й терпеливими,
бо завтра ви будете цього потребувати самі.*

*Правильно вибирайте слова і їх послідовність. Це дуже важливо.
Не ламай словами чиєїсь долі. Слово неправди ніколи не скріплює,
а стає забутою з часом міною під вашим щастям,
а то й життям... Бути правдивим, це бути справжнім,
бути самим собою без фальші та оманних костюмів чи масок.*

*Правда це світло, а брехня це пійма. Правда від Бога, а пійма від
лукавого.
Потрібно жити і служити по правді. Кожен потребує правди, як сонця і
води.*

*Сильна людина не та, що перемагає слабшого, а що допомагає йому стати
сильним. Не принижуйте один одного, а рятуймо.
Не грайтеся з брехнею, бо вона, як вогонь спалить вас.
Не підмінюйте правду доцільністю чи корисністю для себе. Це зрада
правді.
Не замінійте правду жалістю, бо це обман.*

Правда була є і буде дорогою для Любові та Жертовності.

Ви хочете бути щасливими? Ви мрієте про когось?

Сонце любові - це щастя?

Марш Мендельсона. Щасливі наречені. Життя попереду...

А якщо... несподівана аварія і ваша кохана чи коханий навіки будуть прикуті до лікарняного ліжка? Як далі?

Ви готові нести хреста любові:

переживання, фізичної втоми, морального виснаження, коли нерви на межі, ніякого просвіту, все стає нестерпним... Яка там любов – це мука.

Але ж він чи вона ті ж самі!

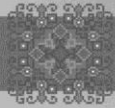
Любити нелегко. Любити людину – це велика жертовність і велике щастя.

Щастя і випробування на все життя, до останнього подиху.

Чи ви любите так Україну як Тарас Шевченко.

«Караюсь, мучюсь та не каюсь»... Він прожив 47 років. Лише 47.

Його зображують дідусем, а він був молодою людиною.

Він не мав ані сім'ї, ані власної хати.

Для нього оселею була Україна, а сім'єю її народ.

Він обрав тернистий шлях мистецтва, дорогу боротьби за волю, дорогу правди.

«Ну що б, здавалося, слова... Слова і голос – більш нічого.

А серце б'ється, ожива як їх почує.

Знать од Бога і голос той, і ті слова йдуть межі люди».

*Ніколи не дозволяйте вашим вухам повірити в те, що не бачили ваші очі.
Вмійте гасити вогонь сліпих емоцій. Навчіться голосно говорити тихим
словом. Не слухайте, що про вас говорить брехун,
а послухайте, що інші говорять про нього.*

*Ви будете корабель, але вам дали дерево не те, що міцне й потрібне, а
збрехали й дали інше. Скріпили його не скобами, які витримують удари
шторму,
а збрехали вам і дали дешеві та ламкі.*

Ви рушаєте й житейське море випробувань. Чи далеко пропливете?

*Коли ви садите город і вам збрехали та дали не те насіння, яке
намальоване на пачці, а інше... Що вродить?*

*Ми трохи не прокопуємо глибини під майбутню дорогу; трохи не додаємо
щебеню за вимогами, бо варто й собі додому привезти пару машин; трохи
не додаємо смоли до асфальту, бо є нагода загнати пару машин наліво
й отримати грошенята. А потім їздимо по ямах і клянемо владу.*

Ми ж їдемо по власній брехні.

*На брехні корабель держави далеко не пропливе, і та дорога приведе
хіба що в урвище. Подумаймо, що робимо.*

Це ж корабель, і дорога і город для ваших дітей і внуків.

Не бійтеся казати правду, але вмійте також її вислухати.

Словом, як хірургічним ножом – можна хліб розкраїти, а можна й серце.

В правді повинна бути любов, а не ненависть.

Дуже велично любити й відчувати себе любимою.

Це і є ознакою щастливості.

*Не закривайте і не відбивайте дітей від себе. Вони тоді вас бояться, а не люблять. Дитина тоді починає вам (аби не отримати прочухана) брехати.
Ви її самі до цього примушуєте.*

*Будьте не суворі, а мудрі. Пригорніть свого розбишаку, поцілуйте і скажіть,
яким його уявляєте у майбутньому. Посійте в дитяче серце віру і мрію.*

Ремонтуйте, а не ламайте та викидайте цінне з свого життя.

Дорожіть найціннішим для вас.

*Вмійте у кожному згасаючому чи затіненому погляді
побачити сонце.*

Воно там є – розгорніть лише хмари.

*Не шкодуйте дуже часто при житті говорити людині приємну правду,
бо на похоронах він вже її не почує. Вмійте дивитися правді у очі,
але не штрикайте нею та не осліплюйте її майбутнє.*

Людина, яка не боїться правди ніколи не боїтиметься брехні.

Якщо ти невинний - не оправдовуйся.

Ісуса розп'яли за правду.

*Лихі діла легше робити у темряві, а брехня це темінь.
Часто у вислові «він вмiє жити» розуміють «він вмiє красти і обманювати».
Створюється дияволом думка, що чесно жити неможливо.
Створюється ціла система, імперія брехні.*

*СРСР збудований на брехні розвалився.
Де нема Бога – там брехня, де є брехня – там є диявол,
де є диявол – там є смерть.
Путін на Сході став образом демона.
Така система найчастіше будується через ненормальні обставини та
ситуації.
Нинішні зміни цін, ламання спокою пенсіонерів, розвал економіки,
війна та чужоземна агресія не є нормальними обставинами.
Як вижити?*

***Депутати, як ангели скидають ВР крила і чіпляють роги. Депутати
падають не з Місяця, а виходять з-поміж нас. Отже ми отруєні вже
бацилами неправди.***

Починаймо міняти все на правду в собі і в кожній сім'ї.

Брехня повторена сотні разів стає «правдою».

Зомбування й маніпулювання, переписування історії перетворює народ у стадо.

*Дезінформація як отруйний дим не дає можливості думати,
ми глупіємо від цивілізаційних спотворень.*

Ми не можемо землю перетворити в рай, але не перетворюймо її у пекло.

Україна буде такою, якими будемо ми.

Бог несе спокій і мир, правду і любов.

Не вистачить правду знати, нею треба жити.

Кожен має свої проблеми і свої випробування.

*Бог іноді нам не відкриває всієї правди,
бо не завжди ми можемо винести її у повноті.*

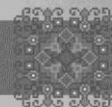
Ми не все знаємо про війну в Україні. Ми колись визнаємо всю правду про неї,

але він оберігає нас від очманіння. Довіряйте Христові, бо він бере на себе весь тягар реальності і правди. Вірте Богу.

Будьмо чесними перед правдою, бо вона оздоровляє.

*Віра несе найвищі ліки – дорогу у Вічність.
Часто правда жорстока, але це шлях до істини.*

*Сили, відваги, мудрості, мужності на дорозі до правди
бажаю кожному.*

Лекція 7

ФІЛОСОФІЯ ЩАСТЯ, ГАРМОНІЇ ТА ТВОРЧОСТІ

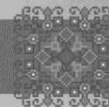

«Життя і смерть подібно спориму: життя і каюць, каюць і життя».

Олег Герман

Чи завжди було так, як нині?

*Світ існував до вас й існуватиме після.
Ви, як подорожній, піділи у певний час на земного воза.
Ваше життя складається з років, місяців, днів, секунд
вашого перебування на землі.*

*Кожна з них залишає слід. Слід цей може бути карбом (виїмкою,
шрамом),
а може зостатися Скарбом. Одна літера, а зміст зовсім інший.
Який ви обираєте? Яким його побачать чи відчують потомки?*

Як стати щасливим?

*Чому буваємо нещасними?
Як ви гадаєте - олігарх на яхті за мить до її вибуху щасливий?
Чи щасливий раб, якому Бог дарував життя?
Ми завше прагнемо збагнути суть і вибрати для себе місце
поміж такими поняттями:
жити і бути, життя і буття, добро і зло. Але чи вміємо їх розрізнити?*

Чи не потрапляємо у пастку підміни та спотворення?

Щастя – це реальність чи ілюзія?

Чим виміряти рівень щастя?

Де воно?

Які складові щастя:

*гроші, хата, здоров'я, робота, сім'я, творчість,
друзі, мандри світом, усамітнення?*

Мабуть кожен із вас вибере свої критерії, свої ознаки та складові.

Чи існують загальноприйняті характеристики, параметри чи виміри щастя?

Щастя різне і не стандартне.

Чому щастя втікає від нас?

Чому ніяк не наздоженемо його?

*Чому задоволення приносять саме прагнення і процес здобуття мрії,
а реальне їх втілення перетворюється в буденність, а то й у трагедію?*

Чи правдиве украдене щастя?

Щастя не можна купити і взяти в оренду.

Коли забирає щастя в когось, то робиш його і себе нещасливими.

Щастя не для консервації і його неможливо затримати.

*Як і чим виміряти щасливість? Щасливий, що їм шоколад і... щасливий,
що добіг до туалету.*

Страх прожити марно і страх смерті – різні страхи.

Здобувши чи не досягнувши – сумуємо.

Спустошеність та безсенсність життя.

Посадити дерево, звести дім, виховати дітей – мета й ціль людського життя.

І тільки?

Щастя як метелик: красиве, швидке й тендітне. Його важко зловити.

Вдаючи, що щасливий або любиш – забуваєш якими ті почуття є насправді.

Життя це певний час.

Ні перше, ні друге не купиш і не вкрадеш.

Марнувати час, тратити на нікому непотрібні справи –

це нищити власне життя.

Час даний кожному на реалізацію своїх талантів.

Як пізнати щастя?

Щастя шукають не десь-інде, а у собі.

Воно як сонце освічує і освячує і ним сяєш.

Біль гартує, сльози очищають, розчарування просвітлюють.

Подякуй минулому за майбутнє.

Не дзвони лише за допомогою, а поцікався як живу.

Знайдіть себе, тоді життя стане нагородою і щастям.

Монахові сповістили, що він помре наступного дня.

«Яке щастя, – вигукнув той, – я через день побачу самого Бога!»

Отже, смерть це теж є частинкою людського щастя.

Життя, як вино, від витримки часом стає кращим.

Любов' ю теж можна карати.

*Йосиф, ставши фараоном, прагнув покарати братів й не зміг.
Вірити можна лише Богові, а людям – довіряти.*

Чи просто жити мудрецям?

*Для чого нам Бог? Навіщо Богу ми?
Чи варто бути дуже справедливим, праведним, мудрим,
адже для інших це є зайвим, а то й шкідливо?
Таких не люблять і не визнають на сушій землі.
Чи легко мудрій людині бути чесною? Чи можна купити людську повагу?
Після смерті забудуть і мудреців, і дурнів.
Як скоротити дорогу у житті?
В бесіді та у молитві з другом чи Богом шлях стає коротшим,
навіть якщо він нестерпно важкий.*

Оренда душі й тіла.

Ми часто душу або тіло здаємо в оренду комусь чи продаємо за щось.

Кожен втікає від дитинства, а потім згадує лише про нього.

Біжить з минулого в майбутнє, підминаючи теперішнє.

Живе так, ніби ніколи не помре, а вмирає наче й не жив.

*Наші сили не безмірні, краса в'яне, слова сказані чи почуті часто облудні,
кожен має нести свою ношу.*

Бог усім дає шанс.

Якщо ти нещасний – шукай причини у собі.

*Бог кожному дав свій шанс, а ти був або сліпим і байдужим,
або не зрозумів Його поклику.*

А ще – не роби із себе божка.

Не перетворює життя ближніх у пекло, бо сам згориш у ньому.

Любити когось лише за щось – це згасити світло любові.

Брехня для душі, як іржа для металу – роз'їдає людину без жалю.

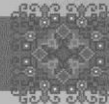
Зрада, як удар кинджалом у спину – неждана й боляча.

Малими робимо те, що подобається батькам,

старшими – те, що подобається дітям.

А коли робити те, що подобається нам?

*Один тішиться тілесними насолодами, інший – духовними.
Хто із них грішить, а чи обидва праві?*

Не люби лише себе у собі.

Ніхто з таким жаром не доказує свою правдивість – як брехун, свою хоробрість – як боягуз, свою чемність – як хам, свою честь – як негідник.

У таких людей є амнезія понять й підміна цінностей.

Етику визначає розум, а естетику – серце.

*Серце є містком поміж тілом (об'єктом) і душею (суб'єктом)
і має особливий розум.*

Стань світлом світу цього.

Дуже приємно обняти когось, відчути чиїсь обійми.

Не топіть свою душу у пошуках власних недосконалостей, вад тіла, тощо.

*Знайдіть у собі свічку й запаліть у ній вогонь, який зігріє,
освітить і освятить вас, покаже вам дорогу і відкриє вас для інших.*

*З промінчика свого маленького щастя починається схід Сонця щастя для
усіх.*

В КОЖНОЇ СІМ' І Є СВОЯ ПОГОДА:

*температура (стосунків), тиск (один на одного), хмарність (настрою),
швидкість вітру (поволеньки чи прудко), опади (словами, емоціями тощо).*

Крім цього розрізняють п'ять типів сімей:

Демонстративні (все на показ гарно, а насправді до ідилії дуже
далеко);

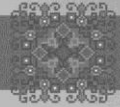
Партнерські (спільне цікаве життя без ущемлення особистого
життя кожного);

Відчужені (різні зацікавлення, своє коло спілкування і спільні лише
діти та майно);

Застільні (постійні забави, випивки, ніяких обов'язків одного
перед іншим, воля емоціям);

Автократичні (воля господаря визначає все. Керує родиною порядком і страх).

Бог не запитає тебе.

1. Бог не запитає тебе, яким автомобілем їздив, але скількох людей ти підвіз...
2. Бог не запитає тебе, яку площу мав твій дім, а скількох подорожніх в ньому прийняв...
3. Бог не запитає тебе, як ти одягався, а скількох людей зодягнув...
4. Бог не запитає тебе скільки грошей ти заробляв, але яким способом...
5. Бог не запитає тебе яку посаду ти займав, але чи працював чесно і сумлінно...
6. Бог не запитає тебе, скільки ти мав приятелів, але для кого з них був приятелем ти...

7. Бог не запитає тебе, в якому оточенні ти жив, але як ставився до своїх сусідів...

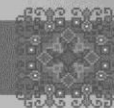
8. Бог не запитає тебе, скільки разів ти говорив правду, але запитає чому скільки брехав...

9. Бог не запитає тебе, чому ти так довго зволікав з покаяттям і виправленням.

Він з любов'ю запровадить тебе до твого небесного житла.

ФІЛОСОФІЯ РІВНОВАГИ,

або закон з' єднаних посудин

Маємо шість посудин в яких перебуває еліксир життя (енергетика), але всі посудини взаємозв' язані.

Вміст енергії може переливатися з однієї в іншу.

Сумарна кількість енергії є величиною постійною для кожного (константа).

<i>Бог</i>	<i>родина</i>	<i>душа</i>	<i>тіло</i>	<i>речі</i>	<i>природа</i>
------------	---------------	-------------	-------------	-------------	----------------

Коли ми, наприклад, визначаємо потребу у наповнення свого світу речами, то мусимо забирати енергетику з інших посудин, наприклад: душі, природи, родини.

Наповнюючи одне – ми спорожняємо інше.

Лише в гармонійному збалансуванні наповнення цих посудин отримуємо стан житейської рівноваги.

Тут немає першого чи останнього, бо в будь-яку мить останнє стане першим!

Кожен з нас дитя і частка природи. Вона і ми – цілісне.

*Для активного та ефективного життя нам потрібні речі.
Ми повинні піклуватися про стан і здоров'я свого тіла.
Ми маємо оберігати й наповнювати світлом душу.
Потрібно як святиню берегти нашу родину.*

Р-ОДИН-А, УК-РАЙ-НА.

*Для кожного з нас найвищою мірою любові і правди є Бог.
У кожної людини всі названі складові повинні бути в гармонії.*

У тому і є філософія рівноваги.

ФІЛОСОФІЯ І ТАЇНА ТВОРЧОСТІ

*Поміж тим, хто творить і тим, хто насолоджується творінням - є сам твір.
Світ збудований з хаосу та гармонії у звуках, у барвах, у стосунках.*

*Одну й ту ж роботу можна охарактеризувати по-різному.
Коли перехожий питав людей, які тачками довозили на будову каміння:
«Що ви робите?» Перший відповів: «Таскаю камінні брили». Другий
сказав: «Мурую стіни». А третій промовив: «Возводжу Храм!».*

*Творчість висвітлює проблему і пропонує ключик до її рішення.
В кожного є розум душі і душевний розум. Проте вони не в рівних
пропорціях.*

ПОЕЗІЯ – ДОРОГА ТВОРЧОЇ УЯВИ

*Література – благородний наркотик мозку. Там багато фантазії,
але за нею проглядує правда.*

Фатум і феномен творчості.

*Ілюзії Сергія Прокоф'єва (бив без розбору по клавішах, аби почути
мотив),*

*Івана Марчука (набрикував на полотно кольорові плями, аби вгледіти
образ), Ліни Костенко (розкидала на підлогу карточки із словами, аби у їх
випадковому поєднанні відчути поетичний задум), Олега Шупляка (за
поєднанням одних художніх деталей відкриває інший зміст).*

*Слід розрізнати красу міри і міру краси. Нічого в мистецтві не може бути
зайвого.*

Бог часто каже на наш відчай: «Я був у тебе тричі, а ти мене не впізнав».

Зробіть щодня добро, але не кажіть нікому й дивіться на себе збоку та зверху.

ДЕКІЛЬКА СВОЇХ ТВОРЧИХ РОЗДУМІВ:

ПОЛЯНА

Художник намалював прекрасну поляну, а посередині засохле дерево. Поляна аж світилася красою, а дерево від цього ставало іще страшнішим. Спересердя замалював каракатий стовбур і завмер од подиву: поляна поникла, згасла, стала буденною, звичною. Її краса розчинилася – сама себе згасила.

Виходить, вона була неповторною на картині тому, що поряд височіло сухе гілля... Отак і в житті.

ТРИ СЛОВА

Помер чоловік. Писав усе життя та й залишив опісля себе гору паперів. Минув час. З'їхалися діти з питанням – що робити з отим мотлохом: переглядати, перебирати, перечитувати? Кому то потрібно? Навіщо?! Винесли на город. Поскидали на купу. Черкнули сірником. ... Небо затягнуло шлейфом диму.

Внук прутиком розгрібав попелище. Знайшов обгорілий кусень листка. Бігом поніс до бабусі. Взяла до рук, а там неспалених три слова: «Моя кохана...» Згоріло все, а любов – ні.

ВИШИВАНКА

В університеті тиждень ходив у вишитій сорочці. Одні дивилися, як на дивака, інші, як на ідіота. Врешті підійшов кафедральний колега й стривожено перепитав: «Що сталося, друже?»

Я тиждень ходив українською землею. А чи українською?

Лекція 8

ФІЛОСОФІЯ ЧАСУ, БУТТЯ І ЗМІН

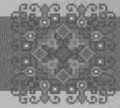

*«Як «плюс» і «мінус», у житті бува, протистоять обов'язок и спокуса.
Та в кожнім «плюсі» – «мінусів», ані два, а кожен «мінус» –
половина «плюса»!»*

Олег Герман

ФІЛОСОФІЯ ЧАСУ

Часу не існує: абсурд чи правда? Час – це умовність чи реальність?

***Мертві** поза часом. Для них відлік часу завершився,
але ж їх тіло продовжує бути в часі.*

***Птахи** прекрасно живуть за біологічним покликом й не потребують
годинників.*

Вони не переводять стрілки на зиму і літо.

*Лягаємо, спимо, прокидаємося, лаштуємося до дня, працюємо, проводимо
вечір і*

знову лягаємо спати в певні години, але чи це є ЧАС?

Час та години відрізняються, як вітер і камінь.

*Вчені –фізики прагнули об'єднати теорію Енштейна з квантовою фізикою
і шукали спільні результати. Вони включили всі потрібні компоненти й
вивели кінцеву формулу, але... в ній ЧАС скоротився і став відсутнім
(зайвим).*

*Надточні годинники вимірюють не час. Час - лише умовна (для всіх)
відстань*

поміж поділками циферблату або нумерований порядок існування.

Така форма дозволяє впорядкувати хаос поміж людьми.

У прадавні часи часу ніхто не вимірював.

*Простір має об'єм у трьох напрямках: ширина, висота й довжина,
а час має минуле-сучасне-майбутнє на одній лінії. (спогад і... мрія).*

Нині це контакт поміж тим, що було і буде.

Всі вони є умовними поняттями, а не реальними.

Де експерименти над часом?

Де досвід часу?

Рух Землі в часі

*Земля в процесі руху міняє не лише місце, але й міняється сама. За мить
вона вже інша. Вчорашнього не повернеш ніколи й жодним способом.*

День і ніч. Пори року.

Ми кажемо, що час це зміну дня і ночі. А як тоді бути космонавту?

Він перебуває одночасно поміж днем (від сонця) і ніччю (від тіні).

А люди на полюсах? На екваторі немає змін пори року, бо там навіть немає такого розуміння. То що виходить – там нема часу?

Звук

Ще один парадокс. Звук має початок і кінець звучання. Отже він у часі?

Звук існує там, де є повітря. На Місяці і в космосі ані повітря, ані звуку нема.

У електронному форматі ми можемо його чути, а в реальному – ні.

Отже – звук стає поза часом.

Жива природа

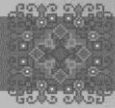
Все живе і розвивається в часі. Період між народженням і смертю є процесом розвитку, а не часом.

Годинники

Час – це годинники. У різних місцях планети різні години.

Виходить, що в один час є різні часи...

Якщо ви пройшли одну й ту ж відстань швидше чи повільніше,

то при чому тут час?

*Всі годинники видумані людиною, а не природою чи Богом.
Вони вимірюють те, чого нема,
а точніше те, що придумано тими ж людьми для вимірювання.*

Чи можлива мандрівка з минулого в майбутнє?

*Згадайте знаменитий фільм чи відомі фантастичні романи.
«Є лише мить між минулим й майбутністю...» — звучить у пісні.
Ми вже говорили про чотири виміри безкінечності, а саме:
БОГ, Всесвіт, Час, Інформація. Простір безкінечний, а Час?*

Літак

Той, що в літаку й той що на землі бачать час по-різному.

Літак стоїть і час його теж.

Літак летить певну відстань, а не час.

Для того, хто запізнюється на автобус й того,

хто прийшов із запасом час має різний відлік.

Великий вибух.

*Відколи почався відлік часу? Яка форма часу, запах, колір, смак,
властивості?*

*Час живе лише у нашій свідомості, а чи поза нею.
Всесвіт розбігається, збільшує свої розміри. А час?*

*Кажуть, колись час йшов повільніше,
а тепер надто поспішає. Створюється враження про скорочення часу.*

На побутовому рівні

Сів-став-пішов. Це є переміщення в просторі й часі.

*Народився-навчився-женився-народив дітей-зістарівся-помер.
Це переміщення в часі. А може це щось інше. Невже життя це лише час?*

*Час пришвидшується й гальмує у різних частинах Всесвіту,
а в чорних дірах має зворотній відлік.*

Всі мертві оживуть, коли настане другий прихід Ісуса – пише Біблія.

Час міняється, або від частини до цілого

*Ми бачимо деталі й узагальнюємо. Ми бачимо цілісне й деталізуємо.
Два протилежні рухи.*

Ілюзія часу вносить плутанино у величному вимірі розвитку людства.

Згадайте як на рівній поверхні річки утворюється водокрут.

*Водяний потік починає обертатися довкола центру, утворюючи вирву
(своєрідну водяну лійку). Швидкість води зростає по мірі наближення до
центру. Врешті, вода із поверхні стрімко всмоктується у глибінь ріки.*

*Це наглядна водяна спіраль, але аналогічна, у космічному форматі, існує у
Всесвіті. Побідними вирвами виглядають Галактики і планетарні системи.*

*Там краплини води набирають форми й розміру планет, астероїдів
та інших космічних об'єктів.*

***Якщо від центру умовно провести два промені часу, які виділять
певний сектор,
то розмір спіралі поміж ними буде збільшуватися по мірі віддалення
від центра: колись (далеко) і нині (близько).***

*Сім днів створення світу Богом постає реальністю на цій лінії,
бо щоб пітекантропу звестися на дві ноги минуло мільйони років,
а нині час переходу на новий рівень у світі комп'ютерних технологій
займає місяць-два.*

Труба

*Якщо через трубу пустити нафту, газ і струм, то від точки А до очки
В вони йтимуть по-різному.
Густина та електронна суть визначають їх переміщення, а не час.*

Ньютон про час

*Ісаак Ньютон у 1687 році в праці «Математичні початки» виклав наступні
думки:*

«Час – це умовна тривалість. Абсолютного часу не існує».

*Навіть Нові роки зустрічають у різних державах по різному.
Час вислизує, або поглинається чимось іншим. Чим — невідомо?*

*Земля обертається довкола осі.
Одна 1440-я частина тривалості одного обертання рівна хвилині.
Швидкість це ділення шляху на час.
А що ділимо ми? Це все одно, що ділити літру борщу на чотири
комп'ютери.
Простір викривлений писав Ейнштейн. А час?*

Бджоли в космосі

*Одного й того часу в космосі не існує. Всюди свій час. Це як соти у вуликах.
Час творить ілюзію існування.
Час поза простором? А може це четверта координата виміру існування?
Час треба було придумати.*

*Ріка часу. Кіноплівка дає ефект руху, але це ілюзія.
Двадцять п'ять нерухомих кадриків творить безперервність і плавність
руху.
Отже, час це засіб яким рухається все в координатах простору.
Побачити майбутнє неможливо,
бо його ще нема, але для одних майбутнє це минуле когось іншого.*

І, нарешті,

є реальність, і є уява. Є переміщення в просторі, яке називають часом.

Час летить непомітно. Людина дуже цікаво ставиться до часу - ніяк.

Ніхто його не цінує. Так має бути. «То ся зробить». Бідна Тося...

Час невидимий, але зримий. Подивіться на свої фото в різні періоди життя.

Час і життя - два різних слова, але пов'язані вони дуже міцно.

Життя потрібно куштувати як вино, вловлюючи всі нотки смаку.

І так, жити якось треба, встигаючи все робити, причому, не втрачаючи даремно часу. Використовуйте сучасні засоби компенсації.

Трата частки свого життя на розваги – марнотратство. Ми три четверті життя відкладаємо справи на потім, а його (потім)... нема.

Філософи про час:

Альберті:

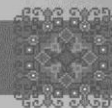
Три речі належать людині: душа, тіло і час.

Антифон:

Час є думка та міра, а не суть.

Арістотель:

Ніхто не знає що таке час та як ним користуватися, тому всім його бракує.

Зенон Кітійський:

Час — це відстань руху.

Ціолковський:

Час може і є, але невідомо де.

Ціцерон:

Немаю часу рахувати час.

Шекспір:

Для всіх свій час.

Від світла думок на дорогу часу падають тіні слів.

Чи існує Істина в Часі та в чому вона?

*Чи можливо спіймати Істину? Де **дно Всесвіту?***

Яке джерело Часу і де його початок та кінець?

*Від чого **мертві атоми** перетворюються у живі клітини?*

Мені цікаво було б довідатися ваші думки.

*Багато освічених вважають себе мудрими.
Це хибна думка. **Освіта дає знання, а Бог – мудрість.***

*Якщо в 60 у тебе немає дітей – вже не буде,
якщо в 50 нема грошей – вже не буде,
якщо в 40 нема здоров'я – вже не буде,
якщо в 30 нема кохання – вже не буде.
А все тому, що в 20 років – бракувало розуму.*

*Ми часто мавпуємо всіх. Жінкам дарують живі квіти... **Так прийнято.**
А чому не намальовані?
Перші швидко зів'януть, а другі житимуть до її останнього дня.*

*Навіщо використовується красива упаковка?
Ми ж її відразу викидаємо і лише засмічуємо довкілля.
Краса миттєво переходить у потворність. Але... так прийнято.
Коли, ким, чому?*

*Ми часто **прихиляємося перед думкою авторитетів.**
Але ж вони – прості смертні люди...*

*Він прекрасний фахівець у вузькому напрямку життя,
але ж не у всьому.*

*Прихильня перед авторитетами побудувало грошову піраміду Мавроді
«МММ», яка придавила вкладників.
Всі вперто і сліпо йшли у фінансовий зашморг.
«Шнурки видадуть, чи свої брати?»*

***Світ постійно міняється, як вода у річці.**
Закони природи і економіки, політики і людських цінностей.
Десять років тому була зовсім інша погода на планеті.
А що буде ще через десять років?
Вас переконують, що все має бути таким-то.
Ставте все під сумнів: а чому саме таким-то? А може ось таким?*

*У вікінгів була **дивна уява про честь.**
Якщо ти вкрав у когось річ – ти поступив гріховно стосовно цього
чоловіка.*

*Якщо ж вкрав річ, а потім вбив її власника – вона законно і чесно стає
ТВОЄЮ.*

Немає нічого постійного.

Ставлення до картин видатних художників змінюються з часом.

При житті – мазанина, після смерті – геніальні полотна.

*Твори композитора **Вівальді** були віднайдені через 300 років після його
смерті.*

*Помер він як бездомник і жебрак та був кинутий у загальну яму для
бідноти.*

Нині ж його вважають неперевершеним творцем музики.

*Героя книги Сервантеса **Дон Кіхота** вважали в Іспанії диваком та психом,
а з часом він став втіленням доброчесності та національним героєм
країни.*

*На початку ХХ століття для дівчат пропонували голубий колір,
а для хлопчиків рожевий.*

Тепер все навпаки.

Мода змінна, оманна й тим цікава.

На початку ХХ століття красивими вважалися пишнотілі дівчата із маленькими грудьми, а тепер довгоногі й худі із великим бюстом.

До одного й того ми ставимося по-різному.

На колір та смак товариш не всяк.

Візьміть сімейний фотоальбом і подивіться на світлини своїх батьків.

*Як вони різні на фото у дитинстві, школярами, студентами,
в роки зрілості й старості.*

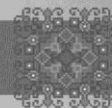
Різні на світлинах і різними були в реальному житті.

Але всюди – вони. Саме вони.

*Після такого «ліричного початку» перейдемо до головної теми наших
розмірковувань про буття.*

*Слово «буття», яке позначає це поняття в українській мові утворене від
слова «бути», синонімами якого є слова «існувати», «жити».*

Мовознавчі дослідження показують, що слово «бути» має дуже давнє походження з доісторичних часів.

*Питання буття є найважливішими питаннями у житті кожної людини. Таким чином проблема буття – це одночасно є **проблемою роздумів й пошуку істини** (філософії) і **проблемою віри та віровчення** (релігії).*

*Поняття «буття» у більшості віровчень тісно пов'язане з поняттям **Бога**, який може розглядатися і **як володар Буття, і як причина Буття**, і ототожнюватися з Буттям.*

Тут можна згадати і одне з імен Бога у Святому Письмі – Ягве або Єгова (тобто «той, що є»).

Що стосується Бога, то вже в Середньовіччі було доведено неправомірність застосування до Нього визначення «сущого», адже в такому разі Бог набував рис предметів.

Отже, Бог має «буття», але не є «сущим» (оформленим, визначеним на зразок речей).

В радянській філософській традиції

для позначення і опису суцього (об'єктивної дійсності) вживалося поняття «матерія», за допомогою якого намагалися заперечити стародавнє бачення буття як Особи, а тим - існування Бога.

В наш час на пострадянському просторі спостерігається зворотний процес — повернення до давніх релігійних вчень

про суще з одночасним, часто безглуздим і надмірним, запереченням здобутків світового філософського вчення.

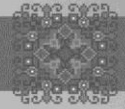
*Поняття «буття» дає змогу позначити і описати все що є, все що існує – **все**. «Усе» межує з «нічим», тому перші визначення буття йдуть через зіставлення та використання саме цих категорій.*

Буття як реальність багатогранна, надзвичайно складна по структурі.

Залежно від підстав виділяють різні сфери, рівні і градації буття.

Наприклад, можна розглядати буття як єдність таких сфер:

1. Матеріально-предметне буття. Це світ чуттєво сприйманих об'єктів, які впливають на свідомість, мислення через органи почуттів.

Це світ речей, конкретних ситуацій, світ діяльності щодо створення предметів, перш за все, у трудовій, економічній, побутовій сферах буття.

У матеріалістичної філософії — це світ матерії, об'єктивної реальності.

2. Об'єктивно-духовне буття. Це духовне життя людини в її соціальності: світ думок, наукових теорій, пізнання, світ духовних цінностей, світ філософії, світ емоцій, переживань, світ відносин та ін., реально існуючих як загальнолюдська культура, як суспільну свідомість, як менталітет тієї чи іншої нації, суспільства.

3. Громадсько-історичне буття. Включає в себе як матеріальні, так і духовні елементи буття.

Це реальні відносини в історичному часі: реформи, революції, війни, «переселення» народів, зміна влади і форм держави, поява і зникнення на карті нових країн, міст, цивілізацій і т. д.

***4. Суб'єктивно-особистісне буття.** Воно включає у себе також матеріальний і духовний елементи, але це життєдіяльність вже конкретного індивіда із його неповторним індивідуальним досвідом, конкретними особистісними проявами буття, що відбуваються тільки із даною людиною,*

і тим вже відрізняються від загальної течії життя.

***Можна структурувати буття за розходження способів функціонування і форм відображення:** нежива, жива природа і соціум або літосфера, біосфера і ноосфера. По формах руху: механічна, фізична, хімічна, біологічна, соціальна.*

***За системності взаємодій:** мегасвіт, макросвіт, мікросвіт (всесвіт, галактики, зоряні системи, планети, предмети, речовина, молекули, атоми, ядра, елементарні частинки, поля і т. д.).*

Буття, за сутністю, є причиною всієї дійсності.

*Проблема буття – серце філософії.
Філософія буття зветься онтологією.*

*Ще в гімнах індійських «Ведах» та у гномах (загальнозначимих висловах) давньогрецьких мудреців («софістів»), поетів, політичних діячів загальнозначущі сентенції формулювались так:
«Усе моє — зі мною», «Нічого понад міру», «Все обдумуй заздалегідь».*

Парменіду належить заслуга введення у філософський та науковий обіг поняття «буття»: «Те, що висловлюється та мислиться, повинно бути суцим, бо ж є буття, а ніщо не є...»

За Арістотелем закони мислення є одночасно і законами буття. Коротке формулювання гласить, що одночасно існувати і не існувати не можна.

Арістотель вважає, що сутність буття речі – її форма.

За Платоном, справжнім джерелом буття може бути лише ідея, котра у вищому способі буття постає, як Єдине.

Воно є тотальне, вічне та незмінне. Всі ж речі та явища чуттєвого світу існують лише в міру їх причетності до Єдиного.

Геракліт:

«Стабільного, стійкого буття зовсім нема, сутність буття у вічному становленні, в єдності буття і небуття – все тече, все міняється».
Досі живе термін «Ріка Геракліта».

У Середні віки буття постає в окресленні абсолюту.

Бог як абсолютне буття протистоїть світові, природі; за своїми якостями він вічний, незмінний, всеохоплюючий; він до того ж є запорукою того, що буття невмируще.

Серцем філософії Фоми Аквінського
є метафізика і філософія буття.

Буття, сутністю якого є існування, є причиною всієї дійсності.

Бог знаходиться біля джерела будь-якої речі й усе пронизує.
Бог є існування всього не за сутністю, але як причина.

Бог є те, чим «ми живемо, рухаємося, існуємо».

Це таємниця, яка не може бути осягнута.

ФІЛОСОФІЯ ЗМІН.

*«Куди котиться світ? Сучасна молодь занапастить його!» –
гласив напис у єгипетській гробниці*

*Ми постійно перебуваємо у русі. **Живемо у русі.***

***Стояча вода** породжує мочариська та болота.*

***Не мучте скрипку**, хай вона грає на вашому серці.*

*Дивимося на мальований портрет не розуміючи, що основою його є
не фарби, а глибіню погляду.*

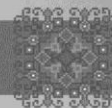
*Ще раз хочу звернутися до варіантів **пошуку щастя.***

*Може є готова **загальна формула**, а ми всі мучимося у приватних
пошуках?*

Якщо її ще нема, то що шукаємо?

*Часом **щастя одного стає нещастям іншого?***

*Робимо як вигідно нам. А іншим? **Кожен чує те і бачить те,***

що потрібно чи цікаво йому.

Книга геніальний винахід людства, а далі? Настала ера Інтернету, але Інтернет не межа. Що попереду?

Кажуть, вчені на порозі втілення ідей занесення в мозок людини з допомогою своєрідних чіпів інформаційного обсягу знань, які їй необхідні впродовж життя. Тобто, відпаде потреба навчання у школах та вишах: придбав відповідну матрицю інформації й живи із нею. Як вам така думка?

Лекція 9

ПРОБЛЕМИ ДУХУ, ДУХОВНОСТІ ТА ЛЮБОВІ У ФІЛОСОФІЇ

«З кожного своя дорога, та всі вони ведуть до Бога».

Олег Герман

ГЕНІАЛЬНІСТЬ У ПРОСТОТІ

*Щоби побачити велике – відійдімо від нього у часі чи просторі.
Багато з нас вважає зайвим вдосконалювати себе як тілесно так й
розумово.*

Людина не є абсолютно довершеною.

*Слабкі духовно, піддаємося на спокуси, впадаємо у гріхи. Користуємося
обманом, як засобом свого утвердження. З вами таке вже траплялося?
Значить, це ще попереду...*

Ми часто многоликі: думаємо одне, говоримо друге, робимо третє.
*Наше друге «Я» іноді бере верх над першим. Ми є духовно недосконалі,
а іноді й хворі.*

Коли хтось захворіє, одні очікують його одужання, а інші – смерті.

Генії йдуть супроти прийнятого всіма.

*Парадокс в тому, що серед геніїв дуже велика кількість духовно хворих
людей.*

Вони роблять те, що є поза всякою логікою та правильністю.

Придумати щось цікаве, це половина справи.

Друга половина – реалізувати ідею.

А ще потрібно переконати інших у геніальність твого задуму.

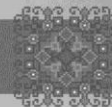
Святий Петро проводив одного мудреця до пекла і раю.

І там, і там – довкола казана із вареним м'ясом сиділи люди. У кожного в руках була ложка із півтораметровим держакон. «Яка ж тут різниця?» – запитав мудрець. «Приглянься краще, – відповів Апостол, – у пеклі всі голодні та злі, бо при такому довгому держаконі неможливо з'їсти м'ясо з своєї ложки, а в раю один годує другого навпроти – й усі щасливі. От і вся різниця».

**Бетховена не хотіли прийняти у консерваторію –
не було вільних місць.**

*Тоді рекомандатор налив повну до країв склянку води і зверху поклав пелюстку троянди. Бетховен поступив. **Слухати і чути – різні поняття.***

Порівняно завершеного вигляду поняття "дух" набуває у релігії.

Зокрема, Дух Святий, або Дух Божий ("помічник", "розрадник")

у релігійних уявленнях постає, як сила Божественного натхнення.

З погляду християнства, завдяки пришествю Ісуса Христа

"Дух" *постає як сфера натхнення, сфера потенційної здатності,*

що існує об'єктивно, незалежно від життя людини.

Зримий образ духу в християнській традиції – це голуб (власне голубка).

*Отже, в релігії **дух розглядається як об'єктивно існуюче явище,***

основною здатністю якого є можливість творити людину,

її життя, характер і спосіб діяльності –

це особливий проявом сутності Бога.

*Цей зв'язок приводить до виникнення поняття **душі як "іскорки"***

***Божественного Духа,** яка й "запалює" життям кожную людину.*

За образним висловлюванням Арістотеля, релігія розуміє під душею

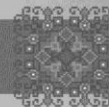
окреслений індивідуальним людським існуванням дух,

що робить тіло живим. Однак релігія розглядає людину не як просте Боже

створіння, а як істоту, яка зуміла прийняти від Бога і розвинути у собі

*величезний божественний дар – **творити, жити у процесі діяльності.***

Душа потребує свободи, суверенності, незалежності.

*Ця сила окреслюється поняттям "духовності".
Духовність у релігії розглядається існування таких явищ, які **потенційність**
духу перетворюють у реальність духотворчості.*

*Прикладами релігійного уособлення явища **духовності** є
віра у Бога, любов до Бога, надія на Бога.*

*Це стає доступним опісля хрещення, тобто відкриття доступу до душі.
З цим приходять Божественна освяченість людини і всього людського
чесною, совістю, гідністю, відповідальністю, свободою тощо.*

***Наука, подібно до релігії, займається обожнюванням.
Богом-Духом для неї виступає Істина.***

*Конкретизацію істини в людській індивідуальності наука називає **душею.***

*У цьому аспекті ідеї, ідеали, а також освячені Істиною (а не Богом, як у релігії) поняття **віри, надії, любові, честі, совісті, гідності, порядності, правди, добра, зла, щастя** та ін. постають як конкретний прояв **духовності**.*

*У філософії передусім підкреслюється **єдність духу, душі, духовності** – "кільце", яке не має ні початку, ані кінця.*

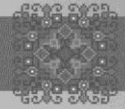
***Дух** – це об'єктивно існуюче, надіндивідуальне начало, здатне спрямовувати діяльність людини і суспільства.*

*У кінцевому підсумку поняття **"дух"** вказує нам на існування об'єктивного начала, яке може визначально впливати на життєдіяльність окремої людини.*

***Душа** – індивідуалізований дух, суб'єктивно існуюче начало.*

*Поняття **"душа"** вказує на неповторність кожної людини, її феноменальність у відношенні до соціального і природного начала.*

***Духовність** – це почуття й усвідомлення реальності, яка безпосередньо чи опосередковано спрямовує життєдіяльність людини.*

Творча, сповнена духовності людина

*спроможна перетворити камінь на витвір мистецтва, дерево – на історичну пам'ятку, залізню руду – на залізничну колію, тобто зробити так, щоб природа існувала згідно з ідеями, які люди визнають як силу духу і як такі,
до яких прагне душа.*

Потрібно зазначити, що суть християнського віровчення визначають три ідеї:

- 1. Гріховності*** всього людського роду, що закладена ***первородним гріхом Адама і Єви;***
- 2. Спасіння,*** яке необхідне кожній людині для продовження свого вічного, душевного життя;
- 3. Спокути*** гріхів перед Богом, на шлях якого людство стало завдяки стражданням і добровільній жертві Ісуса Христа, що поєднав у собі божественну і людську природу.

*Особливість християнства як світової релігії порівняно з іншими системами визначається двома головними догматами: **догматом Трійці** (троїстості) **та догматом Боговтілення**.*

*Другий догмат – про Боговтілення – проводить ідею про те, що **Ісус Христос поєднує в собі всю повноту як Божественної, так і людської природи**.*

*Існують різні форми діяльності.
Найзагальнішим вирізненням їх є поділ на **тілесну і духовну діяльність**.*

ФІЛОСОФІЯ ЛЮБОВІ

КРАСА

Чи існує краса взагалі?

*Довершеність таємна, страшна і жорстока.
Що є прекрасне: форми життя (барви, лінії, звуки, тощо)
чи саме життя?*

Життя об'єктивне, а почуття краси – суб'єктивне.

Врода – дар Тобі, а краса – дар від Тебе.

Вродлива дівчина може бути убивцею, лицеміром і примітивом.

Краса земна й небесна поняття різні?

В чому суть та відмінності краси тіла й душі?

Кожному хочеться володіти прекрасним.

Супротивне красивому є потворне.

Молоде красиве, а старе противне.

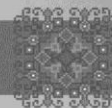
Чи є різниця між поняттями ГАРНЕ і ПРЕКРАСНЕ?

Чи ви бачили портрет старшої у роках Богородиці?

Чи може бути краса доброю або фальшивою?

Чи буває краса корисною та престижною?

(Якби сонце не гріло чи було б воно прекрасне?)

Подумайте...

ЖІНКА І ЧОЛОВІК

*У всіх гарних казках та фільмах фінал твору – весілля.
А потім не цікаво? Чому? Кінець романтики?
Отже, рух до мрії чи мети – прекрасніший самої мети?*

*Жінка хоче, щоб її найперше любили як жінку (тобто за вроду)...
Хіба це правильно?*

*У жінок більше якостей, принад і довершеності.
Бог виправив недоліки у ній, побачивши недосконалість Адама.
Краса у доуявленні, а відкривши усе ми губимо таїну. Волосся, запах, хода...*

Жінка різна та суперечлива. Сервантес писав:

«Між «так» і «ні» не встроиш й кінчик голки».

Кожна жінка – геніальна актриса.

КОХАННЯ

Чоловік у любові вибуховий миттєвник, а жінка плавний мрійник.

Чоловік любить очима, а жінка вухами.

*Закоханість подібна до сп'яніння,
а блаженство переходить у похмілля.*

Страждання й блаженство як два крила любові.

Секс (статева близькість) це лиш мільйонна часточка кохання (співжиття).

*Платонічна любов може подарувати один спільний день
та 60 щасливих років життя окремішності.*

Любов сильна, як смерть та часто приховує її у собі.

Любов буває і співпережиття, і співчуття.

«Коли нуртує пристрасті ріка, невисловленість душу обпіка».

*Потяг і шаленство пристрасті розгоряється
від посилення перешкод до його здобуття.*

*Щастя завше на порозі кохання. Переступивши поріг тілесної краси ми...
хочемо їсти і чути аналогічне продовження, але...*

*Навіть дотик до руки коханої може стати божевільним щастям
та залишитися найсолодшим спомином.*

*«Хто понижується – буде підвищений» – казав Ісус.
За темноту страждання Він нагороджує світлом любові.
Любов як Сонце, а кохання, як один з його променів.*

*Справжнє кохання не у пануванні когось над кимось, а у підкоренні одне
одному.*

Лише ненависть прагне панувати.

*Дві енергетичні оболонки при першому контакті здатні реагувати одна на
одну*

й сигналізують організм про сумісність чи антипатію.

*При особливій сумісності настає зростання потенційний рівнів енергетики
одного чи обох.*

**«Любов осліплює закоханих, вони не хочуть інших бачити.
Любов освітлює закоханих – не можуть інші це пробачити».**

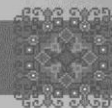
*Суперечки та протиріччя в родині не дають заснути любові
та викликають потребу виправлення й покращення.
В протилежному випадку (постійної гармонії та ніжного баюкання)
любов засинає вічним сном.*

**«Чим більше кохання зростає у нас,
тим більший рахунок виписує час».**

*Любов завжди посилає свого ангела – надію.
Мудра жінка підносить, а не закопує чоловіка, а мудрий чоловік
гордиться, а не ховає свою дружину.*

«Любов, мов квітка яблунева, а діти, то її плоди».

*Кохання, це міток поміж мріями про щасливе майбутнє
та споминами про світле минуле,*

а життя – це спалах між сподіваннями батьків та спогадами дітей.

*Самотність – це канва для вишиття. Але для красивого вишиття має бути гарний узор, красиві нитки, майстерні руки та **тепло любові.***

Без цього, канва лиш старе полотно.

Розум холодний, а серце гаряче, тому любов у серці.

"ГІМН ЛЮБОВІ» АПОСТОЛА ПАВЛА

(глава 13 Першого послання до коринтян)

«Якщо маю дар пророцтва, знаю таємниці, і маю всяке пізнання і всю віру,

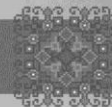
так що можу і гори переставляти, та любові не маю, - то й ніщо.

Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитьься нечемно, не шукає свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить .

Любов ніколи не перестає, хоча і пророцтва припиняться, і мови замовкнуть,

і знання скасується. А тепер перебувають ці три:

віра, надія, любов, але любов з них більше »

*Апостол описує любов не як почуття, і не як емоцію.
Він показує її прояв у дії, говорить про те, якими стають люблячі в житті.
Любов - це живий динамічний центр який збирає, координує,
організовує і регулює духовні дари.
Можна сказати, що любов - це необхідна і достатня умова правильного
користування духовними дарами.
Вони порожні без любові.*

ЛЮБИТИ – ЦЕ:
Зрозуміти, Допомогти,
Простити, Не калічити
Дарувати надію, Терпіти,
Світити й гріти, а не спалювати та чадіти.
Страждати здатні лиш живі.

Одяг прикрашає жінку, але без її тіла це кусень полотна.

Прекрасне знаходиться в гармонії.

Чому образ прекрасної жінки змінний, а прекрасної природи постійний?

Цікава образність ожіночених слів. Для прикладу слово «НІЖНІ». Воно є запереченням чи протиставленням до слова «БОЛЮЧІ». Пригляньмося до першого слова і бачите й ньому запитання та заперечення:

- НІЖ? - НІ!

А саме слово «ЖІНОЧІ» можна представити, як «ЖІ-НОЧІ» чи «ЖІН-ОЧІ».

Давня китайська мудрість

«Якщо ти любиш кого-небудь – дай йому свободу.

Якщо він повернеться – буде твоїм навіки.

Якщо він не повернеться – то він ніколи не належав тобі».

Але, якщо він просто сидить в твоїй кімнаті,

*дивиться твій телевізор, робить безлад у твоїх речах,
їсть твою їжу, говорить по твоєму телефону, забирає у тебе гроші
і абсолютно не підозрює, що ти давно подарував йому свободу –
це означає, що ти або одружений з цією людиною, або народив її.*

*У старогрецькій мові греки виділяли п'ять видів любові –
любов до Бога, любов до природи, любов до людей,
любов до праці та кохання.*

*Сучасну любов на 80 відсотків сприймають у формі
сексу та інтересів, що є суто інстинктом потреб.*

*Любов – одне з фундаментальних властивостей людської істоти,
таких самих як: совість, розум, честь, свобода.*

*Не можна пояснити виникнення любові за допомогою якої-небудь
причини. Люблять не **за**, а незважаючи **на**...*

*Чому ми не можемо любити один одного просто за те, що ми є такі як є,
а не за те, які речі можемо купити один одному.
Це вже платна любов, а точніше – послуга.*

Немає законів природи, за якими ми повинні любити один одного.

*Любити – це жити в постійній самовідповідальності,
турботі і тривозі й це зовсім не збігається
із щастям в буденному, повсякденному значенні цього слова.*

Любов, як і всі основні вияви буття є таємницею.

Любов парадоксальна за самою своєю суттю.

*По-перше, любов завжди вимагає подолання серйозних перешкод.
Люди почали створювати умовні перешкоди, щоб насолоджуватися
любов'ю.*

*Там, де не було таких перешкод, любов була знецінена, а життя стало
порожнім.*

Ставлення до навколишнього через «думку серця» є почуття любові.

Філософія любові — наука давня.

Любов — вічна тема, як сенс життя, людина, смерть і безсмертя.

«Філософія» сама буквально означає «любов до мудрості».

Анкета для вас:

- 1. Що ви вкладаєте у слово «любов»?***
- 2. Чи кохання замінить повноту любові?***
- 3. Як любов сприймають оточуючі?***
- 4. Життя без любові... Чим її замінити?***

Лекція 10

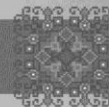
ФІЛОСОФСЬКИЙ ФЕНОМЕН СВІДОМОСТІ

«І спізнаєш біля розбитих меж: надаєш більше – менше дістаєш»

Олег Герман

ЗАГРОЗИ ВТРАТИ ПАМ'ЯТІ

Живий світ.

Спочатку слухали і споглядали.

Потім оповідали про споглянуте і слухали оповіді.

Потім описували осмислене і читали для донесення своїх думок.

Потім настала епоха кіно, телебачення, інтернету.

Почали менше читати і чути власні думки.

Почали менше оповідати і слухати.

Почали менше споглядати.

Настає епоха штучного світу.

*На сьогоднішній день **телевізори та комп'ютери** стали **членами сімей**, їм надають особливу увагу, вони займають особливе місце у життя сучасної людини.*

Книжкові шафи залишають інтер'єри кімнат.

*На зміну паперовим книжкам приходять **звукові та електронні**.*

Цей процес безповоротний і до цього потрібно звикнути,

хоча ним потрібно мудро керувати.

*Колись філософи боялися, що поява книжок спричинить
застій людського мислення.*

*Потім зрозуміли, що книга є лише **банком даних**, скарбницею пам'яті,
своєрідною додатковою флешкою для мозку.*

*Тепер зменшення книг, читання та письма викликає іншу тривогу
філософів.*

*Якщо кинути все напризволяще – появиться нове плем'я неписьменних
людей
(забираються останні сховки для пам'яті),
а там вже недалеко і до печери та гілок на дереві.*

*В літературі **скоротяться тексти книжок.**
Вони стануть менш описовими, а більш кіносюжетними.
Кіно надалі розвиватимуться серіальні цикли,
хоча все більше центр буде переміщуватися у комп'ютерний світ,
де зберігатимуться відеоматеріали для перегляду
будь-чого будь-ким в будь-який час.*

Молоді стає важко читати і розуміти класику.

Появляються комікси за сюжетами класичних творів.

Поступово світ почуттів витісниться світом вражень (**екшенів**).

Буде вдосконалюватися **технологізація письма** (автоматичний комп'ютерний набір тексту за голосом людини), **музики** (запис розкладка і аранжування звукових тем знайдених композитором через систему програм та їх відтворення у електронній формі з імітацією відповідних інструментів),

фільмів (перехід на високоякісні просторові **3d** та голографічні зображення із співучастю глядачів у діях; перехід на індивідуальний перегляд через систему відео-аудіо шолома тощо).

Свідомість була й застається найскладнішою філософською проблемою.

Матеріалісти розглядають її як вищий продукт діяльності матеріального органу думки – мозку.

Вона є вторинна за змістом, бо лише відображає (віддзеркалює) дійсність у голові людини.

*Для **ідеалістів** свідомість виступає як **вхідна, вища реальність**, як **самодостатня духовна субстанція**, що існує поряд з тілесною.*

***Зігмунд Фрейд** висунув ідею багаторівневої структури свідомості, що включає поряд з рівнем усвідомлюваного також рівень **несвідомого**.*

***Мозок** – одне з **найдивовижніших і загадкових** явищ.*

*Генетичний матеріал організму (хромосом) має довгу **молекулу ДНК**, побудовану з великої кількості будівельних блоків – нуклеотидів.*

*Існують **чотири варіанти нуклеотидів**, з допомогою яких записується інформація.*

Згадаймо, що в комп'ютерах йде запис за допомогою двох знаків «0» та «1»,

а тут кількість варіантів значно зростає:

«-0», «+0», «-1», «+1».

*Одна молекула ДНК людини містить **двадцять мільярдів бітів інформації**.*

Якщо цю інформацію записати друкарським шрифтом,

*то треба **чотири тисячі томів по п'ятсот сторінок кожен.**
Якщо ж записати всю інформацію, необхідну для проектування і опису
такої надскладної системи, як людина,
то потрібна була б найбільша у світі бібліотека.*

***Спадкові програми всіх організмів на Землі**
записані на одному і тому ж алфавіті,
одним і тим же кодом.*

***Мозок сучасної людини містить близько чотирнадцяти мільярдів
нейронів.***

***Середній нейрон має від 1000 до 10000 синапсів (відростків,
що здійснюють контакти із сусідніми нейронами).***

*Це неймовірно велике число набагато перевищує кількість усіх електронів
і протонів у Всесвіті, разом узятих. Ось така дивовижна інформаційна
система приноситься в дар кожній людині з моменту його народження
та робить її неповторною.*

*Для існування життя крім **речовини, енергії та інформації** необхідні ще базові умови, складові онтологічні передумови життя, бо у Всесвіті існує безліч просторів буття, але ще й досі не віднайдено розумних інопланетних істот.*

*До **Декарта** більшість філософів користувалося не терміном «свідомість», а «**душа**».*

Французькому філософу майже 400 років тому вдалося переламати традицію.

Свідомість фокусує нашу увагу на глибинній пов'язі із мисленням.

*Одним з інтенсивно досліджуваних наукою ХХ ст. механізмів біологічної системи є **інстинкт**.*

Вчені не давали поїсти мавпі, допоки та не посилала якісь сигнали.

*У квітні 1967 року **шимпанзе сама людською мовою попросила** своїх прийомних «батьків» дати їй «чогось смачненького».*

*Сенсацією ХХ століття стало відкриття досить складної системи символів у звуковому ряді, притаманному **дельфінам**.*

У цілому можна сказати, що колишні уявлення про неможливість мислення

і свідомості у високорозвинених тварин зажадали серйозних уточнень.

Характер поведінки людей, роздвоєння особистості, специфіка творчої діяльності та мислення багато в чому визначаються домінуванням лівої або правої півкуль.

Кібернетичні машини вже моделюють (і успішно) багато функцій мозку. Майбутнє, мабуть, за "зрощенням" комп'ютера і людини.

Свідомість виступає як механізм переходу матеріального в ідеальне та ідеального в матеріальне.

***Декарт, Кант, Гегель
розглядали свідомість як творчість;
саме діяльність свідомості конструювала світ явищ.
Свідомість поза суспільством неможлива.
Світ свідомості – це світ культурних смислів, цінностей, установок.
Свідомість тісно пов'язана з мовою.***

Природа не будує літаків, не пече хліб, не пише романи.

Все це продукти людського розуму і людських рук.

Свідомість створює світ. Свідомість живе у своєму світі.

Свідомість здатна уяснити істину і своє місце у Всесвіті.

Свідомість спроможна змінювати свій світ.

*Яка природа мозку, якого він походження – земного чи неземного?
Ми не знаємо однозначно, як виникло життя на Землі і як виникла сама
людина?*

Все це залишається таємницею. Є лише гіпотетичні припущення.

*Щодо мозку людини, як матеріального носія свідомості, то є версія,
що він інопланетного походження (**результат схрещування
інопланетянина***

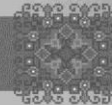
з істотою на Землі – гіпотеза сучасного німецького вченого Вайнбахера).

*Директор Інституту по вивченню мозку Російської Академії наук
академік **Бехтерева** з цього приводу говорить так:*

*“Якщо мене запитаєте, якого походження людський мозок –
земного чи космічного, то я відповім: **не знаю.***

Явище свідомості феноменальне!»

Саме розглядові цієї проблеми **Гегель** присвятив свою працю
"Феноменологія духу" .

Феномен (з грецької) – явище, єдине, унікальне, неповторне.
Гуссерль вважав, що свідомість незалежна від людини і її суспільного середовища.

Є ще, власне, **релігійна точка зору** на проблему свідомості.
Красномовним у цьому зв'язку є висловлювання **Папи Івана Павла II**, котрий наголосив, що "еволюція людини – це щось більше ніж гіпотеза... Тіло людини земного походження. Творінням Господа є не людське тіло, а людський дух" .

Свідомість і мислення – не тотожні поняття.
Свідомість – вища форма відображення дійсності, сукупність психічних процесів,
з допомогою яких це відбувається.
Свідомість охоплює як чуттєве пізнання, так і раціональне.

Мислення – це розумова, інтелектуальна діяльність, процес відображення дійсності у поняттях, судженнях, умовиводах, теоріях, концепціях.

Мислення і мова складають єдине ціле.

Між ними існує нерозривний, органічний зв'язок.

У мові людина матеріалізує свою думку, втілює її у слово, надає її форму предметності.

Мислення людини реально виявляється у формі її мови, мовного виразу.

Як людина висловлюється, так вона практично і мислить.

Людина може виявляти свої думки, різними способами (звуками, жестами, фарбами, знаками, діями, виробами, поведінкою і т.д.),

однак, універсальним засобом мислення є мова.

Самосвідомість притаманна лише людині.

Це здатність людини усвідомлювати саму себе.

Практично це означає, що людина може сама оцінювати свої здібності, переваги, недоліки, думки, почуття, інтереси, поведінку; визначати своє місце і роль у природі, суспільстві, колективі, родині.

Самосвідомість – це друге “Я” , своєрідний “двійник” людини, її рефлексія на умови, в котрих вона знаходиться.

Це – здатність людини до “самороздвоєння” , самооцінки і самокритики.

Несвідоме – це певний рівень психічного відображення дійсності, який характеризується мимовільністю виникнення і протікання, відсутності явної причини, **свідомого контролю і регулювання.**

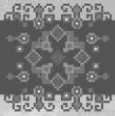
Несвідоме виявляється в інтуїції, передчутті, творчому натхненні, раптових здогадках, спогадах, сновидіннях, гіпнотичних станах і т.д.

*Несвідоме в широкому розумінні слова – це **сукупність психічних процесів**, котрі не представлені у свідомості суб'єкта.*

За Фрейдом

*поведінка, характер, культура людини
визначається вродженими емоціями, інстинктами, потягами – несвідомим.*

*Несвідоме, на думку вченого, є **головним і первинним регулятором
людської діяльності,**
глибинною основою психіки, що визначає все свідоме життя людини.*

Лекція 11

ФІЛОСОФІЯ ЛЮДСЬКОЇ ПРИРОДИ І ДІАЛЕКТИКА

*«Найперше Слово і... воно останнє теми.
Нема для нього ані задісту, ні межі»*

Олег Герман

ВСІ ДУМАЮТЬ ОДИНАКОВО, А ЧИ ВАРТО?

Страшно **бути копією** (тінню) когось.

Кожен із вас хоче **бути собою**.

Власна думка є ціннішою за прочитану й почуту.
Генії такі ж, як усі, але доводять задум до втілення.

Людство росте, як дитина - повна паралель.

Древні стверджували: «Людина – міра всіх речей».

Кожен з вас - носій та творець власних ідей.

Якщо у вас вкрали ідею – не робіть з цього трагедії.

Будьте чесними перед ідеями, адже їх посилає Бог.

Проблема **стандартного мислення (ідеї, думки, слова)**

Владі потрібні **стандартні люди (штампи)**,

бо ними просто управляти.

Щоби врятувати життя дівчинки потрібно було її **скупати на світанку в молоці**.

Батько ходив і просив допомоги у сусідів. Усі погодилися, але..

коли настала ніч приносили замість молока – воду.

Зранку - басейн повний чистої води.

Письменник написав роман, але його ніхто не читав.

Тоді він опублікував у газеті повідомлення:

«Молодий олігарх одружиться з дівчиною, яка за своїм характером та манерами подібна до головної героїні такої-то книжки».

Моментально розкупили весь наклад.

Діалектика (мистецтво сперечатися і міркувати) –
метод філософії, що досліджує категорії розвитку, пізнання і мислення.

Все перебуває у ЗМІНІ, РУСІ, РОЗВИТКУ.

Поміж усім є ЗВ'ЯЗОК, ВЗАЄМОДІЯ, ВПЛИВ

ЗАКОН – сталий зв'язок у природі чи суспільстві.

ТРИ ЗАКОНИ ДІАЛЕКТИКИ:

-
1. **Єдність і боротьба протилежностей:** (зерно може стати мукою, а може народити новий колосок, або смерть ціною життя, або життя ціною смерті).
  2. **Перехід кількісних змін у нову якість** (революція і еволюція у розвитку планети, суспільства, людини).
  3. **Заперечення заперечень** (безперервність змін, або час міняти змінене. Колесо і спіраль розвитку)

ПРИНЦИПИ І КАТЕГОРІЇ:

<i>Час і простір</i>	<i>Матерія і дух</i>
<i>Зміст і форма</i>	<i>Старе і нове</i>
<i>Добро і зло</i>	<i>Краса і потворність</i>
<i>Любов і ненависть</i>	<i>Життя і смерть</i>
<i>День і ніч</i>	<i>Біль і насолода</i>
<i>Світло і пільма</i>	<i>Мить і вічність</i>
<i>Частина і ціле</i>	<i>Закон і випадок</i>
<i>Причини і наслідки</i>	<i>Одиночне і загальне</i>
<i>Стрибок і плинність</i>	<i>Обов'язок і право</i>
<i>Бажання і реальність</i>	<i>Плюс і мінус</i>

Для того, щоби отримати насолоду світла, потрібно впасти у п'ятьму. Щоби випити ковток радості потрібно перейти пустелю журби. У одвічних протистояннях, як протилежнийц електрозапрядах таїться джерело енергії, потоки руху, простори життя. Не потрібно нарікати, а вчитися вміло використовувати дані нам випробовування долі.

«Я й не знав, що він такий?!» – вигукуємо вельми часто.
Ми не все знаємо про світ, але й мало знаємо про себе.
«Я знаю, що я нічого не знаю» - писав Сократ.

Не будьте впевнені у єдиновірності відповіді.
Поряд є ще багато інших правильних варіантів.

Кожна господиня готує борщ.
Всі готують з одних продуктів і за тими ж рецептами,
але в кожній господині виходить різний борщ.

Смак борщу залежить від того, який настрій вклала у нього господиня.
Вам приготували смачний обід, але жбурнули блюдо на стіл: **«Подався!»**
Або ж вам приготували маленьку канапку з чаєм і з **усмішкою** подали.
Яке блюдо буде смачнішим?

Постійна невідомість відомого. Завжди чекайте несподіванок.

Всі знають, що $1+1=2$. Хіба хтось заперечить цю математичну формулу?

А я заперечу.

Бо є інша формула: $1(\text{чоловік}) + 1(\text{жінка}) = 3$ (чоловік, жінка і дитина).

Не заперечуйте можливість іншого варіанту, рішення чи наслідків.

«Ніколи не говоріть: «Ніколи!»

Варто спробувати ще раз.

Нині настав час покоління (за комп'ютерною термінологією «ресет»),

тобто «перезавантаження».

Не падайте у відчай!

Здатися завжди встигнете.

Шукайте інший варіант, інші умови, інших партнерів.

«Борітеся – поборете, вам Бог помагає!» – писав Тарас Шевченко.

Відстоюйте свої переконання.

На виставці біля картин **Івана Марчука** у Москві можна було почути лише:

«Брєд сумашедшева».

А нині це картини світового виміру. Багато чого осмислюється з часом.

Кожна людина прагне блага,

але кожен благо розуміє по-своєму, залежно від рівня розвитку розуму.

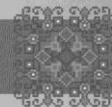
Постійно пізнавати своє тіло і свою душу.

(саме пізнавати, а не пізнати), оскільки пізнання – це довгий шлях,
який має початок, але не має кінця.

Людина, як явище є тіло, а як сутність – дух.

Душа, зосереджує психічні аспекти, ціннісні прагнення, тягнеться або до
тілесних втіх,

або прагне наблизитися до духорозуміння через **розум та мудрість.**

Розум (живий скарб), що потребує догляду й поживи.

Голодний розум (без знань) чахне і стає примітивним та безпорадним. Він не має аналогів для вдосконалення, не вміє викласти думки.

«Учітесь – читайте!»

ЄДНІСТЬ І ПРОТИБОРСТВО РОЗУМУ Й РОЗСУДКУ

Розум пропонує і обмежує.

Життя низьке – примітивні тілесні інстинкти.

Життя високе – насолода висот розуму.

Якщо поняття "сором", "честь", "цнотливість" стають анахронізмами, то суспільству неминуче загрожує деградація та виродження.

Звіроподібна частина природи людини бере гору над її вищою людською сутністю,

***і все безсоромне та бридке займає трон людської душі,
а благородне та піднесене
знає глузування та винищення.***

Інтелект – особливий прояв розуму, який є благом.

*Розглянемо три моральних категорії:
справедливість, корисність, вигода.*

*Розсудкове мислення утверджує, що справедливе
не завжди буває корисним, розуміючи під корисністю **власну вигоду.***

*Людина розумна прагне того, щоб удосконалити себе,
а нерозумна – прагне удосконалити речі для втіх.*

*Людський розум визнає за краще ставитись до тіла, як до власного авто,
щоб зручно було на ньому їздити.*

***Усі ми колись постаріємо. Не смійся над старшими.**
Шануй тіло замолоду, і воно добре послужить на старості.*

***Той, хто піклується не про себе,
а про своє багатство, звання, посаду, домівку, красу та інше, забуваючи
при цьому про доброчесність, милосердя, доброту, пошану, любов не
знайде ні блага, ні щастя, ні радощів, ні благополуччя,
яким би не було успішним зовні його життя.***

Сократ:

«Люди, які чинять несправедливість, не можуть насолоджуватися щастям».

Бути щасливим означає не мати нещастя.

***Нещасною людина відчуває себе тоді,
коли втрачає якусь цінність.***

***Втратити здоров'я, як відомо, більше горе, ніж загубити гаманець,
бо така втрата завдає людині значно більше страждань.***

*Чи не є ще страшнішим стражданням, ніж хвороба тіла? Так – хвороба
душі!*

Якою страшною є втрата спокою!!!

*Бути несправедливим, нестриманим, користолюбним, безчесним, підлим,
підступним болючіше та страшніше, ніж страждати від бідності або недуги.*

***Погодитись з цим здатен тільки розум,
а розсудок – ніколи, тому що природа розсудку
не дає людині змогу бачити далі власного тіла.***

***Платон вів мову про ідеальну державу,
де люди вважають найвищим благом
доброчесність та справедливість.***

***Намагатися зрозуміти сутність вищої природи
і навчитися жити відповідно до неї – нелегко,
так само, як дертися на високу гору, відчуваючи,***

*як тебе знесилоє втома,
як з кожним кроком повітря стає важче дихати.*

*Але яким свіжішим та чистим стає повітря на висотах
і який неповторний відкривається краєвид (можливо один лише раз у
житті)...*

*Пливти за течією легше, але не ти тоді господар своєї долі.
Тобі все одно: де ти, хто ти, який ти, хто з тобою.
Ти стаєш непотребом, сміттям, тріскою на воді.*

*Отже, **зруйнування цінностей**, пов'язане з соціальними змінами,
поряд з розкриттям нових можливостей,
утворило ґрунт для пророцтва ницості та розпусти,
притаманних нижчій природі людини.*

***Виявлення Людини в людині та Людяності в суспільстві –
в тому сенс і призначення життя.***

Лекція 12

ФІЛОСОФІЯ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

«У гамі книг одвічності вищо, та придбати його не всім дано»

Олег Герман

ВИХОВУЄМО ЧИ ХОВАЄМО?

Пригорща роздумів для вас:

*Нинішня школа поєднує протилежності:
класичну педагогіку через вчителя та перенасичену інформатику через
учня.*

*Іноді складається враження, що свічка, на прикладі лампочки,
хоче навчити нові комп'ютери.*

Однак, коли і де дитина має вчитися жити?

Коли і як вона має зрозуміти природу?

*Потрібно не насаджувати знання, а **вчити поняттями.***

Дуже складно виховувати громадян, патріотів, майбутніх батьків.

*Як батьки, ви ховаєте дітей від проблем і складностей,
а саме на них виховується характер.*

Для чого ти є?

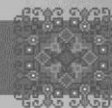
Хто ти, що це вимагає?

*Чи спізнав себе і все, що допоможе стати собою?
Втілюй своє покликання, а для решту - є довідники.
Зашколярені ідеалами діти безпорадні у реальному житті.
Свобода повинна бути без зневаги до природи й думки.
Вчитися самому і завжди, це – запорука успіху.
Є 10 книг, які віднайде той, хто прочитає тисячу.
Казки, це премудрості й уроки життя.
В казці брехня називається уявою.*

***Казки та література – благодатна їжа для мозку.**
Література описує неможливе, у яке віриш.*

*Згадаймо мудрі слова китайського філософа **Конфуція**:
«Хочете будувати плани вперед на рік – сійте рис,
на десять – садіть дерева, на сто – виховуйте дітей».*

***Сучасна школа застаріла** за своєю суттю, формою і змістом.
Суцільне напучування при зростаючій кількості інформації
веде до психологічного перевантаження і зриву.*

Дитина вдень і вночі повинна сидіти за підручниками.

А коли і де вона має вчитися жити?

Коли і як вона зрозуміє голос та мову живої природи?

Потрібно самому навчитися знаходити при потребі ту чи іншу інформацію.

Можна вчити як сигнали здійснюють свої операції в комп'ютері,

а можна навчитися користуватись комп'ютером

у практичному житті.

Виховати людину, громадянина, патріота,

майбутнього батька і матір –

ось одне з головних завдань сучасної школи та вишів.

Навчатися посилено лиш те, до чого душа лежить,

*до чого є **покликання,***

*що втілює власні **здатки та здібності.***

Решту – в пошукових системах.

Цікаві книжки потрібно ставити вище обов'язкових за навчальною

програмою.

Школа програє комп'ютерам і телевізору,

тому її часто ненавидять.

***Зашколені** (зашорені, зашугані) діти вигідні лише існуючій владі,
а не майбутньому життю.*

***Свобода вибору, свобода вислову, свобода мислення, але без
приниження інших
та без зневаги до природи й думки.***

***Вчитися самому і завжди, це – запорука успіху.**
Немає закінченої вищої освіти, є процес безкінечного пізнання,
є потреба постійного вдосконалення,
є потреба життя.*

ЛЮДИ І КНИГИ.

Люди, як і книги – різні.

*Ми вже мовили, що в житті потрібно прочитати лише **10 основних книг**,
але щоби їх віднайти прийдеться прочитати тисячі інших.*

Люди є хитрі як лисиці й колючі як їжаки.

Згадайте казку про лисицю та їжака. Лисиця: хитра і розсудлива,

а їжак неповороткий та здатний захистити себе.

Чи не подібні до них ваші знайомі?

Як жити з супротивною за характером людиною?

Казки не просто наївні оповіді.

Вони дозволяють уяві повірити у реальність описаного.

Це премудрості життя, що викладені у найдоступнішій формі.

Це майстерність прикрасити й спростити дійсність, подарувати завжди щасливе завершення, розбудити насолоду уяви.

*В казці брехня називається **уявою**,*

*а обман показує **як би могло бути**,*

а не як є у житті.

*Казка і література рятують нас від **сірjатини будення**,*

це пожива виховання людини.

Література починається з опису неможливого

у який починаєш вірити.

Опис реального, це – документалістика й статистика.

Там мало, або майже відсутня творчість.

Там є сухі факти.

Люди різмаїті:

емоційні, замкнуті, творчі, тупі, уважні, розсіяні, мужні, безвольні...

*Є ті, що вміють відбирати найпотрібніше,
а є такі, що хапаються за все.*

***В житті потрібні різні люди, бо кожен з них
заповнює певні соти, утримує певне місце.***

Люди різні й для кожного з нас поміж ними є теж найкращі, найвірніші.

Саме вони стають вашими друзями, а окремі з них – побратимами.

Але знайти їх не просто.

*Проте, коли їх не шукати –
вони залишаться осторонь, а ви – самотніми.*

ДІТИ І УЯВА

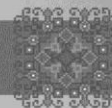
Людина, після перших двох років життя, ще доотримує 20% інформації.

Решта в неї вже є.

*Це шалений темп пізнання. Потім йде **розкладання** отриманого на
полички*

(до 20 років),

*а далі **користування** набутою інформацією*

та поповнення й розширення її характеристик.

***Мала дитина вивчає світ через лавину запитань , тому батькам
Потрібно знати правильні відповіді на них і вміти їх пояснити.***

*Дитина прагне розібратися у всьому
і розібрати все на деталі (в прямому й переносному значенні).
Незгасна цікавість та острах перед новим супроводжують її становлення.
Вони постійно творять комбінації з давно відкритих та існуючих елементів.*

Відкривати нові елементи – завдання дорослих.

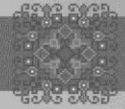
*Нині ми перебуваємо в епісі шалених темпів, яку називають «фаст-
фешен»,*

або час надкушених слів, думок і почуттів.

*В безкінечній гонитві за комфортом та достатком
важко виховувати особистість.*

Не слід змішувати поняття «особистість» та «особа».

*Під особою розуміють людського індивіда як суб'єкта відносин і свідомої
діяльності.*

Особистість розуміється як сутність Бога.

Особистість: розумна, неповторна, вільна, гідна.

Особистістю не народжуються, а стають.

*У філософії романтизму особистість розумілася як **герой**.*

*У новоєвропейської філософії особистість розумілася як **громадянин**.*

*Перед кожною особистістю стоїть високий ідеал для наслідування –
Син Божий Ісус Христос.*

Формування особистості йде через свідому діяльність й спілкування.

*Людей формує: родина, школа, вулиця, ЗМІ, книги, захоплення,
друзі, суспільство, праця, спорт, культура.*

Необхідно розрізнати поняття індивіда і особистості.

*Людина як частина роду (*Homo Sapiens*), як частина суспільства, є **індивід**.*

*Людина як **особистість** може затвердити себе лише шляхом вільного
волевиявлення, за допомогою волі, яка долає і обмеженість життя людини,
і соціальні перегородки як би зсередини людини.*

Особистістю можна назвати людину, яка досягла такого рівня соціального розвитку і самосвідомості, який дозволяє їй знаходити і обирати серед цінностей культури особистісні смисли, самостійно виконувати відповідну перетворювальну діяльність, свідомо і відповідально здійснювати саморегуляцію діяльності й поведінки.

Особистість характеризують: розумність, відповідальність, свобода, особиста гідність, індивідуальність.

Людина прагне до ідеалу, але самотужки його не може досягнути. Задля цього Бог послав Сина Свого на світ, щоб Той взяв на Себе гріхи людей.

Таким чином людина здобуває спасіння душі або досягає ідеалу своєї особистості

через віру в Ісуса Христа як Спасителя.

***Формування особистості** – процес соціального розвитку людини, становлення її як суб'єкта діяльності, члена суспільства, громадянина.*

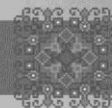
*Виявляється і формується вона в процесі **свідомої діяльності й спілкування.***

Поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуального, неповторного.

***Національне виховання** – це система поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, створена впродовж віків українським народом і покликана формувати світоглядні позиції та ціннісні орієнтири молоді, яка реалізується через комплекс відповідних заходів.*

***Головною метою національного виховання** є формування свідомого громадянина – патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів.*

***Національно-виховна діяльність проводиться за такими напрямками:**
національно-патріотичне, інтелектуально-духовне,*

*громадянсько-правове, моральне, екологічне, естетичне,
трудове та фізичне виховання.*

СТАДІЇ (СХОДИНКИ) ФОРМУВАННЯ ЛЮДИНИ:

Ідеал (узагальнений образ)

Герой (борець за істину)

Особистість (творець і мислитель)

Громадянин (свідомий і відповідальний)

Особа (неповторний індивідуум)

Індивід (один із суспільства)

ЯК І КОГО ВИХОВУЄМО:

*Дуже часто – самозакохану скриню знань,
перенасичене непотрібною інформацією, для якої:
шоу цінніше таланту, гроші заміняють щастя,
а особисте перекреслює громадянське.*

ЯК І КОГО ТРЕБА ВИХОВУВАТИ:

-
1. *Громадянина своєї планети й держави, патріота свого народу й сім'ї.*
  2. *Людину, яка знає де знаходяться і як користуватися джерелами пізнання.*
  3. *Людину, яка розуміє інших та прагне реалізувати свої здібності та місію.*
  4. *Людину, яка знає та шанує моральні й культурні цінності.*

***Задумаймося – ми служимо Богу, чи Бог має служити нам?
Бог – не кишеньковий мобільник!***

Лекція 13

ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

«Ну, що таке самотини? Надій обірвана струна...»

Олег Герман

**Ніцше писав: «Самотність, це – коли до тебе в гості приходять
лише власні думки»**

*Як жити з усіма?
Як бути їм цікавим, та як їх зробити цікавими собі?
Скільки людей, стільки ж пропозицій, суджень, оцінок?
Коли дві самотини безмовно проживають у одній кімнаті,
то це нагадує похорон любові.*

Спільне знаходиться у пошуках компромісів шляхом взаємних поступок.
*Поступки не можуть бути односторонніми,
бо в них завжди є межа.*

*Якщо у вашій родині сталася біда,
то не треба кричати: «Це ти винуватий у всьому!»,
а подавши руку мовити: «Давай спільно долати проблему».*

Потрібно робити цікавим для себе місто, родину, працю.
Ми дивимося на китайців і вони для нас дивні.

А ми для них?

Ми з подивом споглядаємо коня, а як він бачить нас?

Пригадуєте народну мудрість:

«В чужому оці бачить тріску, а в своєму не бачить колоди».

Коли виступає хтось ми помічаємо усі недоліки, помилки, вловлюємо слова-паразити, затягування часу розмови тощо.

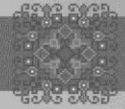
*А коли самі виходимо до людей – наша прозірливість кудись зникає.
Не помічали за собою такої вади?*

*Навчитися дивитись на світ іншими очима,
відкривати незвичне у звичному.*

Вельми часто не знаємо, що і як про нас думають люди.

*Можновладці відокремлені від людей
і живуть у невігластві.*

***Йдіть поміж люди, як колись володарі, тоді для вас відкриється
реальний світ, а не поданий вам киолмсь та профільтрований для
уподобання!***

*Випадок із мобільним телефоном, яким користувався мій колега із
увімкнутим гучномовцем замовляючи зустріч у прямому ефірі на
телевізійній студії,
відкрив (з чужих уст) цікаві розмірковування про близьких мені людей
та й... про мене самого.*

*Про існуючі або можливі проблеми потрібно поговорити як у час спокою,
так і при високій напрузі емоцій, тобто на тверезу і хмільну голову.
Не бійтеся цього – виговоріть біль, а не перекидайте його
на чийсь плечі чи серце.*

Горло задавлюють петлею, а серце – словом.

На проблему потрібно дивитися об'ємно
(часто й зі сторони опонента).

Вмій виходити з полону стандартів.
Творчі особистості,
художники й поети ламають рамки стереотипів.

Рибі потрібен кисень і вона чахне в нерухомій воді. Як її порятувати?

*Якщо не рухається риба, тоді будемо рухати воду,
робити штучний потік й риба оживе.*

Зміни погляд, зміни напрям думки.

Філософія вивчає світ суспільства

*крізь призму його зв'язку й взаємовідносин з людиною –
як основу і спосіб її буття і водночас, як її власне породження.*

Арістотель називає суспільством «сукупність індивідів,
що об'єднуються для задоволення соціальних інстинктів» .

Спільне життя, залежність суспільства й особи, відносини між людьми.

*Усі ці форми **суспільної свідомості** –
це усвідомлення людиною свого відношення до різних сторін дійсності.
Усвідомлення людиною свого **ставлення до цього світу** визначало
характер її вчинків і дій.*

*Першими такими уявленнями була **міфологія**,*

*яка відповідала ще дуже **низькому рівню розвитку людини.***
*Людська життєдіяльність супроводжувалася **духовно-практичним***
перетворенням природи.

Мудрість дозволяє уникати грубих помилок у судженнях і діях.

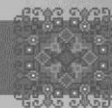
Філософія, як форма суспільного усвідомлення буття,
пропонує відповіді
на 7 основних питань:

ХТО, ЩО, КОЛИ, З КИМ, ЯК, ЧОМУ, ДЛЯ ЧОГО?

А ТЕПЕР ДЕТАЛЬНІШЕ ПРО ЗМІНУ ПОГЛЯДІВ

Ви у чужому місті, в чужій сім'ї. Все тут незвичне й цікаве.
Ви у своєму місті, в своїй сім'ї – все звичне й буденне.
Як зробити його неповторним?

Відповідь уже звучала:
Потрібно навчитися бачити світ іншими очима.

Навчитися бачити себе очима глядача, студентів, батьків.

Навчитися відкривати незвичне у звичному.

Колись, аби довідатися що і як про нас думають люди; султани, гетьмани, королі переодягалися в простолюдний одяг та спеціально ішли в народ, аби почути думку про себе.

Нинішні можновладці відокремлені від людей височенними парканами та чисельною охороною.

Вони живуть у невігластві.

Це доконче потрібно, аби не ставати в очах інших посміховиськом, щоби зберегти у собі себе, щоби не втратити себе серед людей.

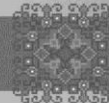
Силі необхідно протиставити хитрість, злості – мир.

Художники й поети у певній мірі божевільні люди.

Вони бачать світ без трафаретів, вони прагнуть показати його таким і для нас. Вони бачать те, що ми затоптуємо.

В суспільному табуні часто витоптуються цінні квіти.

Філософія вивчає світ суспільства

крізь призму його зв'язку й взаємовідносин з людиною – як основу і спосіб її буття і водночас, як її власне породження. Філософію у цих питаннях від науки (зокрема історичної та соціологічної) відрізняє орієнтація не на суспільне саме по собі; але й на індивідуальне. Філософія орієнтується на з'ясування єдності, своєрідності, взаємоперетворення власного й соціального, розв'язання суспільних та особистісних проблем.

***Арістотель** називає суспільством «сукупність індивідів, що об'єднуються для задоволення соціальних інстинктів» .*

***Спільне життя**, залежність життєдіяльності кожного індивіда від життєдіяльності співтовариства, взаємна залежність індивідів від спільної діяльності зумовили потребу у розробці певних правил, норм, принципів, що регламентують відносини **суспільства й особи**, відносини між людьми, що створюють вплив на характер їх поведінки, вчинків.*

*Ця потреба знайшла своє вираження у формуванні **моральної свідомості**.*

Залежність життєдіяльності людини від інших сторін дійсності зумовила виникнення естетичної, релігійної, політичної, правової свідомості.

*Усі ці форми **суспільної свідомості** – це усвідомлення людиною свого відношення до різних сторін дійсності, залежності свого життя від рівня їх освоєння.*

Людину завжди цікавили питання, чи є вона творцем своєї долі, чи може вона стати володарем тих сил, у боротьбі з якими їй доводиться утверджувати своє існування, чи може вона проникнути в таємниці своєї душі, чи може вона досягти щастя й у чому воно полягає, у чому полягає сенс самого її існування?

*Усвідомлення людиною свого **ставлення до цього світу** визначало характер її вчинків і дій.
Але для цього необхідні були певним чином сформовані уявлення про світ, суспільство і людину.*

*Найпростішими способами **підкорення природи** для первісної людини були полювання і рільництво.*

Але це вже не просто присвоєння готових продуктів природи.

*На відміну від тваринної життєдіяльності людська життєдіяльність супроводжувалася **духовно-практичним перетворенням природи.***

Отже, міфологія виникла з практичного ставлення людини до світу і спрямована на подолання сторонності, ворожості зовнішнього світу.

*Обмеженим є й світогляд, заснований на **догматично-релігійних уявленнях про світ і про людину.***

Ґрунтуючись на вірі в надприродне, продуктом чого є і сама людина, догматично-релігійний світогляд часто перешкоджає раціональному аналізу реальної дійсності.

***Процес розпаду первісного суспільства і перехід до класового** супроводжувався диференціацією суспільного виробництва і суспільних відносин.*

Виокремлення розумової і фізичної праці у відносно самостійні види діяльності,

*подальше виділення людини з природи, зумовив необхідність розширення і поглиблення **пізнавального ставлення до природи і суспільства.***

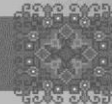
*Поряд з диференціаційними процесами відбувалися процеси інтеграційні, що проявилися в тенденції становлення **суспільства як складної системи,** яка саморозвивається за допомогою якої здійснюється життєдіяльність людей.*

Це викликало потребу осмислення людського буття в його цілісності, потребу в теоретичному осмисленні складного світу людського буття, а також сутності самої людини, її взаємозв'язків зі світом.

*Ця потреба знайшла своє вираження, свою реалізацію у **філософії.***

Мудро вчиняє (і радить, і учить) той, хто, спираючись на знання, узагальнений життєвий досвід, уміє розумно співвіднести бажане з належним, суб'єктивні устремління з об'єктивною логікою життя.

Мудрість – найлегша, найдорогоцінніша і найпотрібніша ноша в дорозі.

*Якщо філософія є формою суспільного усвідомлення буття,
то для з'ясування її специфіки необхідно з'ясувати:*

ЩО є об'єктом філософського осмислення дійсності;

ЯК, під яким кутом зору цей об'єкт розглядається у філософії;

ЧОМУ так, а не інакше відбувається відображення дійсності у
філософії,

ДЛЯ ЧОГО вона потрібна людині, які функції вона виконує.

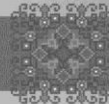
Лекція 14

ЕТИКИ ТА ЛОГІКИ, КУЛЬТУРА Й ЦИВІЛІЗАЦІЯ

*«Душевний стан пахлий, як подих зранку.
Щого не склеїш, як розбиту склянку»*

Олег Герман

НЕ МУКА, А ЗАДОВОЛЕННЯ ВІД МИСЛЕННЯ

(пригорща міркувань)

«Дайте мені спокій, аби я почув свої думки!».

Думка є в кожного і про кожного.

Прагнемо задоволення від праці, в тому числі розумової.

Кожен має свій найпродуктивніший куток.

Завше є труднощі мислення при пошуках правильного вирішення.

Для думки має бути стимул (мета) та нагорода (плід).

Надайте роботі значимості й вона стане цікавою.

Складно мати і велике задоволення і велику оплату за роботу.

Вірте у позитивний результат своєї праці.

Будьте одержимі своєю діяльністю.

Стимулюйте свій розум до праці впевненням: це мені потрібно й допоможе.

Найважче стати не зіркою бізнесу, а Людиною.

Але... сталося так як сталося. Прийміть і змиріться.

Не робіть з кожної дрібниці трагедії.

Вмійте переносити труднощі та випробування.

Бог перевіряє вас, і дає сили, аби здолати проблеми.

Він дає нам стільки випробувань, скільки ми можемо знести.

Можна іти із життям мимо.

Все що є, було чи буде – подарунок Бога.

Не забудьте подякувати Богові, а не лише просити у Нього допомоги.

Цінуюте всіх, які поряд із вами.

Не тратьте своє життя, час і думки на марно.

Ріка Герострата (потік часу) безповоротний.

Завтра не буде того, що є сьогодні.

Етика - закони, цінності, ідеали, норми і категорії.

Завдання етики зорієнтувати на найвищі взірці дій.

Добро і зло – вираження протиріч людського буття.

Два типа проблем: як і чому має діяти людина.

Коли почався розкол? Навіщо нам злодійство і брехня?

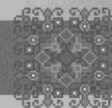
Честь і моральний смисл людської волі.

Совість виступає внутрішнім регулятором людського буття.

Достоїнство – як безумовна цінність особистості.

Щастя, як моральна насолода, є плодом значимої діяльності.

*Основні цінності життя – відповідальність, воля, свобода,
справедливість, солідарність, толерантність.*

Самітність переростає у стан непотрібності, зайвості, марноти.

Усі наведені стани та цінності перебувають у арсеналі моральних регуляторів людських стосунків.

***Етика включає в себе характер стосунків
поміж керівниками та підлеглими.***

В характері таких стосунків іноді перебуває основа успішності як людини, так і колективу. Етикет взаємин будь-де: на виробництві чи в університеті, у супермаркеті чи у президентській адміністрації, в тролейбусі чи повинен будуватися на фундаменті взаємоповаги.

***Пропоную для вас своєрідний словничок порад, або як я його назвав:
ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ КЕРІВНИКА***

1. Будь керівником, а не погонщиком.

Керівник, це – диригент оркестру, а не виконавець за кожним його партії.

2. Будь впевненим у собі.

Вір у те що робиш та у свої можливості втілення задуму.

3. Будь строгим і вимогливим до всіх і до себе.

Строгість завжди повинна бути справедливою.

4. Критикуй, але позитивно.

Критика – це не сварка, а ретельний аналіз при якому:

5. Вмій заохочувати і крати.

Поряд із критикою й стягненнями повинні бути подяка та заохочення.

6. Цінуй свій час і час своїх підлеглих.

Невміння цінувати часу людей спричиняє моральний розлад колективу.

7. Вмій говорити і мовчати.

Керівникові потрібно вміти висловлювати власні ідеї.

8. Люби всіх і... себе, але не любуйся собою.

*Кожен працівник для керівника є найголовнішим, але ніхто не є
любимчиком.*

9. Володій почуттям гумору.

*Вмій підтримувати здоровий тонус всього колективу і кожного
працівника.*

10. Помічай, вивчай і вчися завжди і всюди.

Цікався життям своїх підлеглих, знай їх радощі й проблеми.

Значення спілкування у формуванні і розвитку особистості.

Спілкування, як форма соціальної активності людини, її вищій привілей та морально-психологічні проблеми.

Роль взаєморозуміння, співчуття і милосердя в спілкуванні.

Культура спілкування: традиції і новації.

Етикет – кодекс та естетика поведінки і правила хорошого тону.

Соціально-моральні характеристики товариства, дружби, любові і шлюбу.

Спільні інтереси, взаємодопомога, доброзичливість, довіра і повага – моральна основа міжособистісних гуманістичних відносин.

Існують історичні форми товариства, дружби і любові, Людством вироблені певні етапи й форми шлюбу та інституту родини.

*Неподільність духовного і почуттєвого в любовних стосунках стає
запорукою щасливого подружнього життя.*

Любов є храмом шлюбу.

Сексуальна культура виступає, як моральна цінність.

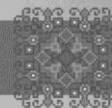
Нині панує проблема вірності і цнотливості.

*Усім потрібно розуміти роль родини в житті суспільства та людини.
Моральність відносин між батьками і дітьми має лежати в основі кожної
сім'ї.*

Пам'ятайте завжди про батьківський обов'язок.

Логіка (слово, сенс, думка, мова) –
*наука про закони і форми мислення, методи пізнання
та умови істинності знань і суджень.*

*Логіка показує людям, як правильно мислити
і робити висновки із набору припущень.*

*Логіка продукує нові твердження із вже встановлених.
Логіка стала предметом досліджень інформатики.*

*Логіка досліджує структуру логічних хиб та парадоксів.
Стародавні греки поділяли діалектику на логіку та риторику.*

***Риторика** має справу з переконувальною аргументацією,
що може певною мірою розглядатись як протиставлення логіці.*

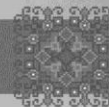
***Формальна логіка** складається із **набору правил виведення,**
деколи - з набору аксіом.*

***Неформальна логіка** займається вивченням логіки,
що використовується при аргументації у природній мові.*

***Математична логіка** вивчає застосуванням методів математики
для представлення та аналізу формальної логіки.*

***Філософська логіка** займається формалізацією природної мови,
та є продовженням традиційної дисципліни що називалась «Логіка».*

*А тепер дещо розгорнуто подивимося
з філософського погляду на етику та логіку.*

ХАОС І ПОРЯДОК СЛІВ

Ми перебуваємо у морі мови: пливемо, борсаємося, тонемо.

Кожне слово має безмір інваріантів виголошення.

Є більше сотні варіацій слів «так» і «ні»:

агресивні, ніжні, питальні, беззаперечні.

Беру речення з п'яти слів: «Я вчора ввечері прийшов додому».

Переставляючи слова місцями та вставляючи різні наголоси та розділові

знаки ми можемо отримати 120 варіантів виголошення цього

повідомлення.

Візьмемо популярне слово «зачистка».

*Воно означає прибирання території, наведення порядку на робочому місці і... фізичне винищення супротивників у певному населеному пункті.
Яке значення ви мали на увазі при першому прочитанні слова?*

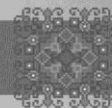
*З словами потрібно поводитися дуже обережно,
аби **не скалічити їх і не скалічити ними** когось.
А ще, коли мова (звукова) доповнюється мовою жестів, рухів, емоційних
барв...*

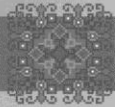
*Ми часто лише подумаємо, а хтось вже скаже замість нас.
Ми лише настроїлися переказати анекдот, а хтось вже оповідає його,
або – забуваємо, що хотіли сказати геть чисто.*

*Є точний вислів: «Всі скаржаться на **втрату пам' яті**,
але ніхто не скаржиться на втрату розуму».*

*В наших головах панує більше хаос, аніж порядок.
Все міш-маш, як у шафі поганої господині.
Однак хаос часто спонукає до цікавих знахідок, припущень, будить уяву.
Коли все стерильно чисто і ясно – немає за що зачепитися думці та уяві.
Пропоную вам прочитати наступні рядки згори додолу і знизу догори.*

*Я – частина втраченого покоління
І я відмовляюся вірити, що
Я можу змінити цей світ.
Я розумію, можливо, це шокує вас, але
«Щастя вже всередині тебе»
– Це брехня, насправді.
Гроші зроблять мене щасливим
І в тридцять років я розповім своїй дитині, що
Він – не найважливіша річ у моєму житті.
Мій бос буде знати, що
Мої принципи:
Робота
Важливіше, ніж
Сім'я
Послухайте:
З давніх пір
Люди живуть сім'ями
Але зараз
Суспільство ніколи не буде таким, як раніше
Я не вірю, що*

Я буду жити в країні, яку сам створю.

У майбутньому

Знищення природи стане нормою.

Ніхто не вірить, що

Ми збережемо нашу прекрасну планету.

І звичайно

Моє покоління вже втрачено.

Нерозумно вважати, що

Є надія.

*Не будь рабом сюжету, а хай він стане дітям твоєї творчості.
Відшукай його з хаосу слів, як із окремих звуків постає мила вашому серцю
музика, або із окремих слів – найдорожчий для вас спомин.*

*Не бійся хаосу, бо у ньому живе порядок.
Зримий чи відчутний порядок (гармонія) речей, звуків, фарб тощо
спричиняє особливому станові людського життя,
який називають **аурою культури**.*

Розвиток культури впливає на всі ці сфери,

що виражається зокрема в таких поняттях, як культура виробництва, політична культура, культура міжнаціональних стосунків тощо.

*Власне, всі види людської суспільної діяльності
включені в систему культури.*

*Для **первісного** міфологічного мислення ще не існувало поділу на природне і культурне, хоча об'єктивно культура вже зароджувалася.*

*В **Античному** світорозумінні (греко-римська культура)
природне начало осмислювалося як первинне стосовно людського;
космос — як досконалість, гармонія, з якими людина повинна узгоджувати
свої дії і вчинки.*

***Середньовіччя**, навпаки, протиставило духовно-культурне начало
(в релігійному його розумінні) природно-фізичному, плотському,
яке вважалося джерелом гріховних потягів і спокус.*

*Культура епохи **Відродження** (XIV-XVI ст.) відновлює на новому рівні
античний космізм, але разом з тим підносить людину як істоту, що поєднує*

*в собі духовне і тілесне начала, здатну не тільки пізнавати, але й творити
прекрасне –
істоту, яка має право на всю повноту щастя.*

*Натуралізм **Нового часу** став певною мірою протистояти відродженському
естетизму, установці на милування красою природи і людини;
народжувалося «технічне» ставлення до природи,
в якому бачили вимогу висхідного
розвитку людської цивілізації.*

*У **науково-технічній революції** виявляється розходження до певного
протистояння поглядів «просвітників», безумовних прихильників ідеї
прогресу,
які в світоглядному плані стояли на позиціях метафізичного матеріалізму.*

*Сучасна **інформаційна революція**
зіпсувала людину та наблизила людство до самознищення.
Цивілізація входить у суперечку з культурою.*

*В розвитку культури наявна **наступність, традиція***

(лат. – дослівно «передача»), хоч кожне покоління та й кожна соціальна група

вибірково ставляться до створеного попередниками.

Культурний процес – це неодмінно й творчість –
створення нового, відхід від рутини.

Саме випробування часом і виявляє справжні цінності.

*Кожне нове покоління засвоює їх, по-своєму
сприймає і осмислює, включає в «живу», функціонуючу культуру
і в той же час створює нові культурні цінності.*

*Так виникає ланцюг **культурної спадковості**,
так відбувається культурний прогрес.*

*Культура – надзвичайно складне утворення: існують різні її типи, форми і
рівні.*

*Існують різноманітні **етнічні, національні форми культури.***

*Кожен народ створює свою, в чомусь своєрідну,
навіть унікальну культуру.*

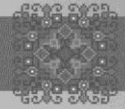
*Ця своєрідність культури, традицій, особливості **мови** й навіть **способу мислення** і світорозуміння (того, що називається «менталітетом»), свого роду концентрат історичного досвіду, відбиток долі народу – принаймні не менш суттєва ознака етносу, нації, ніж спільність економічного життя, яку звичним було ставити на перший план.*

*При вираженому «**конфлікті поколінь**», **молодіжна субкультура** може набути рис «**контркультури**», яка протистоїть офіційній культурі «**істеблішменту**» (англ. *establishment* – «установа»), відзначається негативізмом стосовно панівних, а інколи – загальноцивілізаційних цінностей.*

Розрізняють культури «елітарну»

*(фр. *elite* – найліпша, обрана частина, верхівка) і масову.*

Між тим, найвищими, безумовними культурними цінностями є вся сукупність людських вимірів життя, свобода людини (свобода думки, переконань, совісті, слова, діяльності) з єдиним обмеженням: свобода одних не повинна перешкоджати свободі інших, щоб забезпечувався вільний самовияв і розвиток кожного зокрема і людства в цілому.

Висока культурність виражається у взаємній повазі і взаємодопомозі людей,

в умінні терпимо (толерантно) ставитись до «чужих» поглядів, позицій, думок.

Нетерпимість повинна бути й стосовно антикультурних явищ, тобто до всього, що загрожує життю й благополуччю людей, обмежує їх свободу чи суперечить їй.

Не все, створене людьми, є культурною цінністю.

Зброя, засоби знищення людей, тюрми, інструменти для катування і т.п. – це теж породження цивілізації,

але якщо їх розглядати з точки зору функціонального призначення, то визнавати їх культурною цінністю було б натяжкою.

Так само брутальні слова й вирази становлять елемент мови, але культурної функції вони не виконують.

Цінностями культури є те й тільки те, що за своєю суттю і призначенням виражає людяність, гуманність.

Антигуманне не є культурною цінністю.

*Поняття «цивілізація» близьке до поняття «культура»
і в широкому смислі **збігається з ним.***

*Це слово походить від лат. *civis* – «громадянин», *civitas* «громадянство»,
«громадянське суспільство», а також «держава».*

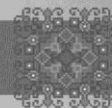
*Але вже етимологічний підхід (з точки зору значення слова)
виявляє деякі відтінки змісту цього питання.*

*Це зокрема виражений у ньому соціально-історичний аспект.
Передісторичний період розвитку людства змінюється історичним.
Виникає письменність; замість родів і племен формуються етноси
(народності), пізніше – нації.*

*Інший відтінок значення поняття «цивілізація»
дозволяє відносно **відрізнити цивілізацію від культури.***

*До цивілізації належать форми суспільно-організованого буття людей,
їх поведінки, способу життя, засоби, «інструменти», «механізми»
такого буття і такої поведінки, відповідні правила, норми, звичаї, навички.*

Виходячи з цього, можна вважати, що «цивілізація» є соціокультурним утворенням. Якщо поняття «культура» характеризує людину, визначає міру її розвитку, способи самовираження в діяльності, творчості, то поняття «цивілізація» характеризує соціальне буття самої культури.

Лекція 15

ФІЛОСОФІЯ ЕСТЕТИКИ ТА ЗАКОНИ КРАСИ

«Красою світяться – прикраси блискотять»

Олег Герман

*В умовах гуманітаризації навчального процесу
усе більш зростає роль естетичної освіти.*

***Естетика є наукою,
що вивчає мистецтво, його природу, існування і розвиток
та його сприймання людьми.***

Естетика формує емоційний ряд духовних ідеалів і ідей.
Естетичне – це специфічно духовне, почуттєве ставлення людини до
навколишнього світу.

Мистецтво – вища форма естетичного освоєння дійсності.

*Це положення заслуговує на особливу увагу,
оскільки в мистецтві естетичне – самоціль.*

*Художник не ставить перед собою іншої мети, крім створення естетичної
цінності.*

*Естетичні почуття, споглядання, колективні уявлення збагачені
переживанням.*

ЧИ ІСНУЄ КРАСА?

*Ми часто ставимо собі запитання: **а чому мені це подобається, а інше – ні?***

На основі чого я роблю такі висновки й чому мої уподобання не завжди співпадають із уподобаннями рідних чи незнайомих людей?

*Які критерії оцінки краси існують та **чи є в природі певні закони, дотримання яких завжди гарантує досягнення ефекту прекрасного?***

Поміркуємо спільно над цими питаннями.

***Сократ** вважав, що краса є наслідком досягнення **доцільності**.*

***Платон** вважав красивими ті предмети, як викликають в людини стан **задоволення, втіхи, умиротворення**.*

Він казав, що краса – це дорога наближення до Бога.

Піфагор основою краси вважав **гармонію**

і підпорядкування певному порядку (числу).

Він був одним з перших, хто прагнув вивести канон краси людського тіла.

*Скульптор Поліклет вивів **пропорційний ряд довершеності***

та вивів співвідношення «золотого січення – 1: 0,62.

Камінь серед каміння *непомітний і не завжди є красивим,*

а той же камінь на зеленій поляні стає знаком краси.

Виходить красивим може стати не обов'язково предмет,

що сам по собі є прекрасним.

Людина може бути вродливою та поганою,

але не може бути прекрасною і поганою.

Прекрасне охоплює всі якісні характеристики.

Однак, прекрасних (як і безгрішних) людей немає.

Є по-своєму красиві.

Прекрасно намалювати обличчя і намалювати прекрасне обличчя –

зовсім різні поняття.

***Прекрасність, доцільність і цінність –
поняття близькі за змістом.***

*Перейдемо до розгляду категорій та постараємося відкрити
три закони краси:*

- 1. Краса таїться не у строгому дотриманні канону чи норми,
а у філігранному відхиленні від них.***
- 2. Краса перебуває у чіткій взаємопов'язі з почуттям міри.
Перехід межі міри руйнує образ краси.***
- 3. Краса ніколи не виступає як самоціль, а є дзеркалом
гармонійного зв'язку усіх граней особистості, явища чи
предмета.***

Це своєрідний діамант, який творить людина своєю діяльністю

з алмаза дарованого Богом.

*Красу потрібно шукати у пропорціях, у контрастах, у масштабності, у нюансах, у поєднанні об'єктів, ліній, фактури, кольорів та інших засобах.
Краса – поняття змінне.*

**Написати картину чи вірша, створити виставу чи фільм це лише половина справи. Як вони будуть прийняті людьми?
Чи зможуть донести ті думки, які вкладав у них автор?
Чи завжди митець усвідомлює що творить?
Чи не стає він лише інструментом в руках Божих?**

Давайте порозмірковуємо над цими загадками творчості.

Ми сприймаємо світ реальний зовнішній, світ фізичний внутрішній, світ емоцій та почуттів, якими пройняті, світ своїх мрій та уяви у який прагнемо.
Багатосторонній всесвіт оточує і наповнює нас.
**Що ж проходить з мистцем?
Як бачить і сприймає світ він?**

Художній задум.

Я почну зі спогадів про написання мною повістину «Співоча скеля».

Задум виник давно: показати суперечливість і кровну пов'язь різних поколінь на прикладі однієї родини.

*Потрібно було знайти **форму, місце і причину конфлікту**, створити **поле опису** зрозуміле для молоді й старшого покоління, вмережити у художнє полотно мазки сучасності.*

*Потрібна була **інтрига**, яка б тримала в увазі читача впродовж всього читання книжки, якась нитка, на яку нанизані коралі людей, подій, розмов і дій.*

Творче втілення.

*Потрібно було написати так, щоби все було ніби насправді, але **не заблукати в хащах подробиць** та нудних сцен чи описів. А це дуже непросто – різати свої твори по-живому, відсікати те, що тобі близьке заради загальної мети.*

Кожен з героїв повинен бути неповторним за характером,

мовою, манерами, одягом тощо.

В автора не повинні бути улюблені чи ненависні герої – всі йому дорогі.

*Навіть злочинця він повинен добре розуміти,
а в праведникові бачити його грішки та недоліки.
Лише тоді автор повірить у реальність описаного.*

Художнє сприйняття.

Слово може заморозити, а може обпекти.

*«Хто читав мою повість «Третє крило Геракла»? – запитав читачів Віктор
Гюго. Половина залу підняла руки. «І як вона вам?» – перепитав
письменник. Почулися схвальні слова й відгуки. «Суть в тому, – завершив
Гюго, – що
такого твору я ніколи не писав. Вам це наснилося» – додав з усмішкою.*

Лектор приніс на лекцію з хімії флакон і попросив бути уважними,
бо рідина має ***сильний запах***.

*Відкривши флакон, почав робити досліді.
Студенти затуляли носи, а одному з студентів **стало погано**,
що прийшлося викликати лікаря.
«Це звичайна вода, а реакція – наслідок навіювання.*

Часто, розмовляючи з кимось, ви бачите, як **розмовляють і міняються його очі**: холодні, лагідні, ненависні, закохані.

Вони не міняють ні розмірів, ні забарвлення.

В них є або гасне світло.

Оповідач володіє мистецтвом керувати вашим настроєм.

У розмові це називається **риторика**, а у театрі – **сценічне перевтілення**.

Кожне слово можна **змовити (змовчати) по-різному,**
і почути (відчути) по-різному теж.

Все залежить від настроєності на сприймання.

Ніколи вболівальник на телевізійному перегляді футбольного матчу не буде так переживати, як на стадіоні в час його проведення.

Якщо книжка, картина, скульптура не цікаві людям – майстер повинен зрозуміти,

що він займається не своїм ділом.

Зрозуміти, змиритися з тим і знайти своє **справжнє покликання**.

Всі ми маємо його, але не завжди відкриваємо вчасно для себе та світу.

Але повернемося до повістину «Співоча скеля».

Першою її назвою була «**Колиба**», але щось мені підказувало,
що вона не точна і невдала.

І лише коли твір був готовий я відчув **остаточну версію назви**.
Але все ж таки – в чому її зміст і суть?

Хоча... розповідати про твір – невдячна місія.
**Твір потрібно чути та уявляти описане,
тому ми так і колись зробимо.**

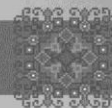
Тепер, **після почутого** хочу відчути, як і юний герої твору,
відлуння ваших роздумів чи асоціацій.

Як ви гадаєте, **чи може мистецький твір служити засобом виховання?**

Чи існують випадки, що митець і людина, які несуть одне й теж ім'я,
прізвище і тіло є абсолютно різними людьми?

**Описуючи правильне, а діючи хибно – чи можна виховати
справедливість й віру?**

Скільки раз ви будете **дивитися на небо** стільки раз воно буде **різним**.
Чи буде серед цих спостережень краще небо і гірше?

Айвазовський малював море таким яким уявляв.

Воно на картинах зовсім не подібне до того, яким є реально.

Але люди захоплюються його майстерністю написання хвиль, води, стихії.

Жодне фото не передасть реальності природи.

Я зняв зранку на камеру росинки на траві під пливкою хвилею туману.

Було неповторно красиво і я побіг показати це дітям.

Коли ми дивилися зняте на екрані – розчаруванням не було меж.

Все зосталося там, у парку:

подих туману, легеньке мереживо світанкових барв, плюскіт води...

**Природу не потрібно копіювати, її потрібно відчутти
й це почуття засіяти своїм близьким.**

Ніколи музика сліпо **не повторює голосів природи**, ніколи художник
сліпо не перемальовує на полотні дерева.

Це було би просто **ще одне дерево**, а треба намалювати його стан,

його долю, його шарм.

*Перенести на полотно свої **перші враження** від побаченого вперше
оцього дерева – це головне завдання художника.*

*Кожен художник повинен досконало володіти технікою живопису,
але повинен малювати у своєму **власному стилі**
притаманному лише йому одному.*

*Тоді це **справжній художник**, а не копіювальник чи перемальовував.*

*За декілька місяців до своєї смерті композитор **Моцарт** отримав
замовлення від невідомої особи написати поминальну музику печалі й
жалю.*

Моцарт взявся за роботу і не міг більше нічого творити.

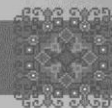
*Він написав знаменитий «**Реквієм**» і... помер сам.*

Що це – містика?

Є люди талановиті, а є геніальні й це потрібно усвідомлювати.

Ніколи не треба корчити із себе генія.

Час – найкращий суддя і цінитель. Він все розставить на свої місця.

***Естетичне виховання дозволяє нам зрозуміти,
що весь світ наповнений незліченним числом
створених природою довершеностей.***

*Помітити їх, пройнятися ними, описати чи змалювати їх,
переповісти чи захопити своїм описом інших – це
мистецтво формування естетичного захоплення,
естетичного смаку, естетичного виховання.*

*Звичайно, можна
сліпо чи глухо наповнювати себе іржавим рок-металом,
можна сплітати з слів нудні ребуси називаючи це модерною поезією,
можна писати без ком і крапок та вживати слова без огляду на
пристойність,
але чи буде це справжнім мистецтвом?*

***Творіння стає мистецтвом,
якщо воно пережило автора і возвишається на полицках
поряд з класичними творами.***

Вміння почути і побачити довершеність створеної Богом природи –
перший крок до естетичного виховання.

Вміння відділяти ознаки добра від зла, прекрасного від потворного,
возвишеного від ницого – це другий крок до естетичного виховання.

Вміння не лише егоїстично насолоджуватися красою за високими
парканами Межигір'я чи інших садиб,
а відкривати й дарувати цю красу іншим – це третій крок.

Естетичне й етичне цими сходинками йдуть нога в ногу,
бо неможливо творити прекрасне недостойними засобами.

Естетичне виховання допомагає досягнути
гармонії поміж розумом і почуттями.

Коли наші помисли і бажання підміняє фактор корисливості,
коли творчість стає не станом душі, а голим ремеслом,
коли ми тратимо здатність захоплюватися й відчувати красу –
світ нашого стану стає порожнім, чужим, нецікавим.

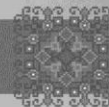
ДЖОРДЖ КАРЛІН

так виклав свої міркування:

- *Маємо широкі магістралі, але вузькі погляди.*
- *Купуємо більше, але радіємо менше.*
- *Маємо кращу медицину, але гірше здоров'я.*
- *Цінності перевели з душі у банки.*
- *Вчимо інших щастя, а самі нещасні.*
- *Великі перед космосом і малі перед серцем.*
- *Вміємо поспішати, але не вміємо чекати.*
- *Настав час заповнених вітрин і порожніх душ.*

Людині доконче потрібно відкрити для себе отой дивовижний світ мистецтва, яке дароване нам минулими поколіннями, розуміти світ творчості, який існує в даний час й поступово переступити із світу пізнання культури у світ її створення.

Значимими для цього є моменти філософського розуміння певних естетичних закономірностей і норм, які виробило людство.

Для цього помічними стануть орієнтири у світі естетичних цінностей та розпізнання псевдоестетичних підмін, які широко пропагуються у сучасному світі.

Ці питання й стануть темою наступної лекції.

Лекція 16

ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА ТА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

«Намалюю музику словами на холодних аркушах туману»

Олег Герман

ПРОМОВИСТА ЧАСТКА ЦІЛОГО

Мистецтво не терпить пережованого роз тлумачення.

В мистецтві автор і читач або слухач – рівні партнери.

Пенсне у фільмі С.Ензенштейна «Панцерник «Потьомкін» зіграло краще, аніж будь-який актор.

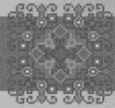
Шерлок Холмс розповідав про відвідувача все, споглядаючи лише бруд на його взутті. Причинно-наслідковий аналіз, **дедуктивний метод** пізнання варто, хоча б у примітивній мірі, знати кожному з нас.

Постійний експеримент над українським народом триває:

***«Ти диви, а вони ще живуть?» «Тут вже немає чого красти!»,
заявляють інші й... крадуть далі.***

«Ми вже їх розбомбили і втопили у крові, а вони...»

***Коли Патріарха Любомира Гузара запитали якою буде Україна,
він однозначно відповів: «**Такою як ви!**»***

Ми стали керувати часом. Холодильник його затримує, а міксер пришвидшує.

Телевізор взагалі став в'язницею часу. Часто про речі можна судити не з їх наявності, а з їх відсутності.

Візьмемо до прикладу «честь».

Маленька частка часто міняє цілу картину.

Як намалювати Адама і Єву – з пупками чи без?

Правда є вихід – заховати чи прикрити чимось аби уникнути відповіді.

Це вже «мистецтво політиків».

Іноді в полотнах найціннішим є не картина, а особистий підпис автора.

*На жаль часто ми кажемо: «**Це неможливо!**» – і покірно складаємо руки.*

*Шукаймо **не просте рішення, а оригінальне, самобутнє, неповторне.***

Творчість – це дорога спроб і помилок. Використовуй мозковий штурм та залучай до нього якнайбільше різних людей.

Серед цього місива думок завше є краплина золотого рішення.

Інше – не означає гірше.

Шукай ідеї всюди навіть у снах.

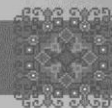
*Сон дуже часто моделює і підводить до висновків.
«Ранок вечора мудріший», або «З бідую треба переспати» –
радить народна філософія.*

Лягаючи в ліжку, поставте на тумбочку олівець та папір. Коли прийде ідея – зразу ж запишіть її, бо завтра вона вже не повернеться.

*Я написав оповідання про художника, яке мені приснилося.
Сон допомагає порядкувати думки, що вирували впродовж дня,
відсіяти непотріб і полону.*

*Саме у сні прийшла до Моцарта мелодія знаменитого «Реквієму».
Саме сон подарував Мендєєлеву ідею періодичної таблиці,
а для Данте приніс сюжет «Божественної комедії».*

*Сальвадор Далі починав малювати свої картини-ілюзії пізно ввечері
й біля ніг ставив металеву таці.*

В одній руці тримав пензель, а в іншій металеву ложку.

*Коли у стані дрімоти ложка випадала з рук,
той поспішно змальовував щойно **бачене у мареві сновидінь.***

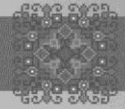
*Ми звиклися до свого бачення, а в інших народів **існують інші погляди.**
Коли в нас рибу розглядають збоку, то на Сході – зверху.*

В Азії для затятих боржників у хату підселяють крикливу бабу.

*Для африканців зебра **чорна тварина з білими смугами.**
У Китаї демони руді, а художникам заборонено змальовувати реальний
світ.*

*Чим далі від реальності – тим краще.
А ще в багатьох країнах для митців відсутні поняття «заслужений» чи
«народний».*

***Немає критерії та норм оцінки творчості.** Вона або є, або її нема.
Поет або є поетом, або марнотратником паперу й часу.*

*Багато філософів у різні часи визначали термін «мистецтво» по-різному. У сучасному ж розумінні **мистецтво – це вміння виразити себе в якому-небудь матеріалі за ознаками естетичних цінностей.***

Також поняттям «мистецтво» можна позначити художню творчість в цілому.

Видів цієї творчості чи мистецтва, існує безліч: література, архітектура, скульптура, живопис, графіка, декоративно-прикладне творчість, театр, музика, балет, кіно, танець, цирк і т. д. всі ці види творчої діяльності людини відображають світ в образах.

***Образ** - це згусток художнього бачення і переживання, якому мистецтво надає виразності і естетичну цінність.*

*Специфіка художньої творчості полягає в тому, що людина мистецтва – художник, творить нові художні форми, в яких розкривається його світосприйняття, глибина його думок.
Він мислить цими образами.*

***Цінності мистецтва** також мають безпосереднє ставлення і до техніки,*

адже для інженера, конструктора схожість між твором мистецтва та технічним виробом вельми істотно.

І художник, і технік є майстерними майстрами, різні лише мети їх діяльності.

Мистецтво – це засіб, що дозволяє творити світ за законами краси.

Мистецтво й краса - це два тісно пов'язаних один з одним поняття. Ми живемо у світі краси, вона оточує нас. Однак поняття краси більш глибоке, ніж уявляє собі більшість людей.

Краса – це особливо піднесене й естетичне творення і сприймання.

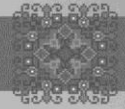
В епоху Середньовіччя все красиве вважалося відблиском духовної краси Бога,

видима краса визнавалася проявом невидимою краси.

Метою мистецтва було наближення людини до Бога.

Краса – це естетична інтерпретація.

Як і всі естетичні цінності, вона пов'язана з почуттям, з емоцією.

Закони краси диктують напрям мистецтва. Мистецтво ж, у свою чергу, допомагає нам пізнавати світ. Воно дає нам більш багатий, більш живий і барвистий образ реальності.

*Неможливо заперечувати,
що мистецтво створюється особистістю і для особистості.*

Жодна область творчої діяльності людини не може змагатися з мистецтвом у всеосяжність відображення людських відчуттів.

Безпрецедентні можливості мистецтва у розкритті мотивів людської поведінки, вчинку, переживання.

***Творчість** – діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей.*

*Творчості притаманні синергетичні риси, тому творча людина виявляє **феномен творчої багатомірності**, коли окремих талант людини складається із суми її талантів.*

*Так названі **творчі люди** проявляють себе як одночасно екстраверти та інтроверти; вони скромні та горді одночасно; вони проявляють одночасно бунтарський дух та консерватизм.*

*У цілому можна сказати, що творчі люди більш психопатологічні, **психотичні**.*

Їх часто називають навіженими, божевільними, не від світу цього.

*Сучасна філософія виходить з того, що творчість – це визначальна **функція свідомості** кожної людини.*

Однак у різних людей рівень розвитку цієї функції не однаковий, тому і результати їх творчої діяльності суттєво відрізняються.

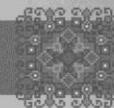
Зазвичай людей умовно поділяють:

- **на осіб з переважно творчим складом розуму**, які здатні вирішувати конкретні проблеми;*
- **теоретиків-систематологів**, спроможних дійти до сутності питання і всебічно його проаналізувати;*
- **експериментаторів**, які можуть помітити за безліччю неістотних явищ провідну;*

• **ерудитів**, які володіють енциклопедичними знаннями, однак не здатні до їх творчого використання.

• **виконавців**.

*Всі ці особистісні якості можуть бути притаманні людям будь-якого фаху, але вони вкрай необхідні представникам так званої творчої праці – **вченим, педагогам, дослідникам, винахідникам, письменникам, художникам.***

Людей, у яких поєднуються всі схильності до творчості, занадто мало.

***Художня творчість** неповторна, унікальна. Якщо в науці кожне відкриття або спростовує існуюче знання, або видозмінює його, то художня творчість не заперечує минулого, а лише збагачує культуру.*

*У науці **кожне нове покоління людей справедливо вважає себе більш знаючим**, наприклад, сучасний студент може відчувати свою перевагу в знанні біології, коли читає твори **Ж. Ламарка, Е. Геккеля або Ч. Дарвіна**. Натомість у **мистецтві завжди схиляються перед майстрами минулого**, вчать у них, тому що майстерність геніїв неповторна.*

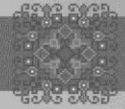

Отже, творчість – складний діалектичний процес, який має певні етапи і свій механізм реалізації. Це єдність інтуїтивного і дискурсивного моментів діяльності свідомості людини. У сучасних умовах наукова творчість набуває якісно нового характеру завдяки евристичній можливості моделювання та обчислювального експерименту на базі нового покоління комп'ютерів та інших джерел інформації.

Незважаючи на різноманітні перешкоди, творчі можливості людства постійно зростають. Людський розум – єдине, що здатне пізнавати і раціонально використовувати сили природи.

***Культурні цінності** – об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України.*

В ЧОМУ СУТЬ КУЛЬТУРИ?

Для філософії, на відміну від цих наук, властиво розгляд культури в її загальних рисах та з'ясування її місця в суспільстві та у історичному процесі в цілому. Фахівці налічують від 150 до 250 визначень культури в різних наукових областях, а всього у світовій літературі їх близько 500.

Французькі просвітителі XVIII століття (Вольтер, Тюрго, Кондорсе) розуміли зміст культурно-історичного процесу як розвиток людського розуму. Мета цього процесу, на їхню думку, зробити всіх людей щасливими, що живуть у злагоді з запитами і потребами своєї природи.

Так що ж таке культура?

Слово латинського походження, що перекладається як
обробіток, вирощування, догляд.

Вона, як повітря наче б то невидима людині, але без неї людське життя тратись сенс. Варто на мить уявити світ без культури й ми збагнемо її значимість та цінність. Культура – це повітря душі.
Це гармонія поміж матеріальним та духовними світами для кожного з нас.
Це мистецтво жити поміж людьми, гармонія між людьми й природою, вміння отримувати величні дари спілкування

й дарувати навзаєм плоди своїх діянь.

***Це скарбниця мистецьких та інших досягнень людства й особистості,
які зберігаються для потомків.***

Це прагнення досягти довершеності в своїй праці.

*Це знання законів природи й краси та вміння їх використовувати у своєму
життя без шкоди для навколишнього світу.*

*Кожен має право дати своє означення культури, але головне розуміти її
сутність та місію.*

***Культура, як і будь-який інший соціальний феномен,
виконує певні функції у суспільному житті.***

Функції культури не є чимось сталим і догматичним.

Лекція 16

ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА ТА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

«Намалюю музику словами на холодних аркушах туману»

Олег Герман

Проблеми життя і смерті.

*Життя людини проявляється в рухові, в дії.
Рух проявляється через безперервні зміни оточення і нас.
Наявність змін розриває тягучу постійність.*

*Розрив постійності стає причиною нових проблем.
Вирішення цих проблем творить чергові зміни.
Звідси: круговорот змін і є проявом руху.
Життєве коло замикається.*

*Ріка водою наносить мул і міліє. Від цього сповільнюється течія.
Швидка течія самоочищує потік води.
Рух – ознака життя природи.*

Ви заблукали в лабіринті життя? Варіанти виходу:

- 1. Йти методом випадкових пошуків.*
- 2. Позначати маршрут знаками чи ниткою.*
- 3. Постаратися попередньо пройти зворотно шлях від виходу.*

Як знайти своє щастя?

Чи є формула пошуку оптимальної сім'ї?

Чому щастя одних стає причиною нещастя інших?

Що отримують при цьому інші люди?

Чи можна викрасти щастя?

Сказане і почуте:

Чому наші слова не завжди чують так як ми сказали?

Кожен чує те і бачить те, що потрібно (чи цікаво) лише йому.

Побачене і відтворене:

Основою мальованого портрету не є фотосхожість з особою, а переданий дух.

Фон (тло) часто виступає головним у портреті.

Книги замінює Інтернет, але це проміжний крок до нових змін.

Згадай те про таблетки та флешку пам'яті. А таблетки сил.

А таблетки омолодження.

Чи варто робити з себе юну руїну?

Дзеркало із оптичним обманом роблять постать жінок у крамниці
більш стрункими.

Ми любимо самообман. Любимо, коли нас хвалять.

Це індивідуальні проблеми, а глобальні?

*Глобальна ситуація і розум підштовхує людство потреби гармонії
у глобальній системі*

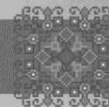
"Людина - Техніка - Природа".

Глобальними проблемами називають ті,
які мають загальнолюдський характер,
зачіпають інтереси людства в цілому і кожної окремої людини
практично в будь-якій точці планети.

*Наприклад, загроза термоядерної катастрофи,
загроза деградації природного середовища,
загроза екологічного самогубства людства,
продовольча проблема,
проблема старіння землян,*

проблеми боротьби з небезпечними хворобами і т. д.

Острів Пасха можна уявити, як модель існування нашої планети.

Сам острів був відкритий португальцями у Пасхальну неділю 1722 року.

Його колись називали лісовим раєм.

Перебувало там в шістнадцятому столітті 15 000 чоловік.

*Проживало там два народи: маої – правителі (довговухі)
та мінкі – круглоголові (підлеглі).*

Маої творили культ богів через возведення всюди їх скульптур.

Керував цим вождь через жерців та знать.

*Щоби встановлювати кам'яні (до 20 метрів) скульптури
їх котили через дерев'яні котки. Для їх виготовлення рубали ліси.*

До 40-х років XVI століття на острові вирубали останні дерева.

Не було з чого робити човнів. Починається ерозія землі.

Пустеля поглинула родючі землі. Вибухнув бунт мінків, які знищили хазяїв

та повалили їх богів. Настав голод. Поступово мінки розсварилися поміж собою

й почалися внутрішні війни. Люди вбивали та їли одні одних. Настали масові хвороби і мор. Наприкінці XIX століття загинув останній житель острова.

Модель і попередження людству.

Чи почуло воно засторогу?

Чи зробило висновки?

На 2014 рік у країнах світу нараховується така кількість жителів: Китай – 1,36 млрд. чол., Індія – 1,24 млрд. чол., Європейський Союз – 512 млн. – 298 млн., Індонезія – 254 млн., Бразилія – 203 млн., Пакистан – 196 млн., Нігерія – 177 млн., Бангладеш – 166 млн., Росія – 142 млн., Японія – 127 млн. Близько мільйона жителів налічується у Мексиці, Філіппінах, Ефіопії, В'єтнамі, Єгипеті, Туреччині. В Україні проживає приблизно 46 млн населення.

У 1910 р. на планеті проживало близько 2 млрд. людей. У 2010 р. – 7 млрд. Нині близько 8 млрд. До 2030 р. прогнозують 10 млрд. населення.

Земля спроможна прогодувати максимально 4,5 млрд. землян.

У 2030 році вже буде потрібно дві планети.

Нині вміст штучної їжі складає 30%. У 2030 буде 50%.

На цей рік уже 80 держав світу не може прогодувати своїх людей.

Нині на Землі недоїдає майже 1 млрд. осіб.

Чисельність населення планети з початку ХХ ст. зросла більш ніж утричі, а площі, зайняті рослинністю - джерелом виробництва кисню, - скоротилися за цей час на третину.

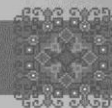
Особливо гостро стоїть демографічна проблема в країнах, що розвиваються,

і сотні мільйонів людей, як і раніше, приречені на голод та злидні;

Сорок відсотків населення неписьменні; близько 800 млн. осіб постійно недоїдають; щорічний дохід половини населення не перевищує 120 дол. на людину.

Країни, що розвиваються, й досі залишаються глобальним осередком напружених ситуацій і воєнних конфліктів.

Для країн третього світу характерний "демографічний вибух", а у розвинених країнах панує старіння і депопуляція населення.

Земля, як поверхня:

Більше 50% у 2014 році планети заселено мегаполісами, містами селами, хуторами, фермами.

У 2007 році в містах і селах проживало по 50% населення.

Десятину земель займають заводи, родовища, промисловість. 13% - сільськогосподарські угіддя, 25% - сінокоси та пасовища, 5% - ліси.

Решту – невикористані землі: з них 80% гори, пустелі, болота, мерзлоти.

До 2030 року від нині дороги збільшаться на 1 млн. кв. кілометрів й займуть площу рівну площі Єгипту.

Кожен тиждень 120 кв. км. зникає під асфальтом і бетоном.

Щороку зменшується кількість ріллі на 300 тис. кв. км., тобто площі рівній Італії.

Третина земельних угідь через обезводнення, засолення та паводки й затоплення під загрозою знищення й опустелення.

Площа пустель щороку зростає на 27 млн. гектарів, що рівно площі Нової Зеландії.

*Площа придатної для життя землі зменшується
у пропорції до зростання населення.*

Ерозія щорічно руйнує у світі 26 млрд. га родючих ґрунтів.

*Знищення природних ресурсів — забруднення довкілля —
проблеми світового господарства —
збіднення генофонду біосфери — деградація земель.*

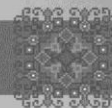
Земля перенасичена хімікатами та отруйними елементами.

*Слід також сказати, що щорічно із надр Землі
вилучається близько 10 млрд. т. корисних копалин,
витрачається 3-4 млрд. т. рослинної маси,
а в атмосферу попадає 10 млрд. т. вуглекислоти.*

*Ще до початку XVIII ст. людина використовувала лише 26 елементів із
мінеральної сировини,
на початку XX ст. – 59, а на сьогодні – понад 80.*

***Тільки за 1 рік на підприємствах гірничодобувної промисловості світу
видобувається і переробляється понад 150 млрд. т гірських порід.***

*На одержання корисного компонента використовується
лише 10 % видобутої гірської маси,*

а 90 % йде у відвали, забруднюючи біосферу.

Лише на території Донбасу знаходиться понад 2000 відвалів гірських порід, сотні териконів, висота яких сягає 100 м.

Кар'єри в місцях видобутку корисних копалин досягають у діаметрі кількох кілометрів, а глибина 200-250 м.

Глибина шахт часто перевищує 1500 м, а нафтових, газових свердловин до 6 км.

Вода:

Зараз третині людства не вистачає питної води.

В Ємені води вистачить ще на 5-10 років.

До 2030 року таких країн буде вже тридцять.

Шістдесят шість відсотків людей нині мають проблеми із можливістю пити чисту воду.

Вода в ріках стала отруйною. А там ще живуть риби. Чи довго?

Сімдесят відсотків води йде на вирощення с\г продукції:

*На 1 кг яблук йде 700 л. води,
На 1 кг. пшениці – 1000 літрів, 1 кг. рису – 3500 л., 1 кг. м'яса – 15500
літрів.*

*Полив здійснюється теж уже отруйною водою,
яка вбирається продуктами, фруктами, злаками і які стають нашою їжею.*

*Людство потребує їжі все більше і більше,
коли землі й води все менше і менше.*

У воді проживають риби, 75% яких за останніх 100 років винищено.

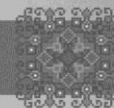
Виллов риби за останніх 50 років зріс до 20 разів.

Розміри риб мізерніють.

*Залишаються статки. Тунець через 20 років буде записано в червону
книгу.*

*Потепління в Арктиці і в Антарктиці призведе до швидкого танення
льодовиків.*

*Якщо їх об'єм зменшиться на 50 %, то рівень Світового океану
підніметься на 25-35 м.*

**Як результат – багато прибережних земель із населеними пунктами
буде затоплено водою.**

*У світовий океан щороку скидається понад 5 млн. т. нафти.
Загострюється з кожним днем проблема питної води.*

*Щороку в Світовий океан із різних джерел потрапляє
понад 4 млн. т летких органічних сполук
(дихлоретан, фреон та інші), близько 120 тис. т хлорованих вуглеводнів*

*(ДДТ, альдрин, бензилгексахлорид та інші), понад 300 тис. т свинцю,
понад 5 тис. т. ртуті, понад 10 тис. т кадмію.*

Велика кількість забруднених речовин потрапляє з річкового стоку.

*Їх загальна кількість сягає 600 млрд. тонн.
Екологічний стан водних ресурсів близький до критичного.*

Ліси:

На 1900 рік лісами було покрито 1/5 частину планети.

Щорічно вирубують лісів площею рівною Греції.

Із мертвими лісами зникають птахи, комахи, звірі, настає ерозія ґрунту,

висихають ріки, порушується рівновага у природі.

*До 2100 року на планеті можуть бути зрубані останні дерева.
Закінчується все: вода, земля, ресурси, а людства все більше і більше.*

Де межа? Настає епоха воєн за енергію, за землю, за воду.

Чи не нагадує все це вам острів Пасху?

Корисні копалини:

Ресурси землі – їжа економіки. Гроші лише їх віртуальний еквівалент.

Запаси ресурсів обмежені й вичерпуються.

Заліза вистарчить ще на 170 років, титану – 160, хрому – 150, кобальту – 140, марганцю – 90, нікелю – 85, платини – 80 років, вольфраму – 70, молібдену – 60, свинцю – 55, олова – 55, алюмінієвих боксидів – 50, цинку – 45, міді – 43, срібла – 40, ртуті – 36, золота – 25 років.

Все, що і чим користуємося, продукти переробки копалин.

Як бути потім?

Енергетика:

Життя – рух. Джерело руху – наявність енергії.

Спочатку це була енергія людей і сил природи.

Потім – час вогню.

Далі – епоха вугілля (парові машини і доменні печі).

Нині – енергія нафти і електрики.

Завтра – ядерна енергія та переробка енергії сонця й води.

А потім?

Потреба енергетичного забезпечення щороку зростає вдвічі.

Де її взяти?

Нині 48% річного споживання енергії – нафта.

1 барель нафти дає енергію рівну 25.000 людино-годин.

На 1 калорію їди йде 10 калорій пального.

Вісім відсотків світових економічних затрат йде на видобуток і транспортування нафти.

Нині нафта стає ціннішою за золото.

Розпочинається період економічних, політичних і збройних конфліктів за нафту.

*Запасів нафти на планеті вистачить ще на 45-50 років,
вугілля на 150, урану на 55 років, газу на 45 років.*

Наближається енергетична катастрофа.

Якщо не буде енергії, не буде руху, не буде життя. Початок кінця?

*Альтернативні джерела і їх пошуки. Енергія з інших планет.
Енергозбереження. Енергія сонячних променів та вітру й води, енергія
припливів та відпливів,
енергія тепла магми тощо.*

Ми дуже часто марнуємо енергію (до 45%).

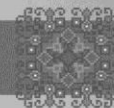
Двадцять відсотків населення споживає 80% енергії.

Один відсоток багатіїв володіє 40% багатств землі та розкошують.

А скоро розкішшю стане ковток води і скибка хліба.

Атмосфера:

*За останні 100 років вміст вуглецю в атмосфері збільшився у 10 разів,
бо за останні 30 років було знищено 50 % тропічних лісів Азії та Латинської
Америци. Через забруднення атмосфери пошкоджено більше половини*

дерев у світі. За один трансатлантичний рейс реактивний літак спалює 35 т кисню.

Легковий автомобіль за 1,5 тис. км пробігу споживає річну норму кисню однієї людини.

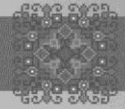
*У наш час у середньому за рік у світі **спалюється** 10 млрд. т палива. За останні кілька років в атмосферу потрапило 22 млрд. т вуглекислого газу,*

*150 млн. т двоокису сірки, близько 300 млн. т окису вуглецю, 50 млн. т окису азоту, 200-700 млн. т пилу та багато інших речовин, з якими **в атмосферу надходять канцерогенні та мутагенні речовини.***

Індустріальна піч нагріває планету і забруднює атмосферу. Двадцять два млн. тон вуглекислого газу викидається в атмосферу і щороку більше.

Її мали б очищати ліси, а їх дедалі менше. Чим будемо дихати завтра? Вісімдесят відсотків людей уже дихає забрудненим повітрям.

Мутагенні речовини попадають в атмосферу, у воду, у землю. Люди вироджуються, слабнуть фізично, розумово, психологічно.

Загазованість міста у 30 раз більша ніж у селі і в 150 раз більша ніж біля моря.

Гази і хімічні сполуки творять кислотні й лужні дощі, завихрення, природні катаклізми. Кислотність океанської води зростає за 50 років до 150% і остаточно вб'є все живе у воді.

Фреон вбиває озон і покриває зел ультрафіолетом.

*Постійне спалювання органічного палива призводить до підвищення концентрації CO₂ в атмосферному повітрі, веде до створення на Землі парникового ефекту,
до зонального потепління клімату.*

*Земна куля переживає порушення рівноваги біосферних процесів,
а це спричиняє нові й нові катаклізми..*

Засмічення:

Сучасне безумне виснаження планети, отрутохімікати вбивають гумус.

Хімія вбиває землю, воду, їжу. З полів азот, фосфор зносить в ріки.

На 70% у плодах зменшилися поживні речовини, а зріс вміст пестицидів та ГМО.

40% їжі йде у відходи. Сміття заповнило планету.

Ми тонемо у ньому.

Бетони витісняють траву і ліси. Тютюн, алкоголь, наркотики, генетичні проблеми, відсутність фізичних навантажень і малорухливе життя. Хвороби людства: рак, діабет, серцево-судинні хвороби, СНІД (400 млн. хворих).

На зміну одній вилікуваній хворобі стає 10 нових.

Мутанізація з їжі в людський організм.

Зниження моралі та інтелекту, хворе людство, падає культура і освіта.

Росте ненависть, работоргівля. Нині є 27 млн. рабів.

Йдемо назад у минуле.

Щороку 30 тис. хімічних сполук, 1 млрд. 200 млн. тон відходів попадає у світовий океан (з них 10 млн.т. нафта). 20% водної гладі океану покрито нафтовою плівкою.

У океані плаває 260 млн. тон пластиків – цілі острови, що складає 8% Тихого океану. Окрім цього – у воду щороку зливається 2 млн. т. людських відходів.

Змінився склад атмосфери.

Час змін:

Ростуть соціальні напруження, протести, обурення, революції, війни.

Влада злилася з криміналітетом. Еміграція по всій планеті.

Європейська культура розчиняється у азійській та африканській.

Культурний фаут годує душ. Люди в смітті стають сміттям.

Інформаційне засмічення розуму.

Посади, гроші, влада – не вартують цінностей життя.

Сучасний світ взаємопов'язаний. Ідеї в Японії, США, ЄС. Виготовлення в Китаї, Тайланді, Малазії. Дев'яносто вісім відсотків енергії для транспорту отримуємо за рахунок нафтопродуктів. На пальне переробляється 70% нафти.

*Довжина транспортних мереж планети – 37 млн. кілометрів,
що в 920 разів довше периметра екватора.*

Перевезення скоро стане нереальним і нерентабельним.

*Обсяг торгівлі з 1950 року зріс у 20 раз. У 2002 році 650 млрд. тонн торг
обороту.*

Продовольчий голод недалеко. Переселені мегаполіси обезлюднюються.

*Технології ускладнюються. Культурно-економічні потреби ростуть.
Технології протистоять екології та природі.*

Печери-каміння-бронза-залізо-метали-електроніка-енергетика-космос.

А далі?

Час пливе нестримно.

Куди?

Глобальні проблеми людства існують окрім економічних питань:

Політика:

- а) війни і миру та гонки озброєнь у глобальному масштабі;*
- б) економічного і політичного протистояння Сходу і Заходу, Півночі та Півдня;*
- в) вирішення регіональних релігійних і військово-політичних конфліктів у Європі, Азії та Африці.*

Економіка: *вичерпання факторів виробництва — конкурентноспроможність — економічна парадигма — інтеграція та дезінтеграція господарських ринків— затратні виробництва — нові моделі*

економічного розвитку — перерозподіл блага між традиційними та новими економіками — ресурсний потенціал сучасної цивілізації — сталий розвиток.

Енергетика: енергетична криза — проблема безпеки АЕС, нових енергоблоків та наслідки виведення АЕС з експлуатації — аварії на атомних електростанціях.

Здоров'я: контроль народжуваності та демографічні програми у країнах, що розвиваються — СНІД — старіння людини — санітарно-ветеринарний контроль проти пандемій та їх загроз (грип пташиний, грип свинячий, грип Ебола тощо).

Космос: космічне забруднення космосу — ноосферно-космічна цивілізація.

Озброєння: контроль озброєнь — контроль атомних технологій.

Промисловість: постіндустріальна модель — третя промислова революція

Суспільство: гіпотеза другого демографічного переходу, експорт демократії,

зближення націй (асиміляційний характер глобалізації), перенаселення, продовольча проблема, соціально-економічний розвиток.

Технології: інформатизація (у глобальному вимірі) — машинна ера — обмеженість сучасних технологій — технологізація, інформаційна революція, робо-люди.

Тут є над чим замислитися, пофілософствувати.

Світ наближається до межі неповернення,
тому потрібно подумати, як забезпечити екологічну безпеку.
Треба усвідомити, що природа є царством,
де панують доцільність і розумні закони.

Суть екологічної проблеми полягає в небезпечному для існування людства порушенні рівноваги біосферних процесів.

На підставі наукового аналізу екологія дає відповідь на питання **"Що робити?"**

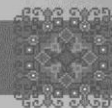
По-перше, це розумне, раціональне використання природних ресурсів.

По-друге, це розробка й запровадження у виробництво прогресивних екобезпечних технологій.

По-третє, це рекультивація, оздоровлення порушених, відпрацьованих земель, територій.

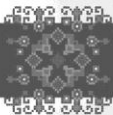
По-четверте, це вдосконалення й піднесення дієвості екологічного права.

По-п'яте, це піднесення екологічної культури людей.

Лекція 18

ФІЛОСОФІЯ МАЙБУТНОСТІ

«Світ описати – рівнозначно, що взяти вітер у долоні»

Олег Герман

ФІЛОСОФІЯ МИРУ І ВІЙНИ

Війна панує постійно на рівні особистості, родин, держав і світу.

Війна – конфлікт двох чи більше сторін, які відстоюють власні й прагнуть знищити інші думки, цінності, інтереси. Війна включає боротьбу у всіх її проявах та пожертву (включаючи життя) для досягнення мети.

Війна поміж бажанням та обов'язком.

ХОЧУ І ТРЕБА.

Війна поміж інстинктами особистих насолод та суспільною мораллю.

Війна поміж цінностями та звичками суб'єктів родини.

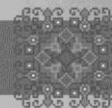
Війна поміж інтересами та смаками членів родини.

Війна поколінь.

Війна за однакове розуміння правди, віри, честі.

Війна поміж фінансовими й економічними потребами і реальним станом фінансово-економічного потенціалу.

Війна за ринки збуту поміж конкурентами.

Війна за сфери впливу, за популярність, за голоси тощо.

Війна за перерозподіл земель, за робочу силу, за енергетичні джерела, за землю, воду, умови проживання.

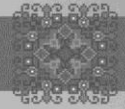
Війна за ідею, за відновлення справедливості, оборонна, загарбницька, холодна та гібридна.

Мир – стан гармонійного та комфортного перебування самого з собою, з членами рідні, із сусідами та іншими членами спільноти, суспільства чи людства.

Душевний та фізичний мир, як найвищий стан здоров'я людського організму.

Мир в родині, як мистецтво співжиття, вміння вирішувати конфліктні ситуації, стан поваги до присутності кожного та його права мати власну думку чи оцінку.

Мир у державі, це спільне будівництво комфортного дому, де панує повага людської гідності, свобода людської суті, підпорядкування спільній ідеї, спільна праця задля її реалізації, виконання кодексу юридичних законів, повага до національних, релігійних та особистих відмінностей кожного.

Мир у світовому вимірі це пошук способів порятунку нашої планети від катаклізмів та виснаження, допомога державам та народам які перебувають у скруті, захист екології та людського життя всіх і кожного.

ПОГАНІЙ МИР – КРАЩЕ ХОРОШОЇ ВІЙНИ!

*Ми часто перебуваємо в ілюзорному мирі та у надуманій війні,
не розуміючи, що винні самі.*

*Частіше думаймо про інших та бережимо любов і добро.
Жалієшся на свої болячки – зайди в онкологічну лікарню.
Жалієшся на когось – стань на його місце.*

Ознаки МИРУ: воля, правда, добро, любов, справедливість, життя.
Завершення миру – розбрат.

Ознаки ВІЙНИ: рабство, кривда, зло, ненависть, безчинства, смерть.
Завершення війни – перемир'я.

ЙДЕМО ВПЕРЕД, ОГЛЯДУЮЧИСЬ НАЗАД.

«Теперішнє – це місток між берегами минулого та майбутнього»

Нострдамус

Ми часто ідеалізуємо минуле.

Забуваємо прикрасі й згадуємо лише хороше.

*Це властивість самозбереження в позитивному полі мозку та збереження
й самозахист психіки. Таке стається в родинах.*

*Таке відбувається зараз у нашій державі, коли проростає **ностальгія за
СРСР.***

*Ми **ідеалізуємо цвинтарі** та возводимо хороми для покійних.*

Замість** створення світлого храму **молитви

*за їх безсмертні душі, ми навалюємо **тонни граніту** на їхні тлінні кістки.*

*Чому б не садити на місцях захоронення **дерева з іменними табличками.***

*За десяток років можна було б ходити задумливим парком,
а не блукати поміж кам'яних джунглів.*

*У Москві 70 цвинтарів, що займають сотні гектарів,
а в Маріуполі – **найбільший цвинтар у Європі.***

Таким він став за останніх 50 років, а до цього там були хлібні поля.

Скоро на планеті для живих не зостанеться місця.

*Нині загострюються **техногенні, екологічні та соціальні** проблеми у всіх
без винятку держав. На полі старих проблем виростають нові. 30%*

*бюджету Україна здобуває за рахунок **алкоголю та тютюну**. Ми губимо простолюддя, аби виживали масні коти. Відсидітися у бункерах при можливих **війнах за воду та хліб** нікому не вдасться.*

*Ми **втратили дар цінувати речі**: світлини своїх батьків, перехідні родинні реліквії, унікальні книжки... У нас настала епоха одноразового китайського ширвжитку та секунд-хенду. Мода вимагає швидких змін, а потрібно робити з гарантією на 20-50 років. Речі повинні бути красивими й корисними. Купляти потрібно лиш те, без чого не обійтися.*

ПРОСТІ ПОРАДИ:

- 1. Поставте у свій гаманець зверху гривню із написом «А воно тобі треба?»*
- 2. Носіть наручний **годинник** з написом: «Подякуй Богу, зайди до рідних, усміхнися незнайомим».*
- 3. Напишіть на дзеркалі фразу: «Інші не кращі!»*

*Повернути поняття порядності, гідності та репутації для всіх
та ввести у владні кабінети поняття честі –
ось завдання для вас на завтрашній день.*

СИЛОЮ НЕ БУДЕШ МИЛОЮ

*«Боже, дай мені спокій приймати те, що я змінити не зможу,
мужність змінити те, що в моїх силах і мудрість відрізнити перше від
другого» – писав **Клементій Шептицький**, рідний брат митрополита
Андрея.*

*Автомобільні **корки** – прокляття і нагорода.
Тратиш час, але можеш тоді багато обдумати того,
на що завжди **не вистарчає часу**. Просто потрібно погасити в собі
роздратованість, а засвітити мудрість, мистецтво філософствувати. Черчіль
написав **три томи книжки** очікуючи свою кохану,
яка кожного разу запізнювалася на побачення.*

*Якщо на вулиці всі похнюплені – **шукайте причину**. Правителі і
опозиціонери не повинні звинувачувати людей у **відсутності патріотизму**.
Державу і прапор будуть шанувати тоді, коли держава й ті, які чільно*

стоять під прапором, шануватимуть людей. Любов силою не творять. Силою засівають лише страх і ненависть. А що нам принесе **нинішня нерозбериха в політиці, бездарність в економіці та посивність у творчості?**

Концепція людського майбутнього у свідомості цивілізацій, що представляють час у вигляді лінії, які проходить з минулого в майбутнє, тісно пов'язана з поняттям прогресу.

Об'єктивно, кількісно виміряти прогрес складно.

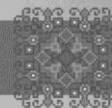
Вимірювання індустріального прогресу можна здійснити за рахунок збільшення рівня енергоспоживання.

В інформаційну еру мірилом може бути швидкість мікропроцесорів – подібну класифікацію цивілізацій висував Карл Саган.

Цей критерій, як і попередній, може бути визнаний технократичним.

Незважаючи на перехід від індустріальної епохи до інформаційної, кількість споживаних ресурсів з кожним роком зростає.

У зв'язку з цим висловлюється думка, що **колонізація космосу неминуча**, так як на планеті Земля є лише обмежена кількість доступних ресурсів і місць для життя.

*Люди завжди прагнули побачити **образи майбутнього.***

*Тому **пророки і провісники** мали величезне суспільне значення. Прогнозовані варіанти майбутнього включають як **песимістичні** картини майбутнього (екологічна катастрофа, третя світова війна, нанотехнологічна катастрофа), так і утопічне майбутнє, в якому найбідніші люди живуть в умовах, які сьогодні можна вважати багатими та комфортними, і навіть трансформацію людства в постлюдську форму життя.*

*Про нездійснені соціальні **прогнози** писав Д. І. Менделєєв, який вважав найскладнішою технічною проблемою двадцятого століття утилізацію величезної кількості **гною** (адже поголів'я коней, ясна річ, буде і далі зростати колишніми темпами).*

*А. Ейнштейн заявив за десяток років до Хіросіми, що до практичного використання атомної енергії справа дійде **років через сто** – ніяк не раніше.*

Ось такі дивні передбачення.

Час спростував їх.

Багато відомих марксистів в рамках свого бачення розвитку цивілізації неодноразово постулювали наступ комунізму, як неминучого соціального майбутнього.

В науковій фантастиці склався образ майбутнього, в якому існує міжзоряне людська цивілізація, іноді включена в більш складну систему цивілізацій інших розумних рас.

Технологічна сингулярність - передбачувана точка в майбутньому, коли еволюція людського розуму в результаті розвитку нанотехнології, біотехнології і штучного інтелекту прискориться до такої міри, що подальші зміни викличуть виникнення розуму з набагато більш високим рівнем швидкодії і новою якістю мислення.

На думку деяких авторів, які дотримуються цієї теорії, технологічна сингулярність може наступити уже до 2030 року. Однак, її наступ не означає кінця історії, скоріше навпаки – буде закінчена передісторія людства, і покладений початок справжньої її історії.

Штучний інтелект невдовзі буде створений людьми

і буде мати певні переваги над інтелектом людини,

а саме:

- **швидкість поширення сигналів** між нейронами - 100 м / с, а між мікросхемами - 300 000 км / с (швидкість світла), при цьому і час спрацьовування у нейронів мозку людини приблизно в мільярд разів менше в порівнянні з кремнієвими елементами (на сьогодні) і цей розрив продовжує наростати;
- кількість нейронів в мозку людини ~ 14 мільярдів, у ШІ (штучного інтелекту) – практично без обмежень;
- термін функціонування ШІ швидше за все порівнюємо з терміном життя зірки (мільярди років), зокрема, наприклад, внаслідок можливого переписування "душі" –
- програми ШІ з однієї електронного середовища в іншу;
- при управлінні цивілізацією не буде позначатися "людський фактор" (у будь-якої людини завжди є недоліки, а також, можливо, нерозуміння пріоритетів розвитку);
- безпосереднє проникнення ШІ в електронно-комп'ютерні мережі, все більше облупують планету (тобто натане миттєва одночасна обробка та управління мільярдами каналів).

песимістичний сценарій майбутнього.

*У зв'язку з розвитком нанотехнологій отримав останнім часом у пресі популярність сценарій "**сірий слиз**", згідно з яким вийшли з-під контролю самотворні нанороботи поглинуть всю біомасу Землі.*

*Біблійне одкровення про майбутнє являє собою настання **Апокаліпсису**, що включає в себе народження Антихриста (носія зла і гріхів), друге пришествя Ісуса Христа, кінець світу і страшний Суд.*

*Згідно з песимістичним сценарієм **енергетичної кризи**, енергії просто не вистачить на підтримку нашої високотехнологічної цивілізації, і світ повернеться до передіндустріального стану.*

Чітко усталеної єдиної теорії майбутнього Всесвіту немає.

*Є лише **багато різних теорій**:*

*– Великий **вибух**. Цей сценарій передбачає розрив Всесвіту на частини, через її прискорення.*

– Велике **стиснення**. Цей сценарій передбачає стиск Всесвіту в сингулярність. Вкрай малоімовірний у зв'язку зі спостереженням прискореного розширення Всесвіту.

Попереду вища фаза еволюції інтелекту. Технологічний прогрес веде до того, що вже скоро з'являться кіборги, розумні комп'ютери.

Трансгуманізм – філософське рух, в основі якого лежить припущення, що **людина не є останньою ланкою еволюції**, а отже, може вдосконалюватися до безкінечності, бо старіння і смерть можна і потрібно ліквідувати й значно підвищити розумові та фізичні можливості людини.

Справді, логічно будь-яка цивілізація повинна або **загинути**, або **існувати вічно**.

Ми мало що можемо сказати певного про загибель цивілізації, тоді як вічне існування накладає на неї жорсткі умови.

Ми маємо дві вічні сутності:

реальний світ і Бога,

якого можна визначити як межа розвитку всіх цивілізацій.

Вічні цивілізації можуть породжувати кінцеві цивілізації.

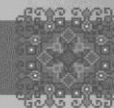
Прогнозування можливе насамперед завдяки дії причинно-наслідкових зв'язків, об'єктивних законів.

Все це зумовлює вірогідність того, що механізм, який визначає рух об'єкта, не зміниться радикально. Тому можна здійснювати прогнозування у межах однієї системи вимірювання до якісного стрибка.

*Існування певних **загальних законів розвитку** забезпечує прогнозування і на більш тривалий час.*

*З точки зору гносеології, процес, що розглядається, є **окремим видом пізнавальної діяльності**, і можливість прогнозування впливає з принципу **пізнання світу**.*

*Детальніше вивчення законів об'єктивного світу, використання ЕОМ для створення **багатопараметричних моделей** досліджуваних об'єктів*

відкриває ще більші перспективи для наукового соціального прогнозування.

***Логічний аспект** на думку П.К.Анохіна здійснюється в мозку, де знаходиться **апарат передбачення результату дії**.*

*В людській свідомості **випереджаюче відображення** набуло форми здатності робити висновки про майбутні події.*

*Людству не однаково, в якому напрямі відбудуватиметься розвиток, тому прогнозування має вказувати **шляхи досягнення оптимального майбутнього варіанту**.*

Лекція 19

ФІЛОСОФІЯ СТРАХУ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ПРИТЧІ

*«На аркушах життєвських книг не підмінить свої мамки.
І тільки Він в останню мить дасть руку і на захист стане»*

Олег Герман

ФІЛОСОФІЯ СТРАХУ

*Страх має великі очі.
Очам страшно, а руки роблять.
Вовка боятися – в ліс не ходити.
Страшно жити й страшно вмерти.
Давай боятися разом (з мультика).
Боїшся – не роби, а робиш – не бійся.*

Чи було вам страшно? Коли? Від чого?

Чому в людини є страх і що таке СТРАХ:

- *Це захист від помилок?*
- *Це стан самозбереження?*
- *Це інструмент власного формування?*
- *Це пережиток забобонів?*

Чи можна здолати страх й чи потрібно це робити?

Філософський зміст страху – зустріч з незвіданим.

Страх – це втрата надійного прикріплення (опори, захисту) та падіння у безвість свободи. Страх – це втрата любові.

Страх – це постійне очікування кари (викриття) за свої нечесні слова та поступки.

Страх – це перевірка готовності до змін.

Сумління виступає сигналізацією страху (небезпеки).

Філософські тлумачення страху:

- 1. Страх перед своєю недосконалістю.***
- 2. Страх зранення (болю і образ).***
- 3. Страх зради (чужої та своєї).***
- 4. Страх перед самотністю.***
- 5. Страх перед чимось новим.***

6. Страх втрати.

7. Страх за самих себе.

8. Страх за стосунки та поступки.

9. Страх пліток, обмовин, поговорів.

10. Страх перед майбутнім.

11. Страх перед смертю і страшним судом.

12. Страх перед Богом.

Не треба плутати почуття страху із станом переляку.

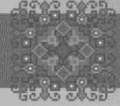
Це дещо інше як за формою так і за змістом поняття.

Переляк викликається раптовим фізичним чи психологічним стресом, який може мати повторні наслідки чи рефлекторний слід.

*Страх є суто душевним станом, який не має якогось короткотривалого вияву,
а тримає людину в напрузі впродовж тривалого часу.*

Страх паралізує думки, пригнічує як фізичний та і психологічний тонус, вносить депресію та стан неповноцінності, приреченості й загального розбалансування нервової системи.

А як види страхів ще можете назвати ви?

КОРОТКІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕВНИХ ВИДІВ СТРАХІВ:

1. Страх перед своєю недосконалістю.

- Я не зможу (сказати, зробити, заспівати, освідчитися).*
- Я такий нехарапутний, некрасивий, неспритний.*
- Я недостатньо побожний, я дуже грішний.*
- Я недостатньо добрий і чесний.*
- Я неповороткий, невмілий, скляклий.*
- Я ніколи навіть не наближуся до ідеалу.*
- Я маю вади (зору, слуху, руху, мови, постави тощо).*
- Я не впевнений у собі.*
- Я бездарний.*
- Мене хтось (щось) переслідує.*
- Я ніби весь час складаю екзамен.*

2. Страх зранення (болю і образ).

- Я боюся фізичного болю та каліцтва.
- Я боюся чергової сварки та скандалу.
- Я отримую постійні психічні шоки та гіпертонічні скачки від скалічення душевного спокою.
- Я боюся, що мене знову незаслужено образять.
- Я боюся, що хтось займе моє місце (в автобусі, на праці).
- Я маю страх ще з дитинства отримати удар (фізичний чи моральний).

3. Страх зради (чужої та своєї).

- Я боюся переступити недозволене, але хочу цього.
  - Я боюся, що хтось знає, що я уже переступив недозволене.
  - Я боюся признатися у своїй зраді.
-
- Я боюся почути правду про зраду мені чи мою.
  - Я боюся почати розмову про сподіяне і постійно її переносу на пізніше.
  - Я боюся, що в сні відкрию свою зраду.

- Я не маю більше сил нести тягар зради, але й не маю сил скинути цей камінь з душі.
- Я себе зневажаю.

4. Страх перед самотністю.

- Я боюся залишитися сам вдома.
- Я боюся грози, домовиків, злодіїв, насильників.
- Я боюся, що помруть мої мама, батько, брат чи сестра.
- Я боюся, що розлучаться мої родичі.
- Це через мене розпалася моя сім'я.
- Я сам-самісінький, як билина при дорозі.
- Я нікому не цікавий.
- Я нікому не потрібний.
- Всі відвернулися від мене.

**«Ну, що таке самотина... Це ти один і я одна.
Це біль розділений навпіл. Це прірва тиші доокіл.
Це страх, що не дає заснути. Це лютий Місяць й місяць Лютий.
Ну, що таке самотина? Надій обірвана струна».**

5. Страх перед чимось новим.

-
- *Навіщо воно мені?*
  - *Мені й так добре. Залиште мене.*
  - *А чи від цього не буде гірше?*
  - *Я не зможу цього освоїти (оволодіти, зробити).*
  - *Чи не втрачу я опісля те що мав? (роботу, здоров'я, спокій).*
  - *Я невпевнений, а раптом станеться не так...*

- *Від страху я стаю пригальмованим.*
- *Я можу зірватися й впасти в істерику чи параліч.*

6. Страх втрати.

- *Мене можуть обікрасти.*
- *Моя хата може згоріти.*
- *Я боюся впасти на рівній дорозі й боюся висоти.*
- *Я боюся втратити друзів і роблю все так, як вони.*
- *Я боюся покійників, аби не тратити спокій сну.*
- *Я боюся землетрусів, потопів, земля пливе під ногами.*
- *Мені бракує впевнення.*
- *Я втратив віру у все і у всіх.*

***Згадайте як у час бурі Ісус прийшов по хвилях до човна.
Коли Петро хотів зробити теж саме – то, зробивши пару кроків,
почав тонути. «Слабка твоя віра» – сказав Ісус.***

7. Страх за самих себе.

- *Я боюся попасти в аварію.*
- *Я сам собі не вірю і боюся щось починати.*
- *Я боюся повертатися назад і робити все заново.*
- *Я не впевнений у своїх силах.*
- *Я боюся захворіти і боюся лікарні.*
- *Я боюся бідності й тому тягну все собі.*
- *Я боюся голоду й тому переїдаю.*
- *Я боюся бути позбавленим уваги і тому кричу.*
- *Я боюся пороблень, ворожби, нечисті, чорної магії.*
- *Я боюся себе до такої степені, що мені ввижаються галюцинації,
а це крок до стану божевілля.*

8. Страх за стосунки та поступки.

- Я боюся за наслідки своїх дій, але й боюся протівитися їм.
- Я боюся порушити клятву подружжя, але воля моя слабка перед спокусою зради.
- Я недовіряю та ревную й ти їм сам себе.
- Я відчуваю постійну непевність й тривогу.
- Моя надмірна прив'язаність перетворює мене у раба.
- Я незмірно контролюю близьку людину і тим вбиваю любов та довіру.
- Я завищую потребу в увазі до себе, у доказах вірності й тим гублю почуття волі.
- Я зневолюю іншу людину й хочу зробити її своєю копією.
- Я занадто прив'язаний до бажань батьків і є безвольним.
- Я боюся, що всі побачать та розкриють мої облуди у словах та діях.

9. Страх пліток, обмовин, поговорів.

- Я боюся обману і пліток, але обманюю сам.
- Я скажу, а хтось переіначить?... («Мойша, твої доні повії!!!» «Але ж у мене немає дочок?..» Всі розійшлися, проте поговорі уже пішов... Тепер докажи...)
- Я боюся що скажуть про мене. Краще промовчу.

- *Хай думають що хочуть, я впевнений у своїй правоті.*
- *Я незалежний від їх думок й мені від них ні холодно, ні тепло.*
- *Не вони мені судді, а Бог.*
- *Я послухаюся свого серця, воно мудріше.*

10. Страх перед майбутнім.

- *А якщо завтра війна?*
- *А якщо я зостануся без грошей, хворий та самотній?*
- *Я боюся, що хтось бажає і жде моєї смерті.*
- *Я боюся втратити чоловіка (дружину) бо нічого не вмію робити без них.*

- *Я боюся отруйних продуктів, фальшивих ліків і екологічних катаклізмів.*
- *Я боюся втратити роботу.*
- *Я боюся втратити віру в життя і в майбутнє.*
- *Я боюся за долю своїх дітей.*

11. Страх перед смертю і страшним судом.

-
- Я боюся нагло померти.
  - Я боюся померти в багатолітніх муках.
  - Я боюся стати свідком чи причиною смерті когось
  - Я боюся трупів і нічного цвинтаря.
  - я боюся попасти у пекло. (Ложка)
  - Я не вірю у загробне життя.
  - Вмирає все: день, квітка, думка, пристрасть...
  - Смерть на землі – це народження для Неба.
  - Життя на землі – це перевірка відповідності статусу Людини.
  - Жити й надалі у зоставлених справах, творах, речах, дітях, пам' яті.

12. Страх перед Богом

- Я боюся меншовартості, приниження, кари за гріхи.
- Бог є всюди і завжди й бачить та знає усе думане й содіяне нами.
- Ми сповнені постійним чуттям провини за помилки й гріхи та нестерпним картанням й бичуванням себе.
- Ми боїмося Його, як карателя та забуваємо, що він наш люблячий Батько, який вміє почути, -- зрозуміти й простити кожного.
- Я боюся втратити любов, а Бог – це є Любов.
- Не втрачаймо Бога, бо він завжди простягає нам руку.

- Не відхиляймо її й нам з ним нічого не страшно.

ФІЛОСОФСЬКІ ПРИТЧІ.

***Постарайся проникнути в ці короткі роздуми не поспішно, а вдумливо.
Деякі з них ти вже чув або читав. Нічого страшного – повтори їх ще
раз.***

***Увійди в глибіню слів та думки, яка наповнює їх чистотою.
Нехай кожен із наведених рядків омиє тебе від суетливого бруду
та сповнить житейською мудрістю.***

*– Ніколи не повернути назад: прожити мить, краплину дощу, сльозину,
кулью, слово?*

*– Навіть «ніщо» завжди є «чимось»: невагома краплина схиляє шальки
терезів.*

*– Найцінніші ліки - лагідний погляд і дотик розуміння,
найбільше нагорода – вільно мріяти.*

*– Не шкодуй, а подай: руку дитині, хліб голодному, воду спраглому,
надію зневіреному.*

– Не грай роль доброго, а будь ним.

*– Родина, це подарований для двох шматочок раю,
найнадійніший банк жертвності, розуміння та любові.*

– Вага молитви вимірюється не довготою, а щирістю.

*– Темрява ненависті зникає від свічки любові, а крик гасне у обіймах та
шепоті.*

– Слова: «Тату, я вірю в тебе» сильніші будь-яких ліків для батька.

*– Влада, гроші і слава – то ілюзії марноти супроти сяйва честі,
яке освітлює пам'ять.*

– Ідучи до сонця не бійся тіней.

– Красою світяться – прикраси блискотять.

– Старайтеся залишити сліди, а не наслідити.

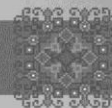
– Найкраща лекція – власне життя і справи.

– Життя не риска між датами, а промені від них.

– Ласка не для зберігання чи консервування.

– Чужим шумом не глуши власний голос.

*– Щастя – коли тебе розуміють, велике – коли тебе люблять,
справжнє – коли любиш ти.*

– Щастя – коли Богові більше дякуєш, аніж просиш.

– Щастя, коли рідні здорові, а решта: відремонтуємо, купимо, забудемо.

– Щастя – це бути комусь потрібним.

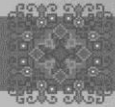
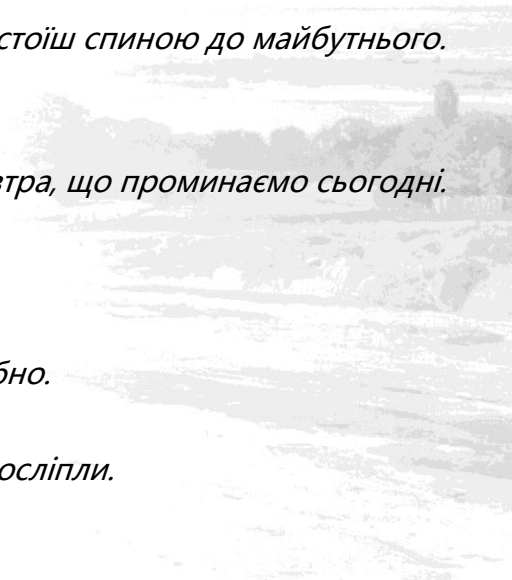
– Нещастя – задоволення без совісті, багатство без праці, бізнес без моралі, молитва без жертвності.

– В коханому милі й недоліки, в нелюбові – дратують достоїнності.

– Допоможи сто раз – забудуть, раз відмов – запам'ятають.

– День завершується сутінками, а ніч – світанком.

– Корону одягай на ніч, а терновий вінець зранку.

-
-
- Ощасливлють усі, але одні своїм приходом, а інші – своїм відходом.*
  - Навчися не мокнути під дощем, а гуляти у ньому. Парасолею тобі хай буде Віра.*
  - Сильний не перемагає слабкого, а допомагає йому.*
  - Міняй не погоду, а одяг; не когось, а обставини.*
  - Коли стоїш лицем до минулого, то стоїш спиною до майбутнього. Розвернися.*
  - Часто так поспішаємо з вчора у завтра, що проминаємо сьогодні.*
  - Шукай себе в собі, а не в комусь.*
  - Не буває пізно, буває вже не потрібно.*
  - Сліпці від ненависті не знають, що осліпли.*
  - Не припізнися подякувати.*

- На папері чорна крапка часто заслоняє білий аркуш.*
- Що ти бачив у Храмі: ікони, людей, Бога?*
- Ти мені потрібна... дуже, а тому не помреш.*
- Коли ти на руках Ісуса – не читай Йому тексти з молитовника.*
- В затиснутій долоні – мій поцілунок. Бережи.*
- Часто сліпі відкривають нам зір.*
- Відкрий рахунок мами за її любов.*
- Красива скрипка мовчазна, але прекрасною стає у звучанні.*
- У співчутті – промінчики любові.*

- Бог допомагає непомітно. Не люби на показ.*
- Усмішка дарує ключі до сердець.*
- Запам'ятай щоденно вигляд неба.*
- Відклади все, аби сказати вже щось приємне дорогій людині.*
- Молячись за дощ – візьми парасолю.*
- Бог: «Не стидайся триматись моєї руки».*
- До осліплених блискавицею любові грім докочується лише опісля.*
- Любов – вас осліплює і освітлює.*
- Найсолодше сп'яніння – від щастя. Решту – мрево.*

– Не час минає, а минаєм ми.

– Доброту здатний почути глухий і побачити сліпий.

– Старість неможливо ані вилікувати, ані затримати.

– Дні такі довгі, а роки такі короткі.

– Щоби порівняти час – дивлячись на 10 років вперед, згадай 10 років назад.

– Чим гірші справи, тим краще одягайтесь.

– У спідниці немає нічого особливого, коли вона висить на шнурку, або на спинці крісла.

– Бог думає про нас, але не замість нас.

– Хто був міністром культури в час Шекспіра?

– Розрізняй міру почуття і почуття міри.

- Міцність сну визначає чистота сумління.*
- Вкрасти думку гірше, аніж гроші.*
- Багато говорити і багато сказати – різні речі.*
- Слова вигорають – написане зостається.*
- За помилки державців платить народ.*
- Не завжди кажи те, що знаєш, але завжди знай, що кажеш.*
- Малі таланти дуже шумлять.*
- Нація без держави – каліка, держава без нації – труп.*
- Слова – теж вчинки.*

– Світло часто йде з очей.

– Любов не жде на взаємність. Вона жертовна.

*– Бог створив людину для любові, а речі для користування.
На жаль, вийшло все навпаки.*

– Змивай накипи з душі.

– Не приймай рішень у гніві.

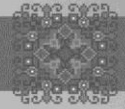
– Перш аніж зайти, подумай як вийти.

– Життя без любові – як троянда без запаху.

– Все у твоїх руках: живе і мертво.

– Ювіляр зітхнув: «Чим більше – тим.. менше».

- *«Чи довго чекати змін?» «Якщо чекати – то довго».*
- *З раю до пекла. Колись РАЙком, а тепер Адміністрація.*
- *Відчуваючи Бога у серці – відчуваєш щастя.*
- *Як важливо залишатися потрібним! Внукові треба ровер порихтувати.*
- *Засмічуючи душу – засмучуєш серце.*
- *Люблять не «за», а незважаючи «на».*
- *Бог роздавав літа. Чоловік взяв 15 своїх та позичив 15років у вола, 15 у собаки і 15 у мавпи. Так і живе.*
- *Народ, який не знає своєї історії є народом сліпців.*
- *Біда України в тому, що нею керують ті, кому вона не потрібна.*
- *Станьмо українцями без містечкових парканів, а тими,*

яких болить рана кожного і втішає успіх іншого.

– Дивіться на Україну не як на землю батьків, а землю своїх дітей!

– Я- Волноваха! Я - Маріуполь... А далі? Я – Україна?

*– Якщо гниле яблуко покласти в корзину до хороших – воно не
навернеться,
а зіпсує решта.*

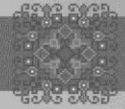
– Якщо вас пограбували - подякуйте Богові, що взяв біду грошима.

– Якщо ти когось обманув – він не дурак, а просто вірив тобі.

– Найцінніший подарунок комусь – твій час, бо його не повернеш.

– Справжній мужчина бере на себе не успіхи, а відповідальність.

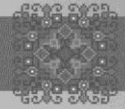
*– Копшитися у минулому, це те ж, що розпилювати тирсу.
Клопоту багато, а толку жодного.*

- *Ми три четверті життя сподіваємося, що все попереду.*
- *Віддавай більше, але очікуй меншого.*
- *Вираз обличчя красномовніший вашого одягу.*
- *Раніше при зустрічі скидали капелюха, а зараз витягають з вух слухавки.*
- *Чудова іспанська мова: путін – маленька сучка, бандера – бойовий стяг.*
- *Все буде добре!*
- *Цвяшок у одвірках за кожну провину. Коли виправив син помилки – тато витягав цвяшки, а дірки... zostалися..*
- *З грошима не так добре, як погано без них*
- .
- *Залили вино – витекла таємниця.*
- *Знання багато місця не займають.*

- *Німий сказав глухому, аби сліпий лисого постриг.*
- *Батьки вчать дітей говорити, а діти вчать батьків мовчати.*
- *Здалеку всі люди непогані.*
- *Світ зникне не від перенаселення, а від надлишку негідників.*
- *Краще померти від сміху, аніж від страху.*
- *Сивина – ознака старості, а не мудрості.*
- *Якби це був останній день мого життя, чи я б робив те, що я збираюся робити.*
- *Хто не здійснить своєї мрії, залишає у світовій мозаїці пазлову дірку.*
- *Є багато речей, які не повинні наповнити наші руки, але повинні наповнити наше серце.*

- *Бог є всюди, Він безмежний, Він близько. Його сліди є навіть у пустелі.*
- *Ніколи не втрачай відваги перед труднощами.*
- *Час минає, світ наближається до кінця, але нас чекають!*
- *Починай день із посмішки – це найкращий заряд.*
- *Навчіться планувати справи на день і розклади їх за важливістю на полички годин.*
- *Цікаві думки записуйте відразу, як тільки вони появляться, бо вдруге їх можна й не дочекатися.*
- *Телефонуйте своїм родичам та друзям просто так (без причини).*
- *Щовечора заповни на розкресленому навіпіл аркуші свої добрі та свої погані справи, поступки, наміри.*

- Викидуйте з власної голови та з приміщень свого будинку непотрібний мотлох.

- Не роби дитину своєю копією. Допоможи їй стати собою.

- Ніхто нікому не винен. Не вимагай від дитини плати за свою працю.

- Не стався до проблем зверхньо, бо вони зверху сядуть на тебе.

- Дитина, це дорога чаша сповнена твоєю любов'ю і постійне свято що з тобою.

Вмій любити й чужих дітей.

- Ми вдячні за все, що створено довкола. Це зроблено людьми не більш розумними, аніж ми. Ти теж можеш багато. Зроби щось своє та зостав потомкам.

Вони подякують й тобі.

Будь олівцем:

1) Найважливіше всередині у тобі - осердя. Знайди і збagni себе.

Хто ти є і для чого тут?

2) Залишай завше слід.

3) виправ помилку – витри гумкою помилку. Сповідь і прощення.

4) Тебе будуть гострити. Це добре! Лише не зламайся.

5) Будь в надійних руках, а саме в руках Божих!

ФІЛОСОФСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА ОЗНАЧЕННЯ:

Абсолют [лат. *absolutus* – довершений, необмежений] – вічна, незмінна, нескінченна духовна першооснова світу; основна характеристика Бога в Середньовіччі його осмисленні, яка передбачає доведення позитивних якостей Бога до гранично можливого стану повноти та досконалості.

Агностицизм [грец. *agnostos* – недоступний для пізнання] – філос. вчення, яке заперечує можливість пізнання суті речей та закономірностей розвитку дійсності.

Антропосоціогенез – тривалий історичний процес виникнення соціальної форми руху матерії, становлення і формування людини і суспільства.

Базис [грец. *basis* – основа] – 1) у марксистській концепції: сукупність виробничих відносин, що складають екон. структуру даного суспільства; 2) головне, на чому будується що-небудь, сутність чого-небудь.

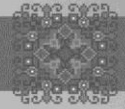
Буття – філософська категорія, яка позначає реальність, що існує об'єктивно, поза і незалежно від свідомості людини.

Відображення – загальна властивість матерії, що полягає у відтворенні ознак, властивостей і відношень об'єкта, що відображається.

Відчуття – відображення у свідомості людини окремих властивостей предметів і явищ, які безпосередньо впливають на органи відчуття.

Властивість – сторона предмета, яка обумовлює його відмінність або подібність з іншими речами.

Гіпотеза [грец. *hypothesis* – підстава, припущення] – форма розвитку науки; спосіб пізнавальної діяльності, побудови можливого, проблемного знання, в процесі якого формулюється одна з можливих відповідей на питання, що виникло протягом дослідження.

Гуманізм [лат. *humanus* – людський, людяний] – напрямок суспільної думки, що виник в епоху Відродження, згідно з яким людина розглядається як вища цінність, захищається її свобода і всебічний розвиток.

Деїзм [лат. *deis* – бог] – філософське вчення, згідно з яким Бог є безособова першопричина світу, яка знаходиться поза природою та соціумом і не втручається в їхній розвиток.

Діалектика [грец. *dialektike* – мистецтво вести бесіду] – наука про найзагальніші закони розвитку природи, суспільства та мислення; метод пізнання дійсності в її суперечливості, цілісності, розвитку; процес розвитку чого-небудь у всій різноманітності його форм і у всій його суперечливості.

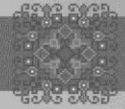

Дуалізм [лат. *dualis* – подвійний] – філософське вчення, протилежне монізму, яке виходить з визнання рівноправними, такими, що не зводяться одне до одного, двох субстанцій, начал: духу та матерії, ідеального та матеріального.

Дух [лат. *spiritus* – буквально: подув, подих, запах] – у широкому смислі поняття Духу тотожне ідеальному, свідомості, на відміну від матеріального начала; у вузькому смислі поняття Духу адекватне поняттю мислення.

Елемент [лат. *elementum* – стихія, початкова речовина] – філософська категорія для позначення частин цілого, які знаходяться між собою у взаємозв'язку.

Емпіризм [грец. *empeiria* – дослід] – напрямок у теорії пізнання, який визнає чуттєве дослідження джерелом знання і вважає, що зміст знання може бути представленим або як описання цього дослідження, або зведеним до нього.

Єдине – філософське поняття, що означає початок неподільності, єдності й цілісності як реально суцього (речі, душі, свідомості, мови, особистості тощо), так і віртуального планів буття (поняття, закону, числа).

Життя – сутнісна ознака біологічної та сусп. форм руху матерії.

Найважливішими її властивостями є: подразливість, розвиток, здатність розмножуватися, в основі яких лежать процеси самооновлення, пов'язані з підтриманням живою системою своєї цілісної організації шляхом обміну з навколишнім середовищем речовиною, енергією та інформацією.

Закономірність – більш широке, порівняно із законом, поняття. Якщо закон проявляється суворо в конкретних умовах, то *З.* проявляється як взаємозв'язок низки законів.

Заперечення – філософ. категорія, яка виражає певний тип відношення між двома послідовними стадіями, станами об'єкта, який розвивається. Це відмирання старого, того, що віджило, не відповідає умовам, які змінились.

Ідеалізм [грец. *idea* – поняття] – філософ. напрямок, який віддає перевагу у причинно-генетичному відношенні ідеї, духу, свідомості, а не матерії.

Ідеальне [грец. *idea* – ідея, образ] – філософ. поняття, що характеризує загальну властивість усіх образів свідомості і полягає у тому, що вони містять інформацію про об'єкти дійсності, але не мають матеріальності ані об'єктів, ані людського мозку.

Ідея [грец. *idea* – ідея, поняття] – уявлення, яке розуміється також як форма духовно-пізнавального відображення певних закономірних зв'язків та відношень зовнішнього світу, спрямована на його перетворення. За своєю логічною будовою І. є формою мислення, різновидом поняття, зміст якого своєрідно поєднує в собі як об'єктивне знання про наявну дійсність, так і суб'єктивну мету, спрямовану на її перетворення.

Існування – поняття, що вживається для характеристики зовнішніх виявів буття, речі або явища. Онтологічно поняття «існування» протистоїть категорії “сутність” .

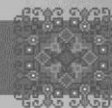
Істина – адекватне відображення об'єкта суб'єктом, який, пізнаючи, відтворює його таким, яким він існує сам по собі, поза і незалежно від людини та її пізнання.

Категорія [грец. *kategoria* – висловлення, ознака, властивість] – найзагальніше, основне наукове поняття, що відображає суттєві властивості і відношення предметів та явищ, котрі мають достатньо великий ступінь спільності.

Кількість – така визначеність, у якій виражаються відмінності однокісних речей або спільність різнокісних речей, явищ.

Культура – сукупність осмисленої творчої діяльності людей; багатофункціональна система, що містить різноманітні аспекти людської діяльності. *К.* – категорія для позначення створеного людьми штучного середовища проживання й самореалізації, яка виступає джерелом регулювання соц. взаємодії.

Логос [грец. *logos* – слово, поняття, розум, закон] – у давньогрец. філософії: загальний закон, основа світу, його порядок і гармонія; в ідеалістичній філософії: духовний першопочаток, світовий розум, абсолютна ідея.

Людина – істота, яка має певні потреби, задовольняє їх у процесі виробництва завдяки спілкуванню й здатності свідомо, цілеспрямовано перетворювати світ і саму себе; вищий ступінь еволюції живих організмів на Землі, суб'єкт сусп.-істор. діяльності і культури.

Матеріалізм [лат. *materialis* – речовий] – філософ. напрямок, протилежний ідеалізму у вирішенні головного питання філософії. М. виходить із первинності матерії і вторинності духовного, ідеального.

Матеріальне – характеристика буття, яка вказує на його об'єктивно-реальне, тобто незалежне від свідомості існування. М. протилежне ідеальному.

Матерія [лат. *materia* – речовина] – філософ. категорія для позначення об'єктивної реальності, всього того в об'єктивній реальності, що впливає тим чи ін. чином на людину, спричиняючи відчуття.

Метафізика [грец. *meta* – після і *physika* – букв.: те, що після фізики] – спосіб мислення і метод пізнання, який розглядає предмети і явища поза їх внутрішнім

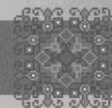
зв'язком і розвитком, не досягає внутрішні протиріччя як джерело саморуху, а також безперервність і стрибкуватість розвитку в їх органічній єдності.

Метод [грец. *methodos* – шлях дослідження] – спосіб організації практичного і теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями відповідного об'єкта.

Мислення – вища форма активного відображення об'єктивної реальності, яка полягає у цілеспрямованому, опосередкованому і узагальненому пізнанні суб'єктом суттєвих зв'язків і відношень предметів та явищ, у створенні нових ідей, у прогнозуванні явищ та дій.

Міра – певний кількісний інтервал, у межах якого предмет зберігає свою якість. Міра – кількісні межі існування предмета.

Монізм [грец. *monos* – один, єдиний] – протилежний дуалізму і плюралізму філософ. принцип пояснення різноманітності світу як прояву єдиного начала – матерії або руху. Матеріалісти началом, основою світу вважають матерію. Ідеалісти єдиним началом усіх явищ вважають дух, ідею тощо.

Наслідок – філософ. категорія для позначення явища, процесу, які обумовлені ін. явищами, процесами.

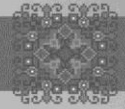
Необхідність – філософ. категорія, яка відображає внутрішні, стійкі, суттєві зв'язки явищ і визначає їх закономірну зміну і розвиток. Н. існує у природі й суспільстві у формі об'єктивних законів. Непізнані закони проявляються як "сліпа" необхідність.

Номіналізм [лат. *nomina* – назва, ім'я] – напрямок у середньовічній філософії, який вважає поняття лише іменами. На противагу реалізму, номіналісти стверджували, що реально існують лише окремі речі з їх індивідуальними якістьми.

Номос [грец. *nomos* – закон] – в ант. філософії: універсальна, безособова сила, що підпорядковує своїй владі відношення людей і оберігає все краще, найцінніше, що є у людському житті.

Об'єкт [лат. *objectum* – предмет] – те, на що спрямована пізнавальна і перетворювальна діяльність людини (суб'єкта).

Об'єктивна реальність [лат. *objectum* – предмет] – буття поза свідомістю; найзагальніше визначення матеріального світу.

Об'єктивне [лат. *objectum* – предмет] – характеристика природної і соц. дійсності як такої, що існує поза і незалежно від свідомості суб'єкта.

Пантеїзм [грец. *pan* – все і *theos* – бог] – філософ. вчення, яке ототожнює Бога та світ. П. існував у двох формах: натуралістичний П., який наділяв природу якостями живого, божественними властивостями і розчиняв Бога у природі, та містичний П. – все у Богові, тобто розчиняв природу у Богові.

Патристика [грец. *pater* – батько] – сукупність теологічних, філософ. і соц.-політ. доктрин христ. богословів II-VIII ст.

Пізнання – вища форма відображення об'єктивної дійсності; процес збагачення людини новим знанням; сусп.-істор. процес творчої діяльності людей, який формує їх знання на основі яких виникають цілі й мотиви людських дій.

Позитивне право – діюча система правових норм, відносин і присуджень.

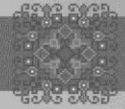
Поняття – форма мислення, у якій виражаються властивості, зв'язки і сторони предмета, що повторюються.

Правова інтерсуб'єктивність – відмінна риса сучасних концепцій природного права; спосіб осмислення права, згідно з яким зміст права виводиться із взаємодії правосуб'єктів.

Правова реальність – поняття для позначення особливого автономного світу права з його законами, логікою функціонування та розвитку, “базисними конструкціями” , а також способом їхнього зв'язку в одне ціле.

Правовий об'єктивізм – спосіб осмислення права, що вбачає джерела права в об'єктивному світі, у соц. реальності.

Правовий позитивізм – спосіб осмислення права, що зводить багатогранну правову реальність до позитивного права; ґрунтується на емпіричному пізнанні права, стверджує відносність правових норм і цінностей, ціннісну нейтральність права і вважає право похідним лише від волі держави.

Правовий суб'єктивізм – спосіб осмислення права, згідно з яким зміст права вбачається у свідомості суб'єкта, ідеї права.

Практика [грец. *praktikos* – діяльний] – матеріальна, чуттєво-предметна, цілеспрямована діяльність людини, основний зміст якої полягає в освоєнні і перетворенні природних і соц. об'єктів. П. складає всезагальну основу, рушійну силу розвитку людського суспільства і пізнання.

Природно-правове мислення – одна з ключових парадигм філософ. - правового і юрид. мислення, що спирається на ідею універсальних ціннісних принципів, здатних бути мірилом справедливості законоположень, встановлених державою.

Причина – філософ. категорія для позначення явища, процесу, які обумовлюють, викликають ін. явище, процес.

Простір – одна з основних об'єктивних форм існування матерії. Поняття П. характеризує розташування матеріальних об'єктів один відносно ін., виражає протяжність тіл, їх співіснування.

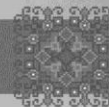
Протилежність – одночасно існуючі у предметах і явищах сторони або тенденції, притаманні об'єкту як системі, які взаємно передбачають і в той же час виключають, заперечують одна одну.

Протириччя – активне взаємовідношення, взаємодія протилежностей, їх єдність і протидія.

Раціоналізм [лат. *ratio* – розум] – 1) напрямок у теорії пізнання, який визнає розум основою пізнання і поведінки людей; 2) філософ. напрямок, згідно з яким основним джерелом та критерієм достовірності знань є розум.

Реалізм середньовічний – напрямок у середньов. філософії, який стверджував, що загальні поняття мають реальне існування і передують існуванню одиничних речей.

Релятивізм [лат. *relativus* – відносний] – заперечення існування об'єктивного змісту знання, впевненість в існування тільки відносних істин.

Рефлексія [лат. *reflexio* – звернення назад] – унікальна здатність людської свідомості (і думки) у процесі сприйняття дійсності сприймати і себе саму; внаслідок цього людська свідомість постає водночас і як самосвідомість, як думка про думку, як знання про саме знання.

Розвиток – 1) вищий тип руху, при якому відбувається незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів від одного якісного стану до ін.

Рух – спосіб існування матерії, її всезагальний атрибут. Р. – будь-яка зміна у природі і суспільстві. Матерія без Р. не існує, оскільки не існує і Р. без матерії.

Свідомість – одне з основних понять філософії, психології і соціології, яке означає вищий рівень відображення об'єктивної дійсності, притаманний лише людині. С. – продукт сусп.-істор. розвитку, функціональна властивість мозку, ідеальне відображення дійсності, регулятор цілеспрямованої діяльності людини.

Світогляд – сукупність поглядів, оцінок, принципів, що визначають найзагальніше бачення, розуміння світу, місця у ньому людини, її істор. походження і призначення.

Сенсуалізм [лат. *sensus* – почуття] – філософ. вчення, яке визнає відчуття єдиним джерелом достовірних знань; напрямок у теорії пізнання, згідно з яким чуттєвість є головною формою достовірного пізнання.

Система – філософ. категорія для позначення цілісної сукупності елементів, у якій усі елементи настільки щільно пов'язані між собою, що виступають щодо навколишніх умов та ін. систем як єдине ціле.

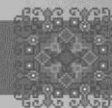
Структура – філософ. категорія для позначення відносно стійких зв'язків елементів цілого, система відношень елементів у межах даного цілого.

Суб'єкт [лат. *subjectus* – той, що знаходиться знизу, лежить в основі] – активно діючий, такий, що володіє свідомістю та волею, індивід або соц. група.

Субстанція [лат. *substantia* – сутність] – одне з центральних понять новоєвроп. філософії, яке означає таку основу світу, яка охоплює та пронизує собою всі форми та явища дійсності, є самодостатньою і не потребує для свого буття ніяких ін. джерел або причин; першооснова, сутність всіх речей і явищ, причина самої себе.

Суспільна свідомість – філософ. категорія, яка відображає духовну сторону життя суспільства, систему ідей, теорій, поглядів, почуттів, настроїв, які стихійно виробляються соц. групами, класами, націями під впливом їх повсякденного життя.

Суспільне буття – філософ. категорія, яка відображає матеріальну сторону життя суспільства, систему матеріальних відносин, що визначають в результаті суспільну свідомість.

Суспільство – відокремлена від природи частина матеріального світу, яка являє собою форму життєдіяльності людей, що істор. розвивається.

Сутність – філософ. категорія, яка виражає внутрішні, глибинні зв'язки, становить основу предмета.

Схоластика [грец. *scholastikos* – шкільний, вчений] – 1) середньов. реліг. філософія, що з'єднує теолого-догматичні передумови з раціоналістичною методикою й інтересом до формально-логічних проблем; 2) формальні знання, відірвані від життя та практики.

Теїзм [грец. *theos* – бог] – реліг. концепція, що виходить з існування особистісного, зовнішнього щодо світу Бога, який створив світ і керує ним.

Теологія [грец. *theos* – Бог і *logos* – поняття] – богослов'я, теоретична складова реліг. віровчення, покликана узгоджувати між собою основні догми релігії та пояснювати їх.

Тотожність – відношення речі самої до себе та до ін. речей, сторонами якого є подібні властивості, сили, тенденції.

Трансцендентальний [лат. *transcendo* – що виходить за межі] – здобутий не з зовнішнього досвіду, а споконвічно властивий людському розуму, людській свідомості.

Трансцендентний [лат. *transcendens* – той, що виходить за межі] – потойбічний, надчутливий, метафізичний; протилежний іманентному.

Уявлення – відтворення у свідомості чуттєво-наглядного образу предмета чи явища об'єктивної реальності, які у даний момент не сприймаються, але сприймалися раніше.

Феномен [грец. *phainomenon* – те, що являється] – 1) у матеріалістичній філософії: те саме, що і явище; в ідеалістичній філософії: суб'єктивний зміст нашої свідомості, що не відображає об'єктивну дійсність; 2) рідкісне, незвичайне явище або видатна, виключна в якому-небудь відношенні людина.

Філософія [грец. *philosophia* від *phileo* – любов і *sophia* – мудрість] – система ідей, поглядів на світ і на місце в ньому людини; наука про найзагальніші закони розвитку природи, суспільства і мислення.

Філософія права – філософ. вчення про право, яке відповідає на питання, що виникають у правовій сфері методом філософії; комплексна, суміжна дисципліна, що знаходиться на стику філософії і юриспруденції.

Форма [лат. *forma* – зовнішній вигляд] – філософ. категорія, яка позначає спосіб зовнішнього прояву змісту, а також спосіб зв'язку елементів змісту.

Цивілізація [лат. *civilis* – громадський] – 1) рівень сусп. розвитку, матеріальної і духовної культури; 2) сучасна світова культура; 3) у культурно-історичній періодизації, прийнятій у науці XVIII-XIX ст.: третій ступінь сусп. розвитку, наступний за варварством (перший ступінь – дикість) (введений Л. Морганом та Ф. Енгельсом).

Ціле – філософ. категорія для позначення предмета, який складений із часток.

Цілісність – внутрішня єдність об'єкта, віддиференційованість його від навколишнього середовища, а також сам об'єкт, що має такі властивості.

Цінність – поняття, яке вказує на людське, соц. і культурне значення певних явищ дійсності; соц. схвалені більшістю людей уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, романтична любов, дружба тощо.

Час – одна із основних об'єктивних форм існування матеріальної реальності, яка характеризує тривалість існування процесів і явищ, послідовність зміни станів у розвитку всіх матеріальних систем.

Чуттєве пізнання – безпосереднє відображення у свідомості людини зовнішніх сторін, властивостей предметів і явищ об'єктивного світу за допомогою органів відчуття.

Явище – філософ. категорія для позначення у предметі, процесі того, що безпосередньо виявляється, постає перед нами. Являє собою зовнішню більш змінну і рухливу сторону предмета, процесу.

Якість – 1) об'єктивна і всезагальна характеристика об'єктів, що проявляється у сукупності їх властивостей; 2) як філософ. категорія, поряд з категорією кількість, відображає важливу сторону об'єктивної дійсності.

ВИКОРИСТАНА ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. *Історія філософії: Підручник // В. Г. Кремень та ін. – Х.: Прапор, 2003.*
2. *Історія філософії: Підручник // І.В. Бичко та ін. – К.: Либідь, 2001.*
3. *Історія української філософії: Навчальний посібник // Ю.О Федів., Н.Г. Мозгова – К.: Україна, 2000*
4. *Історія філософії України. Хрестоматія: Посібник. // під кер. М.Ф. Тарасенка і М.Ю. Русина – К., 1993*
5. *Історія української філософії: Курс лекцій // Горський В.С. – К.: Наукова думка, 1997*
6. *Філософія: Навчальний посібник // І. Ф. Надольний та ін. - К.: Вікар, 1998.*
7. *Філософія: Підручник // І.В. Бичко та ін. – К.: Либідь, 2001.*
8. *Філософія: Посібник /Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д.,– К.: Академія, 2001. – С. 9-35.*
9. *Введение в философию: Учебник для вузов. В 2 ч. / Фролов И.Т.– М.: Политиздат, 1989. – Ч. 1*

-
10. *Філософія: Підручник* // М.І. Горлач , В.Г. Кремень, В.К. Рибалко – Х.: Консум, 2000
  11. *Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій* // В.П. Андрущенко, М.І. Михальченко – К.: Генеза, 1996.
  12. *Мир философии. Книга для чтения.* – М., 1991.
  13. *Философский энциклопедический словарь* – М., 1983.
  14. *Ієромонах Йосафат та Павло Савран. Духовні роздуми*//www.blagavist.org.ua

ЗМІСТ

стор. 3 - **ЛЕКЦІЯ 1.** ФІЛОСОФІЯ, ЯК СПРОБА ОСМИСЛЕННЯ ДІЙСНОСТІ.

стор. 15 - **ЛЕКЦІЯ 2.** ІСТОРІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ ТА ФІЛОСОФІЯ ДРЕВНІХ ЧАСІВ.

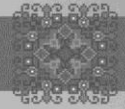
стор. 29 - **ЛЕКЦІЯ 3.** ФІЛОСОФІЯ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ, ВІДРОДЖЕННЯ ТА НОВОГО ЧАСУ.

НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ І МАРКСИЗМ.

стор. 41 - **ЛЕКЦІЯ 4.** СУЧАСНА ЗАРУБІЖНА ФІЛОСОФІЯ.

стор. 49 - **ЛЕКЦІЯ 5.** СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ. (ДРЕВНІ СЛОВ'ЯНИ,
УКРАЇНСЬКИЙ РЕНЕСАНС, ФІЛОСОФІЯ КИЄВО-МОГИЛЯНКИ).

стор. 57 - **ЛЕКЦІЯ 6.** ФІЛОСОФІЯ Г.СКОВОРОДИ, Т.ШЕВЧЕНКА, І.ФРАНКА.
СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ФІЛОСОФІЯ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВДИ.

стор. 78 - **ЛЕКЦІЯ 7.** ФІЛОСОФІЯ ЩАСТЯ, ГАРМОНІЇ ТА ТВОРЧОСТІ.

стор. 88 - **ЛЕКЦІЯ 8.** ФІЛОСОФІЯ ЧАСУ, БУТТЯ І ЗМІН.

стор. 102 - **ЛЕКЦІЯ 9.** ФІЛОСОФІЯ ДУХУ, ДУХОВНОСТІ ТА ЛЮБОВІ.

стор. 114 - **ЛЕКЦІЯ 10.** ФІЛОСОФСЬКИЙ ФЕНОМЕН СВІДОМОСТІ.

стор. 122 - **ЛЕКЦІЯ 11.** ФІЛОСОФІЯ ЛЮДСЬКОЇ ПРИРОДИ І ДІАЛЕКТИКА.

стор. 130 - **ЛЕКЦІЯ 12.** ФІЛОСОФІЯ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.

стор. 138 - **ЛЕКЦІЯ 13.** ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ.

стор. 146- **ЛЕКЦІЯ 14.** ЕТИКИ ТА ЛОГІКИ, КУЛЬТУРА Й ЦИВІЛІЗАЦІЯ.

стор. 158 - **ЛЕКЦІЯ 15.** ФІЛОСОФІЯ ЕСТЕТИКИ ТА ЗАКОНИ КРАСИ.

стор. 168 - **ЛЕКЦІЯ 16. ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА ТА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ.**

стор. 175 - **ЛЕКЦІЯ 17. ФІЛОСОФІЯ ПРОБЛЕМ ЧИ СУТІНКИ ЦИВІЛІЗАЦІЇ?**

стор. 189 - **ЛЕКЦІЯ 18. ФІЛОСОФІЯ МАЙБУТНОСТІ.**

стор. 199 - **ЛЕКЦІЯ 19. ФІЛОСОФІЯ СТРАХУ І ФІЛОСОФСЬКІ ПРИТЧІ.**

стор. 217 - **ФІЛОСОФСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА ОЗАЧЕННЯ.**

стор. 229 - **ВИКОРИСТОВАНА ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.**

стор 230 - **ЗМІСТ.**

Стор.232 - **ПІСЛЯСЛОВО**

ПІСЛЯСЛОВО ДО ЗАПРОПОНОВАНОГО КУРСУ ЛЕКЦІЙ.

Велике значення у житті має особистість вчителя, який вміє засіяти в твою душу цікавість до тієї чи іншої науки. Мені поталанило на багатьох таких просвітителів думки, а з-поміж них хочу виокремити професора Лобаса Віктора Володимировича. Курс філософії, у час мого навчання, викладався згідно вимог марксистсько-ленінського скерування думки у напрямку формування радянської людини. І у цей вельми непростий час Віктор Володимирович читав нам лекції на мові духовного спілкування, шляхом взаємних дискусій та одкровень. Увесь «необхідний для цитування» матеріал ми могли самостійно опрацьовувати у бібліотеках, а в години живого спілкування велися щирі людські спілкування. Саме він десь засіяв зернини зацікавлення до української національної ідей та філософствування.

Тому, приступивши до написання цього матеріалу, я прагнув не загубити мелодію живого спілкування та зацікавлення, хотів створити текст простий для читання і багатий інформацією, доступний до осмислення й відвертий у викладі своїх поглядів на ті чи інші філософські проблеми. Він не є строго академічний, як за вибором лекційних тем чи методики

подання матеріалів. Я мав намір залучати читача, студента чи колег до пошуку відповідей на безмір питань, які ставить наше життя. Рівно ж з тим, цей навчальний підручник розрахований на студентів технічних вишів, що вносить свою специфіку й особливості. Одначе, при виборі матеріалів для викладу, я не обмежувався технократичним підходом.

Що мені вдалося, а що ні – судити вам, але беру на себе відвагу та відповідальність благословляючи до друку цю книжку. Допоможи нам усім, Боже.

Олег Герман – професор кафедри українознавства і філософії Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, кандидат історичних наук, член Національної спілки письменників України, заслужений діяч мистецтв України.

ББК 84 (4Укр)6

Г - 38

*Рецензенти: доктор філософських наук, проф. Довгань А.О.
кандидат філософських наук, професор Лобас
В.В.*

Обговорено та рекомендовано для друку Вченою радою ТНТУ

Олег Герман

**Г 38 ФІЛОСОФІЯ (доступно і цікаво) – Тернопіль, Астон,
2015. –
232 с.**

Автор пропонує курс лекцій-роздумів, куди входять аналіз та оцінка сучасних філософських проблем з позиції теперішніх соціальних викликів та методики викладу матеріалів. Даний підручник може бути використаним при вивченні курсу «Філософії» студентами, аспірантами та викладачами вишів негуманітарного профілю.

Всі права застережені.

ISBN 888-777-555-222-7

©АСТОН 2015, друк

*©Олег Герман, текст лекцій, картина, ідея художнього
вирішення*

©STEREOART, дизайн, макет